

”JØSS, DET VAR ET ÆRLIG SVAR!”

**EN ANALYSE AV UNNVIKELSESTRATEGIER I
DIREKTEINTERVJU MED POLITIKERE**

AV GUDRUN TOKLE GRENE

**MASTEROPPGAVE I MEDIEVITENSKAP
INSTITUTT FOR INFORMASJONS- OG MEDIEVITENSKAP
UNIVERSITETET I BERGEN, SEPTEMBER 2011**

Innholdsfortegnelse

1. 0 INNLEDNING.....	3
1.1 Maktkamp på mikronivå.....	3
1.2 "There is another issue playing into this.."	4
1.3 Det direkte sendte panelintervjuet.....	5
1.4 Problemstilling og fremgangsmåte.....	6
2.0 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ INTERVJUET.....	9
2.1 Politikerintervjuet som sjanger.....	9
2.1.1 Turtagningsystemet.....	10
2.1.2 Debattintervjuet.....	11
2.2 Nyhetsintervjuets historie.....	12
2.2.1 Intervjukontrakten.....	13
2.2.2 Profesjonaliseringsprosessen.....	14
2.3 Intervjuet som maktkamp på mikronivå.....	15
2.3.1 Medialiseringsspiral.....	15
2.3.2 Kynisme og problematisering av "unnvikenhet".....	16
2.3.3 Unnvikenhet.....	16
3.0 Å ANALYSERE DIREKTEINTERVJUET.....	19
3.1 Direkteintervjuet.....	19
3.2 Interaksjonsdimensjonen.....	19
3.2.1 Å analysere interaksjonsspillet.....	20
3.3 Samtaleanalyse som metodologi.....	21
3.3.1 Detaljert transkribering.....	21
3.3.2 Om materialet.....	22
3.4 Spørsmålene.....	23
3.4.1 Spørsmål eller påstand.....	24
3.4.2 Spørsmål med innledninger.....	24
3.4.3 Nøytralitet og spørsmål.....	25
3.4.5 Spørsmålsanalyse.....	26
3.5 Svarene.....	28
3.5.1 Svarhandlingen.....	28
3.5.2 Motstand.....	29
3.5.3 Åpenlys unnvikenhet.....	30
3.5.4 Skjult unnvikenhet.....	32
3.6 Avslutning.....	34
4.0 ANALYSE AV DEBATTINTERVJUENE.....	36
4.1 Om programmene.....	36
4.2 Materialet.....	36
4.3 Intervjuene.....	38
4.3.1 Navarsete vs. Bernander.....	38
4.3.2 Høyre-Høie og Ap-Kåss x 2.....	45
4.3.3 Rugtvedt og SFO-debatten.....	56
4.3.4 Rikke Lind og omstridt våpeneksport.....	59
4.3.5 Frp mot Ap om sykehjemsplasser.....	68
4.3.6 Isaksen vs Linge.....	76
4.4 Avslutning.....	82
5.0 OPPSUMMERENDE DRØFTING.....	83

5.1 Spørsmål og intervjuerens rolle.....	83
5.2 Svarene.....	84
5.3 Sluttmerknader.....	86
Litteraturliste.....	88

1.0 INNLEDNING

”Jøss, det var et ærlig svar!” Kommentaren falt fra NRKs Atle Bjurstrøm under kriminaldebatten som ble holdt i Oslo Botsfengsel under valgkampen høsten 2009. Bjurstrøm hadde nettopp fått et klart, og åpenbart overraskende, ”nei” som svar fra justisminister Storberget på om han kunne forsvare tilstandene i norske fengsler slik de er i dag. Reaksjonen er ganske talende for det som synes å være en utbredt oppfatning av at politikere hele tiden ”snor seg unna” i møte med tøffe spørsmål. NRKs medieprogram *Kurér* dedikerte samme høst to sendinger til problematikken rundt påvirkningsagenter og vriene intervjuer med godt medieskolerte politikere. Uttalelser fra både journalister og kommunikasjonsrådgivere går her langt i å bekrefte eksistensen av en mediehverdag hvor journalister strever med å få svar. På den ene siden peker journalist Kari Sørbø på at politikere ikke nødvendigvis lyver, men de omgår sannheten. Samtidig hevder kommunikasjonsrådgiver Hans Geelmuyden at dette er ene og alene journalistenes problem. Han mener journalister verken stiller gode nok spørsmål – ”man må ha mer fantasi enn å stille det samme spørsmålet flere ganger på rad” – eller tar kunnskapsforvaltning på alvor (Kurér 31. oktober 2009). Tendensen som flere mener er økende; at politikere svarer unnvikende på spørsmål, er heller ikke en ny anklage. Den britiske politiske journalisten Robin Day hevdet at intervjuer på 80-tallet i økende grad ble en propagandakilde for politikerne. Bakgrunnen for dette var ikke mangel på utfordrende spørsmål fra intervjuerne, men heller at politikerne i større grad *ikke svarer* på spørsmålene som stilles (Harris, 1991, s. 77). Denne oppgaven har som mål å undersøke hvordan og i hvilken grad unnvikenhet fra politikere forekommer i dag. Har klare svar blitt mangelvare?

1.1 Maktkamp på mikronivå

Politikerintervjuet er et felt hvor mange ulike problemstillinger møtes. Michael Schudson skriver at intervjuet i seg selv er noe mer utover en interaksjon som ønsker å få fram informasjon (1995, s. 73). Videre påpeker han at man alltid må ta hensyn til maktbalansen mellom intervjuer og kilde, fordi det er en samtale som enten manifesteres som et likeverdig forhold mellom de to, eller som et hierarki: ”(T)he power relationship is the central frame for interaction” (Schudson, 1995, s. 75). Her etableres altså politikerintervjuet som en slags maktkamp, hvor begge parter stiller med ulike ressurser. Flere teoretikere, blant andre Brian McNair (1999), framhever politikerintervjuet som arena hvor politikeres demokratiansvar kan testes:

(T)he interrogations of broadcast journalists – to the extent that they are live, relatively unscripted and unpredictable in their outcome – have taken on an enhanced importance in subjecting politicians to mass democratic accountability (McNair, 1999, s. 92).

Dette gir også gjenklang i Martin Eides beskrivelser av idealjournalistikken. Han peker på at det er gjennom demokratiidealet journalistikken får sin offentlige legitimitet. En ideell journalistikk skal fungere opplysende for borgerne, slik at man kan delta aktivt i samfunnet og demokratiske prosesser: ”Journalistikken skal tjene samfunnsdebatten, rette søkelys mot kritikkverdige forhold og gi innhold til en aktiv utfoldelse av ytringsfriheten” (Eide, 2001, s. 26). Også i pressens egen etikkveiledning, Vær Varsom-plakaten, er det de samme idealene som går igjen: ”1.2. Pressen ivaretar viktige oppgaver som informasjon, debatt og samfunnskritikk. Pressen har et spesielt ansvar for at ulike syn kommer til uttrykk” (presse.no). Brian McNair siterer den britiske politiske journalisten John Humphrys som forfekter et syn på politikerintervjuet i tråd med dette demokratiidealet:

(I)nterviewing politicians [is] an important bridge between the electorate and their political leaders. We have to try to distill the national argument, to represent the voters’ concerns (McNair, 1999, s. 87).

Men mye journalistikkritikk handler om en tilsynelatende mangel på streben etter nettopp dette idealet. McNair viser til kritikere som hevder at det politiske intervjuet, slik det framsto i 1999, har ofret borgeropplysning og en viktig rolle i den demokratiske prosess, til fordel for fokus på konfrontasjoner og markedsandeler (1999, s. 85). Disse kritikerne spør seg om ”kampen” mellom journalist og politiker overdøver den potensielt nyttige informasjonen man kunne trukket ut av intervjuene. Samtidig påpeker Clayman og Heritage nyhetsintervjuets unike status. Ved å studere hva som skjer i nyhetsintervjuet kan man spore større tendenser (Clayman & Heritage, 2002, s. 15): ”(W)hat transpires within a news interview both reflects and contributes to the current state of journalism, politics, and their co-evolution over time” (ibid, s. 7). Hvordan skal man så gå fram for å analysere nyhetsintervjuet?

1.2 ”There is another issue playing into this..”

Brynjulf Handgaard, kompetansesjef i NRKs distrikts- og nyhetsdivisjon, både foreleser og holder kurs i intervjuteknikk, i tillegg til å ta for seg utfordringene i fagbøker om temaet: ”Vi mister informasjon, vi går glipp av historier, vi får høre det vi har hørt før, og risikerer å bli

mikrofonstativer eller penneknekt for dem vi intervjuer” (Handgaard, 2008, s. 75). Dette skriver Handgaard i boken *Intervjuteknikk for journalister*, i kapitlet *Hvordan de skifter spor*. Her skisserer han ulike teknikker man som journalist kan møte på hos intervjupersoner med medietrening – for eksempel hvordan man ved hjelp av enkle fraser raskt kan komme seg fra et spørsmål og ”bygge bru” over til det temaet eller budskapet man som intervjuperson egentlig ønsker å fokusere på (ibid, s. 67). Mange av disse teknikkene er lett gjenkjennelige fra vår egen mediehverdag. Handgaard siterer teknikker fra Barry McLoughlins *Encountering the Media. Media Strategies and Techniques* som intervjuobjekter kan bruke for å komme seg vekk fra spørsmål og tilbake til budskapene de egentlig vil snakke om. McLoughlin gir tips som at man først bør kommentere spørsmålet med uttrykk av typen ”That may be the case” eller lignende, før man følger opp med fraser av typen:

Let’s look at it from a broader perspective...
There is an equally important concern which is...
Let’s not lose sight of the underlying problem...
There is another issue playing into this....
Have you considered another perspective...
That is not the real issue. The real issue is...”
(McLoughlin, 1995, referert i Handgaard, 2008, s. 67)

Dette er gode eksempler på teknikker som kan brukes i unnvikende svarstrategier. Clayman og Heritage (2002) tar utgangspunkt i samtaleanalyse i deres behandling av nyhetsintervjuet og hvordan unnvikenheter forekommer. Gjennom denne metodologien tilbyr de et rammeverk med en analytisk tilnærming til nyhetsintervjuet som virker hensiktsmessig å bruke for å avdekke eventuell unnvikende oppførsel. Blant annet isolerer og beskriver Clayman og Heritage de strategiene som ligger bak ”bruene” til Handgaard, i tillegg til å peke på en rekke andre tilgjengelige verktøy for de intervjuobjektene som ønsker å skifte agenda.

1.3 Det direktesendte panelintervjuet

Det generelle analyseobjektet for denne masteroppgaven vil altså være det politiske direktesendte panelintervjuet. Bakgrunnen for dette er todelt. For det første er det et poeng i seg selv at intervjuene skal være *direkte*. Når journalister har mulighet til å redigere intervjuer og presentere dem i egne tolkningsrammer forsvinner muligheten til å påpeke unnvikenheter i intervjusituasjonen. Når målet er å analysere hvorvidt et intervjuobjekt svarer unnvikende, er det viktig å kunne se *hva* slags spørsmål eller påstand som leder opp til det og *hvordan* dette

formuleres, og ikke minst hvordan eventuell unnvikenhet behandles av den som gjør intervjuet. Videre er panelintervjuet i følge Clayman og Heritage den vanligste intervjuformen ”across a range of broadcasting contexts” (2002, s. 335). Denne påstanden er også i tråd med det gjennomgangen av analyse materialet viste: i direktesendte intervjuer med politikere er langt de fleste panelintervjuer. Med et ønske om å se på politikerintervjuet slik det forekommer i en hverdagslig sammenheng, er det derfor naturlig å se på den vanligste typen intervju.

I tråd med ønsket om å analysere intervjuet som en hverdagslig praksis, falt valget på høsten 2010 for innhenting av analyse materiale. I slutten av august og begynnelsen av september vil man anta at agurksesongen er over. Det var også et poeng å unngå en periode der valgkamp ville prege nyhetsbildet. I en valgkampsammenheng ville situasjonen ha føltes litt konstruert, på den måten at man vet på forhånd at politikerne er ekstra fokuserte på å få fram deres hjertesaker i valgkampen. Dermed ville det vært vanskeligere å kunne generalisere noe ut fra eventuelle funn, fordi de ville vært så kontekststøtthengige.

Videre vil fokus være på det lange direktesendte panelintervjuet på *radio*, framfor tv. Avis er utelukket i utgangspunktet fordi man aldri har muligheten for et direkteintervju. Bakgrunnen for dette valget er et ønsket fokus på det språklige; det legges automatisk til en rekke faktorer med en gang det er snakk om visuell representasjon i tillegg til auditiv. I tillegg åpner også radioformatet i større grad for lengre intervjuer enn det tv gjør. Jeg tar utgangspunkt i programmene *Her og Nå* på NRK P1/Alltid Nyheter og *Dagsnytt 18* i NRK P2/NRK2. Det er flere grunner til dette: *Her og Nå* er et populært program med over 600 000 lyttere daglig. *Dagsnytt 18* er på sin side et enda mer rendyrket debattprogram, og kan derfor antas å ha debattintervjuet i en særstilling. Med et såpass stort publikum på den ene siden, og debattspesialisering på den andre, kan potensielle funn kanskje både si noe om en viktig del av mange nordmenns mediehverdag, og debattintervjuets tilstand i en spesialisert kontekst. Begge programmene sender også en time hver hverdag, og disponerer dermed en sendeflate med muligheter for lengre intervjuer.

1.4 Problemstilling og fremgangsmåte

Denne masteroppgaven vil ta for seg det direktesendte politikerintervjuet på radio slik det framstår i dag. Formålet med denne oppgaven er først og fremst å finne ut hva som foregår i

møtet mellom journalist og politiker i intervjusituasjonen, og med hvilket resultat. Jeg vil undersøke i hvilken grad man kan si at tendensen til unnvikende svar faktisk fins, og hvordan den gir seg utslag. Samtidig vil jeg se på journalistenes rolle i intervjumøtet. Problemstillingen blir dermed tredelt: Hva foregår konkret i møtet mellom journalist og politiker i direkteintervjuet, i hvilken kontekst og med hvilke mulige implikasjoner for det videre intervjuet?

Jeg vil i neste kapittel først tilnærme meg problemstillingen i en teoridel som begynner med en gjennomgang av særtrekk ved nyhetsintervjuet generelt, og det direktesendte panelintervjuet med politikere mer spesielt. Videre blir det et kort blikk på nyhetsintervjuets historiske utvikling fra utskjelt til etablert praksis. I denne sammenhengen vil det være et særlig fokus på den rollen intervjuet har spilt i profesjonaliseringen av journalistikken, for å demonstrere hvilken særegen plass intervjuet har hatt i journalistikkhistorien. *Unnviskenhet* er et nøkkelbegrep i denne oppgaven, og teoridelen vil også ta for seg en diskusjon av nettopp dette begrepet.

I kapittel tre gjør jeg rede for den metoden analysen bygger på. Rammeverket er i stor grad hentet fra samtaleanalyse, og består i hovedsak av metodologien til Clayman og Heritage (2002). Clayman og Heritage går tett på nyhetsintervjuet for å beskrive de ulike komponentene det består av, og hvordan de forskjellige delene kan angripes analytisk. Dermed kan man isolere strategier og praksiser som gjør oss i stand til å avdekke relativt subtil unnvikende oppførsel. For eksempel skal vi se hvordan intervjuobjekter tar i bruk ord og uttrykk som vanligvis markerer et svar, for å kamouflere unnvikethet. For Clayman og Heritage er detaljert transkribering et viktig virkemiddel for å kunne fange opp subtilitet og utvikling i et intervju, og metodekapittelet inneholder følgelig en oversikt over notasjonssystemet jeg har brukt, etter deres modell. Jeg trekker også veksler på arbeidene til Harris og Greatbatch. Sandra Harris (1991) bidrar med et noe mer pragmatisk syn på hva som utgjør et spørsmål, i tillegg til at artikkelen *Evasive Action: How Politicians Respond to Questions in Political Interviews* er en av ikke så alt for mange studier av politikeres unnvikethet i direkteintervjuer. Clayman og Heritage bygger på flere av David Greatbatchs tekster om intervjuet, og særlig én artikkel av ham er ekstra relevant for denne oppgaven. Her skisserer han konkret ulike strategier for agendaskifte i intervjuer, og viser hvordan noen av disse framstår som mer akseptable for intervjueren enn andre.

Selve analysen i kapittel fire kommer til å ta for seg intervjuene ett og ett av gangen, i kronologisk rekkefølge etter slik de ble sendt på radio. Grunnen til å ta for seg ett intervju av gangen er den samme som grunnen til å se på direkteintervjuer i det hele tatt: for å kunne se på hvilke ytringer som fører til hvilke svar med hvilke implikasjoner. Analysen avsluttes med en diskusjon rundt og oppsummering av de unnvikingsstrategiene vi vil se eksempler på i materialet, med hovedvekt på hvordan de unnvikende svarene stort sett dreier seg om en form for agendaskifte, og hvordan lange og uklare spørsmål kan være med på å tilrettelegge for unnvikenhet.

I sluttkapittelet oppsummerer jeg resultatene fra analysen. Dette vil jeg gjøre ved å vise hva som kjennetegner henholdsvis spørsmålene og svarene i de situasjonene der det forekommer unnvikenhet. Til slutt vil jeg diskutere noen mulige årsaker og konsekvenser funnene i materialet kan ha.

2.0 TEORETISKE PERSPEKTIVER PÅ INTERVJUET

Denne oppgaven har satt seg fore å utforske direkteintervju med politikere ut fra en antagelse om at journalister har problemer med å få svar på det de spør om. I den forbindelse kan det være nyttig å utforske *nyhetsintervjuet* generelt og *politikerintervjuet* mer spesielt i seg selv; som sjanger, i historisk kontekst, som ledd i en profesjonaliseringsprosess og som åsted for maktkamp. Clayman og Heritage trekker fram hvordan nyhetsintervjuets vekst har gjort det til en viktig del av den moderne offentligheten, og dermed interessant som forskningsobjekt. Mer spesifikt kan man si at nyhetsintervjuet er en arena hvor journalisten utfører en rekke av sitt yrkes viktigste demokratiske funksjoner. Med borgerne som publikum får journalister politikere til å uttale seg om aktuelle saker. Som vaktbikkjer holder journalister politikere ansvarlige for uttalelser og handlinger. Og ikke minst er journalistene med på å sette dagsorden for den offentlige debatten. Clayman og Heritage peker på hvordan dette er samfunnsoppgaver som journalister i veldig stor grad utfører gjennom å stille spørsmål og få svar. Tilsvarende har det blitt viktigere og viktigere for politikere å takle journalistenes utfordringer for å kunne overleve i offentligheten (Clayman & Heritage, 2002, s. 2). Før gjennomgangen av nyhetsintervjuets historiske vekst og utvikling, vil jeg redegjøre for og definere intervjuet analytisk.

2.1 Politikerintervjuet som sjanger

Helt grunnleggende beskriver Clayman og Heritage nyhetsintervjuet som ”a distinctive constellation of participants, subject matter, and interactional form”. Videre kjennetegn er at nyhetsintervjuets fokus ofte ligger på aktuelle hendelser, som også danner bakteppet for hvilke intervjuobjekter som inviteres inn i studio. Intervjueren har en definert rolle som journalist, og samtalen består for det meste av spørsmål og svar (Clayman & Heritage 2002, s. 7). Det er altså snakk om en relativt strukturert samtaleform der det forventes at én spør og én svarer, hvor temaet vanligvis er tidsaktuelle hendelser og den som intervjues kan knyttes direkte til disse hendelsene.

Clayman og Heritage peker også på flere viktige faktorer som gjør nyhetsintervjuet til et fruktbart analyseobjekt. Først og fremst er nyhetsintervjuet både en metode for å kommunisere med et stort publikum, i tillegg til å være en kommunikasjonsform på det mellommenneskelige plan mellom intervjuer og intervjuobjekt. Men det er også både en

viktig plattform innenfor offentligheten, samtidig som det oppstår gjennom interaksjonspraksiser hentet fra vanlig samtale (Clayman & Heritage, 2002, s. 12).

2.1.1 Turtagningssystemet

Clayman og Heritage beskriver intervjuet som det vi på norsk skal kalle et *turtagningssystem*. Intervjuer og intervjuobjekt spør og svarer og venter relativt lydig på sin "tur". Det er formen med spørsmål og svar som er det dominerende trekket ved nyhetsintervjuet som sjanger, samtidig som det gjør at nyhetsintervjuet kan defineres som en form for interaksjon. Dette utgangspunktet peker også mot en rekke underliggende konvensjoner hvor det foregår en slags dragkamp mellom intervjuobjekt og intervjuer om makten til å definere hva som er et spørsmål, og ikke minst – hva som er et passende svar (Clayman & Heritage, 2002, s. 95-96).

Spørsmåls- og svarstrukturen gir form til hvilke muligheter både intervjuer og intervjuobjekt har til å nå sine respektive mål med asymmetriske virkemidler: "(T)he interviewer's resources for capturing and pinning down the interviewee may be matched by the latter's capacity for deflection and pointed riposte" (Clayman & Heritage, 2002, s. 96). Og det er nettopp mot dette skjæringspunktet jeg ønsker å rette den analytiske lupen. For utover å gi muligheter til måloppnåelse, innebærer spørsmåls- og svarstrukturen også ulike restriksjoner som gir opphav til de asymmetriske virkemidlene skissert ovenfor. Som en spørsmålsstiller hvis oppgave det er å hente ut andres meninger, kan ikke intervjuer uttrykke egne meninger, støtte eller uenighet. På den samme måten er intervjuobjektet henvist til å svare, og kan dermed i utgangspunktet ikke stille spørsmål, og i hvert fall ikke trekke intervjueren eller dennes arbeidsgiver i tvil. Konsekvensen av disse restriksjonene er først og fremst at det er intervjuer som i prinsippet har kontroll over styringen av interaksjonen. Det er hans eller hennes spørsmål som setter dagsorden for intervjuet, og det er han eller hun som trekker fram konteksten for de ulike spørsmålene. I de tilfellene der det er flere intervjuobjekter, er det i teorien intervjueren som styrer hvem som skal snakke når. Opprinnelig er det da også intervjueren som har den originale autoriteten til å introdusere nye temaer, og selvfølgelig til å avslutte intervjuet. Men som vi skal se er intervjuerens kontroll et åsted for forhandling med intervjuobjekt(ene), særlig i de tilfellene der intervjuobjektene ikke er enige i den agendaen intervjuer har valgt som tema, eller hvis de har en egen agenda de vil ha fram (Clayman & Heritage 2002, s. 98-99).

2.1.2 Debattintervjuet

Alle intervjuene i analyse materialet mitt har minst to intervjuobjekter. Derfor skal vi ta for oss enkelte trekk som skiller debattintervjuet fra intervju med enkeltpersoner, og demonstrere deres relevans når det gjelder oppgavens mål. Clayman og Heritage bruker begrepet ”panel interview” (2002), og i det følgende vil begrepene *panelintervju* og *debattintervju* bli brukt om hverandre.

Fra og med 80-tallet ble panelintervjuet mer og mer vanlig. Panelintervjuet kjennetegnes av at det ofte består av mindre profilerte politiske representanter. For eksempel er ministren og regjeringsledere sjelden del av et panel (Clayman & Heritage, 2002, s. 299). I materialet Clayman og Heritage bygger sin bok *The News Interview* på, er flertallet av de undersøkte intervjuene såkalte debattintervjuer. Dette gjelder også for materialet som danner grunnlaget for analysen i denne oppgaven. I henholdsvis 18 programmer hver av *Her og Nå* og *Dagsnytt 18*, er langt de fleste av direkteintervjuene såkalte panelintervjuer med mindre profilerte politiske deltagere. Dette i seg selv kan også sies å gjøre det direkte sendte panelintervjuet til et interessant analyseobjekt. Hvis man kan anta at inntrykket fra *Dagsnytt 18* og *Her og Nå* stemmer, er panelintervjuet en type intervju som forekommer i relativt stor skala, og dermed utgjør en viktig del av mange nordmenns mediehverdag. I tillegg har det vært et poeng med denne oppgaven nettopp å undersøke de hverdagslige intervjuene. Som nevnt er mange av eksemplene Clayman og Heritage bruker fra intervjuer med presidenter og andre høytstående politikere, gjort om tidvis ganske brennbare temaer. Eksempelvis bruker de intervjuer Bill Clinton har gitt i forbindelse med diverse damehistorier. Det kan være rimelig å anta at denne typen høyprofilerte intervjuer får mer oppmerksomhet enn en debatt om kommuneøkonomi i *Her og Nå* en onsdags ettermiddag, og at de høyprofilerte intervjuene også er tilsvarende ”sårbare” når det gjelder å avdekke unnvikenhet. Hvis man vil ha tak i hva som skjer i de vanlige intervjuene, i den typen intervjuer som forekommer mange ganger oftere enn konfronterende statslederintervjuer, kan det da være nyttig å vende seg til det direkte sendte panelintervjuet.

Uenighet som utgangspunkt

En av de åpenbare fordelene ved debattintervjuet er at det skaper en arbeidsfordeling som forener de to journalistiske idealene om nøytral og konfronterende intervjustil. Et panelintervjus eksistensgrunnlag hviler i stor grad på motstridende synspunkter hos de inviterte gjestene. Den som intervjuer vil dermed ofte framstille saken som en polarisert

debatt mellom kjernemotstandere (Clayman & Heritage, 2002, s. 300-301). I tråd med dette består da også intervjuerens oppgave mye av å få fram uenighet blant panelet videre i debatten. Clayman og Heritage bygger i stor grad på David Olsher (uviss utgivelsesdato) i sin beskrivelse av hvordan intervjueren ”inviterer til uenighet”. Blant annet skisserer de ulike måter intervjueren kan posisjonere debattantene på i forhold til hverandre. Dette kan være alt fra et minimalt konfliktnivå, der debattantene intervjues tilnærmet separat og gis en sjanse til å uttrykke sitt syn på den aktuelle saken, til mer åpen konfrontasjon der temperaturen skrus opp ved at intervjuer eksplisitt søker å få fram uenighet debattantene i mellom. Dette gjøres for eksempel ved å be ett intervjuobjekt kommentere eller besvare påstander eller utspill fra det andre intervjuobjektet, eller ved å parafrasere ett intervjuobjekts utspill og bruke det i spørsmål til det andre. Den mest ekstreme formen er når intervjueren *kun* søker å få fram uenighet mellom debattantene (Clayman & Heritage, 2002, s. 303-307). I mellom disse fins det selvsagt gradforskjeller. Men som Clayman og Heritage påpeker, så tilrettelegger spørsmålsdesignet i stor grad for at svarene skal få fram uenighet (2002, s. 312). Dermed kan man si at uenighet både er utgangspunktet og normen for et debattintervju. Det bygger på uenighet, og har som mål å vise fram uenighet.

2.2 Nyhetsintervjuets historie

Nyhetsintervjuet har en spesiell rolle i journalistikkhistorien: ”The development of news journalism during the 20th century is closely linked to the establishment of the journalistic interview” (Ekström, 2006, s. 21). Men i begynnelsen fikk imidlertid intervjuet mye kritikk. Praktiseringen av intervjuet startet i USA, og ble mye latterliggjort – særlig i England (Schudson, 1995, s. 76-80). I sin spede begynnelse på midten av 1800-tallet ble intervjuet ofte omtalt som aggressivt, forrædersk og som en form for spionasje, og til og med i dag kan kanskje flere nikke anerkjennende til Grant Milnor Hydes beskrivelse av intervjuobjektet som ”offeret” i sin lærebok fra 1912 (Schudson, 1995, s. 87). Opp mot slutten av 1800-tallet fikk det allikevel gradvis mer fotfeste som en vanlig form for innhenting av informasjon (ibid, s. 76-80).

The interview served as a means of cultural control over people in the public eye, especially government officials or candidates for office. Appearing first in the unusually democratic culture of the mid-nineteenth-century United States, the interview offered a novel mechanism for public watchfulness over the powerful. This intimate surveillance, especially suited to a democratic society, became well institutionalized by the 1930s, without shedding its contradictions –

including the vulnerability of the reporter to the source, and of the public to both (Schudson, 1995, s. 93).

I Europa gikk utviklingen imidlertid noe senere enn i USA. Her ble ikke intervjuet vanlig før på midten av 1900-tallet (Ekström, 2006, s. 24).

2.2.1 Intervjukontrakten

I følge Clayman og Heritage har sammenfallende interesser hos journalister og offentlige personer vært en viktig drivkraft bak nyhetsintervjuets vekst. Den gjensidige avhengigheten kommer av at offentlige personer trenger oppmerksomhet, mens journalister trenger tilgang til personer med informasjon som kan gi interessante nyheter. Med dette som en uuttalt kontrakt mellom journalister og offentlige personer i mellom, gjør den gjensidige avhengigheten at det til en viss grad er tillatt å sanksjonere kjedelige intervjuobjekter eller aggressive journalister – fordi denne typen oppførsel er et brudd på ”kontrakten”. Selv om denne avhengigheten i utgangspunktet binder de to gruppene sammen, fins det allikevel mange underliggende journalistiske verdier som ofte krasjer med politikernes hensikt. Clayman og Heritage trekker fram to versjoner av det journalistiske idealet om objektivitet, på den ene siden representert gjennom upartiskhet eller nøytralitet, kombinert med en kritisk innstilling på den andre siden. Allikevel er det viktig å påpeke at begge disse to er nettopp *idealer*: et spørsmål vil aldri være helt nøytralt, og en kritisk innstilling vil alltid inneholde en dømmende holdning til hva som er passende (Clayman & Heritage, 2002, s. 28-30).

Clayman og Heritage viser også hvordan utviklingen av nyhetsintervjuet har ført til en mer aggressiv spørrestil. Blant annet peker de på hvordan mange suksessfulle journalister – i hovedsak amerikanske og britiske – har en egen tilnærming til intervjuet, ofte ganske aggressiv, som har vært med på å høyne den aggressive intervjustilens status og dytte det generelle nyhetsintervjuet i denne retningen (Clayman & Heritage, 2002, s. 30). Denne utviklingen er igjen med på å vise hvilken interessekonflikt som ”truer” den såkalte intervjukontrakten: ”(T)he drive towards more adversarial interviewing both reflects and embodies an unavoidable conflict of interest between broadcasters and their subjects, one that injects friction into an otherwise symbiotic relationship” (Clayman & Heritage 2002, s. 31). Det er liten tvil om at nyhetsintervjuet er et område fullt av spenninger.

2.2.2 Profesjonaliseringsprosessen

Odd Raaum trekker fram en viktig utfordring når det gjelder journalistenes profesjonaliseringsprosess. Sammenlignet med profesjoner som lege eller advokat mangler journalister kunnskapsmonopolet som er med på å definere hva en profesjon *er* (Raaum, 2001, s. 66). Ekström på sin side hevder at *intervjuing* spilte en viktig rolle i profesjonaliseringen av journalistikken (2006, s. 21). Denne framstillingen finner vi også igjen hos Schudson. Han peker på at den historiske utviklingen av nyhetsintervjuet sammenfaller med at journalister i økende grad ble mer profesjonaliserte og mer autonome i forhold til arbeidsgiver (Schudson, 1995, s. 91). Vi skal ikke gå for langt inn i en diskusjon rundt profesjonaliseringen av journalistyrket, men det interessante her er altså hvordan flere teoretikere trekker fram den viktige rollen intervjuet har spilt i denne prosessen. Om profesjonaliseringen av journalistikken i Norge skriver Anders Todal Jenssen:

I takt med utviklingen av partipressen utviklet det seg en journalistisk profesjonsideologi med sterkt fokus på journalistenes uavhengighet og egendefinerte nyhetskriterier. Med den økende selvbevisstheten økte også ambisjonene om kontroll over medieinnholdet (2007, s. 10).

Og i følge Ekström viser journalistene både uavhengighet og (ønske om) kontroll over medieinnholdet gjennom intervjuet: "(D)uring the 20th century, interviewing and quoting developed into a set of institutionalized practices and techniques, which in their turn became foundational for what could be called modern news journalism" (Ekström, 2006, s. 21). Et av de viktigste aspektene ved denne utviklingen, er hvordan nyhetsjournalistikken har blitt til en relativt autonom sosial institusjon – en prosess der nettopp *intervjuet* har spilt hovedrollen. I følge Ekström er det intervjuet som demonstrerer journalistikkens makt overfor andre institusjoner (ibid). Gjennom å intervjuer har journalistene i større grad kunnet hente inn informasjon på egen hånd, og kunne dermed bruke sine egne fakta i stedet for det de ble servert (Ekström 2006, s. 26). Når intervjuet så har blitt brukt mer og mer gjennom historien, har også intervjuet som *metode* utviklet seg til å bli mer spesialisert. Dette er blant Ekströms hovedargumenter for intervjuets viktige rolle i etableringen av journalistikken som en autonom institusjon. En institusjon kjennetegnes nemlig blant annet av utviklingen av egne spesialiserte metoder, slik intervjuet har vært en spesialisert metode for journalistikken. "The interview was associated with *special techniques, special (power) relations* between the person asking questions and the person answering them, and also became a symbol of journalism" (Ekström, 2006, s. 26).

Raaum har et godt poeng når det gjelder hvordan journalisters manglende kunnskapsmonopol kan være med på å stikke kjepper i profesjonaliseringshjulene. Samtidig kan man også argumentere for at når *intervjuet som praksis og arbeidsmetode* er noe av det viktigste som har vært med på å gjøre journalistikken (relativt) autonom fra andre institusjoner, er også *intervjuet som praksis og arbeidsmetode* det nærmeste journalistene kommer et slags kunnskapsmonopol. Om ikke annet har kunnskapen om å hente ut informasjon fra andre gjennom spørsmål og svar hatt en unik rolle forbeholdt journalistikkens historie. Nærmere eksklusivitet kommer man kanskje ikke.

2.3 Intervjuet som maktkamp på mikronivå

2.3.1 Medialiseringsspiral

Denne oppgaven har som mål å undersøke om politikere svarer unnvikende i direkteintervjuer på radio, og i så fall i hvilken grad og gjennom hva slags strategier en slik eventuell praksis foregår. Men hvor kommer en slik antagelse om unnvikenhet fra?

The last thirty years have witnessed a kind of communication arms race in which innovations in journalists' questions have been matched by politicians' increasing skills in the medium and in the arts of evasion and agenda setting (Clayman & Heritage, 2002, s. 339).

Dette ”våpenkappløpet” er det samme som Kent Asp har kalt *medialiseringsspiral* (1986, sitert i Jenssen & Aalberg, 2007), en situasjon der utviklingen viser hvordan journalister og politikere stadig forsøker å overliste hverandre med nye våpen. Utvidet med Aardal m.fl. (2004) beskrives den slik (sitert fra Moen 2007, s. 104):

Når politikerne kjenner journalistenes arbeidsmetoder like godt som journalistene selv, kan politikerne utnytte mediasamfunnet til egen fordel. Politikerne vet at de har mer sakkunnskap enn journalistene, og de vet journalistene ofte ikke har praktisk mulighet til å kontrollere opplysningene de gir, kontakte andre informanter, osv. Journalistene på sin side utvikler stadig nye strategier for å overliste politikerne.

Flere påpeker hvordan mye av journalisters makt ligger i mulighet for etterarbeid og presentasjon. I sin studie av tv-debatter i valgkampen har Kjersti Thorbjørnsrud vist hvordan journalister og redaksjoner har såkalt *regimakt*: ”evnen til å iscenesette en debatt gjennom

valg av debatt-tema og hvordan temaet belyses via reportasjer og liknende, gjennom valg av debatt deltakere og utforming av programlederrollen” (2007, s. 125). Samtidig hevder Jenssen at det er nettopp i situasjoner som direkteintervjuet at *politikernes* makt øker, først og fremst fordi journalistene ikke har mulighet til å bearbeide stoffet (Jenssen, 2007, s. 11). Slik kan det være fristende å hevde at direkteintervjuet er en situasjon der mange av journalistens tradisjonelle maktmidler som redigeringsverktøy og presentasjonsrammer er fraværende. Nå har selvsagt programleder en viss regimakt når det gjelder å bestemme tema for debatt og plukke ut deltagere, i tillegg til å ha kontroll over tidsrammen. Dette går på det samme som de asymmetriske virkemidlene Clayman og Heritage beskrev. Allikevel – når debatten først er i gang må i bunn og grunn journalist og intervjuobjekt jobbe ut fra samme verktøykasse, som for det aller meste består av ord.

2.3.2 Kynisme og problematisering av ”unnvikenhet”

I artikkelen *Kynismesyndromet* forklarer Christian Kock hvordan nettopp dette syndromet utgjøres av en antagelse om at politikere alltid handler strategisk, en antagelse som bygger på en tro på at velgernes preferanser er faste (Kock, 2009, s. 62-64). Ved å anta at politikere svarer unnvikende i intervjuer står man dermed i fare for å vise kraftige symptomer på dette syndromet. Raaum advarer mot en lignende mistenksomhet som profesjonaliserte kilder vekker hos journalistene, en mistenksomhet som springer ut av antagelsen om at kildene har en egeninteresse som de promoterer (Raaum, 2001, s. 63).

2.3.3 Unnvikenhet

Så langt har begrepet *unnvikenhet* blitt brukt om det fenomenet denne oppgaven ønsker å belyse, og det er på sin plass at begrepet blir behandlet litt grundigere. Harris påstår at unnvikenhet har størst sannsynlighet for å forekomme i situasjoner der noen må forsvare seg (1991, s. 93). Clayman og Heritage hevder på sin side at nyhetsintervjuets utvikling med stadig mer aggressiv spørsmålsstilling gjør drivkraften bak unnvikende oppførsel forståelig (2002, s. 238). Og dette er viktig å ha i bakhodet: unnvikenhet er dermed ikke nødvendigvis noe som skjer på initiativ fra politikere, men også som en respons på journalistenes spørsmålshandlinger. David Greatbatch er en annen samtaleanalyseteoretiker som tar utgangspunkt i intervjuet som turtagningssystem, på samme måte som Clayman og Heritage. Som dem understreker han de tilhørende konvensjonene med at intervjuer stiller spørsmål og intervjuobjektet svarer, en rollefordeling som gir intervjueren friheten til å bestemme og endre tema. Intervjuobjektets rolle er på samme måte begrenset til å svare på spørsmål, og dermed også prisgitt intervjuerens temavalg (Greatbatch, 1986, s. 441). I en slik kontekst kan

unnvikenhet ses på som en strategi for å påvirke en agenda man som intervjuobjekt i utgangspunktet ikke har noen kontroll over. Clayman og Heritage påpeker videre at den som intervjuer har mange virkemidler på sin side hvis unnvikenhet forekommer. De normative reglene for intervjuet danner et bakteppe som gjør at intervjuobjektet lett sanksjoneres hvis intervjuer oppfatter handlingen deres som unnvikende. I deres framstilling er intervjueren alltid på vakt for å oppdage unnvikende oppførsel, og klar til å komme med oppfølgingsspørsmål eller påpeking av mangelfullt svar. Clayman og Heritage påpeker også at evnen til å oppdage og sanksjonere unnvikenhet er avgjørende for journalistens yrkesstolthet. Videre skriver de at de journalistene som er kjent for å være dyktige intervjuere, ofte har en aggressiv spørrestil og et rykte for å være gode til å hankses med gjenstridige intervjuobjekter (Clayman & Heritage, 2002, s. 239-240).

Men her kan det være et poeng å minne om at Clayman og Heritage i stor grad forsker på og omtaler materiale der intervjuobjektene gjerne er en representant høyt oppe i maktapparatet. Statsministere, presidenter og kandidater til høythengende verv er gjengangere, som intervjues av dertil profilerte journalister. Flere av disse intervjuene er også relativt godt kjente, som tidligere nevnte eksempler med Bill Clinton som spørres ut som affærer med ulike kvinner. Her er eksemplene på unnvikende oppførsel malt opp med relativt store bokstaver. Denne oppgaven vil på sin side forsøke å analysere ”det store i det lille” – hvordan unnvikenhet forekommer i mer dagligdagse politikerintervjuer på direkten i radioprogrammer med mange lyttere. Dermed er vi på jakt etter de situasjonene der intervjueren kanskje ikke i tilstrekkelig grad benytter seg av de sanksjoneringsmulighetene som faktisk fins, og unnvikende oppførsel får passere. Det er utenfor denne oppgavens rekkevidde å omtale hvordan unnvikende politikere faktisk oppfattes av publikum, men man kan ha i bakhodet at selv når unnvikenhet forekommer uten sanksjonering fra intervjueren, kan det uansett få konsekvenser for hvilket inntrykk en gitt politiker gjør på lyttere ved at man kan lett forstå som om man har noe å skjule eller har en egen agenda (Clayman & Heritage, 2002, s. 240-241). Her kan man også innvende at publikum kanskje også vil sitte igjen med dårlig inntrykk av en intervjuer, dersom denne framstår ettergivende overfor unnvikende oppførsel.

Det problematiske med ”unnvikenhet” som begrep

Som vi så vidt har vært inne på, er ikke unnvikenhet nødvendigvis en villet handling fra intervjuobjektets side, men like mye en respons på aggressiv spørsmålsstilling. Dessuten er begrepet relativt ladet i seg selv, som kan gjøre det problematisk i en analytisk sammenheng.

Først og fremst bruker Clayman og Heritage *deltagerperspektivet* som det viktigste i analysen av spørsmål og unnvikenheter. Utfordringen med dette idealet er i stor grad at ulike deltagere kan ha ulike tolkninger av hvorvidt et svar er unnvikende eller ikke. Man kan også anta at intervjuobjekter vil være tilbakeholdne med å omtale egne svar som unnvikende. Og aller viktigst: unnvikende oppførsel framstår ikke alltid klokkeklart og med store bokstaver, og selv om det forekommer hender det at intervjueren velger å *ikke* ta tak i det (Clayman & Heritage, 2002, s. 241-242). Dette skjæringspunktet framstår veldig interessant med tanke på analysen, for å se på hvordan en slik form for uklar unnvikenheter eventuelt forekommer og behandles. Selv om unnvikenheter som begrep kan være problematisk, er det allikevel ganske dekkende for det som skjer når et intervjuobjekt bruker ulike strategier for å unngå og svare på et spørsmål. Derfor velger jeg å holde fast ved begrepet for å beskrive disse situasjonene.

I neste kapittel vil jeg gjøre rede for metoden og de analytiske verktøyene som skal brukes i resten av oppgaven. Ved bruk av Clayman og Heritage (2002), Greatbatch (1986) og Harris (1991) vil jeg beskrive og klassifisere de ulike delene et direkteintervju består av, og vise hvordan disse delene kan angripes analytisk. Metodologien viser også hvilken betydning det har at materialet som undersøkes møter krav om tilgjengelighet og detaljert transkribering for å øke etterprøvnbarhet, og jeg vil gå gjennom notasjonssystemet som er brukt, samt demonstrere hvordan materialet mitt møter formkravene. En mer detaljert omtale av materialet følger i kapittel fire. Målet med kapittel tre er å trekke fram de strategiene for, og mulige årsakene til, den unnvikenheter ensom vi vil se eksempler på i analyse materialet.

3.0 Å ANALYSERE DIREKTEINTERVJUET

I denne delen vil jeg redegjøre for de metodiske verktøyene og begrepene som kommer til å brukes i analysen. Først vil jeg se på hvilke særtrekk som kjennetegner det direkte nyhetsintervjuet, for så å gjøre rede for hvordan man kan tilnærme seg det på en analytisk måte. Denne delen vil i stor grad bygge på Steven Clayman og John Heritages *The News Interview* (2002), samt suppleres av analytiske innsikter fra Greatbatch (1986) og Harris (1991).

3.1 Direkteintervjuet

Hovedårsaken for å velge direkteintervjuer som analyseobjekt er kanskje selvsagt, og nevnt tidligere: for å kunne påvise eventuell unnvikende oppførsel i et intervju, er det et poeng i seg selv at intervjuet ikke skal kunne være redigert og endret på i etterkant. Det har vært et uttalt ønske for meg å se på ikke bare unnvikethet, men også konteksten den forekommer i. Hva skjer før, under og etter et tilfelle av unnvikethet?

Unlike the traditional news story, the news interview is essentially unscripted and unpredictable. (...) (E)ach party's capacity to realize his or her agenda is thoroughly contingent on the conduct of the other party (...) The actual course of an interview is thus by no means predetermined; it is an emergent product of how the participants choose to deal with each other then and there, move by move, moment by moment (Clayman & Heritage, 2002, s. 6).

Fordi deltagerens muligheter til å gjennomføre sin egen agenda er så avhengig av hvordan de andre deltagerne responderer, er det viktig å se på hvordan hvert enkelt nyhetsintervju utfolder seg. Clayman og Heritage peker også hvordan nyhetsintervjuet karakteriseres av en uforutsigbar spontanitet. Samtidig fins det mange uuttalte konvensjoner for hvordan et intervju skal utføres, som er med på å styre handlingen (Clayman & Heritage, 2002, s. 6). Det er blant annet disse konvensjonene Clayman og Heritage beskriver, klassifiserer og bruker som analytiske redskap.

3.2 Interaksjonsdimensjonen

Clayman og Heritage framhever at innholdsanalyse av nyheter veldig ofte handler om fokuset på strategi over politisk innhold, hvilke kandidater som får mest pressedekning før et valg og lignende temaer (2002, s. 13). Det direkte nyhetsintervjuet krever imidlertid en egen form for tilnærming. Hovedgrunnen til det er den såkalte *interaksjonsdimensjonen*. Nyhetsintervjuet er

først og fremst ”a *course of interaction* to which participants contribute on a turn-by-turn basis, for the most part by asking and answering questions” (Clayman & Heritage, 2002, s. 13). Dette innebærer også at temaene som diskuteres ikke bare kan forstås gjennom det tematiske innholdet, men også gjennom hvordan temaene introduseres, behandles og utvikles i ”spillet” mellom intervjuer og intervjuobjekt. Spørsmålene kan for eksempel forutsette kunnskap diskutert tidligere i intervjuet, bygge på et tidligere svar, utfordre et tidligere svar; være åpne, lukkede, krevende eller ikke. Svarene på sin side avhenger av hvordan de forholder seg til agendaen spørsmålet forutsetter: svarer man direkte, unnvikende, eller viser man motstand? På denne måten kan man også si at interaksjonsdimensjonen alltid vil være overordnet temaet, fordi ethvert tema kun kan bli en del av nyhetsintervjuet hvis det bringes inn gjennom interaksjonen (Clayman & Heritage, 2002, s. 13-14).

Særpreget som interaksjonsdimensjonen gir direkteintervjuet, er også det som gjør sjangeren interessant for videre undersøkelser: ”Indeed, the ability to track the interactional game as it unfolds is one of the pleasures of interview spectatorship and in part accounts for the distinctive appeal of the news interview as a genre” (Clayman & Heritage, 2002, s. 14). Videre peker de også på hvordan intervjuers behandling av ulike kategorier intervjuobjekter sett gjennom et helt intervju, kan vise hvordan systematisk forskjellsbehandling kan bli en del av intervjuprosessen (ibid, s. 15). Analyse materialet i denne oppgaven er ikke stort nok til å kunne si noe om forskjellsbehandling fra intervjuers side ut fra politiske preferanser. Det som imidlertid vil bli diskutert i noen grad, er forskjellsbehandling ut fra politikernes rolle i det aktuelle intervjuet.

3.2.1 Å analysere interaksjonsspillet

For å kunne være i stand til å analysere intervjuet som et interaksjonsspill, er det i følge Clayman og Heritage viktig å ta utgangspunkt i det helt grunnleggende: ”Priority must be given to isolating and describing the elementary practices that constitute the basic building blocks of news interview interaction” (Clayman & Heritage, 2002, s. 16). Ved å beskrive de grunnleggende byggsteinene og de underliggende praksisene de utgjør, vil man ha et godt utgangspunkt for å kunne utvikle en metodologi for å undersøke ulike aspekter ved det direkte nyhetsintervjuet. I vårt tilfelle vil dermed hovedfokuset være på å isolere og beskrive praksiser og strategier der det forekommer unnvikende oppførsel.

3.3 Samtaleanalyse som metodologi

Både Greatbatch, Clayman og Heritage, og til en viss grad Harris tar alle utgangspunkt i samtaleanalyse (Conversation Analysis) som metodologisk tilnærming til direkteintervjuet. Denne metodologien vektlegger flere ulike ting.

3.3.1 Detaljert transkribering

For det første peker Clayman og Heritage på viktigheten av å bruke detaljert transkribering, slik at man kan gjengi det som sies så nøyaktig som mulig (2002, s. 16-17). I transkriberingen har jeg benyttet et notasjonssystem med de viktigste symbolene og markørene fra samtaleanalyse. Ikke alle symboler eller bruksområder for symboler er tatt med, men oversikten inkluderer de som er mest brukt i materialet til Clayman og Heritage. Oversettelsen er min egen, med hjelp fra ordnett.no. For fullstendig oversikt, se appendix hos Clayman og Heritage (2002, s. 347-353). Forkortelsen IO står for *intervjuobjekt*, mens IR står for *intervjuer*.

Mest brukte symboler

EKSEMPEL	FORKLARING
IO: <u>Det</u> er politikken vår	<u>Understreking</u> viser ord som er lagt hørbart trykk på. Jo flere bokstaver i ordet (med start fra venstre) som er streket under, jo mer trykk er lagt på ordet.
IO: Det er po::litikken vår	<u>Kolon</u> betyr at den forutgående lyden var forlenget
IO: DET er politikken vår	<u>Store bokstaver</u> indikerer høyere volum
IO: Det er- er politikken vår	<u>Bindestrek</u> indikerer en lyd uttalt med stemmebåndslukke (glottis)
IO: .hhh Det er politikken vår. IR: Men burde det være det? hhhh	<u>En rad med "h"</u> markerer hørbar pusting, og antallet h'er indikerer hvor lenge pustelyden varer. Et punktum før h'ene markerer innpust; fravær av punktum markerer utpust.
IO: Det er (.) politikken vår. (1.3) IR: Men burde det være det?	<u>Tall i parentes</u> viser stillhet i tidels sekund; et punktum i parentes viser en mikropause på mindre enn 0,2 sekunder.

IO: Det er politikken vår=	<u>Likhetstegn</u> viser at en lyd etterfølger den neste uten hørbar pause i mellom.
IR: =Men burde det være det?	
IO: Det [er politikken vår]	<u>Klamme</u> markerer start og avslutning når det snakkes samtidig.
IR: [men burde det] være det	
IO: Det er politikken vår,	<u>Tegnsetting</u> markerer intonasjon og ikke grammatikk.
IR: Men burde det være det.	Punktum viser fallende intonasjon, spørsmålstegn viser stigende intonasjon, og komma indikerer ”fortsettende” eller svakt stigende intonasjon.
IO: Jeg tror det?	
IO: Det er politikken ()	<u>Åpne parenteser</u> viser at det som transkriberer er usikker på hva som ble sagt. <u>Ord i parentes</u> representerer en skjønsmessig gjetning.
IR: Men (burde det) være det?	

Andre vanlige symboler

- (()) Doble parenteser brukes for å markere den som transkriberer sin beskrivelse av noe som skjer, for eksempel ((host)) eller ((telefon ringer))

3.3.2 Om materialet

Clayman og Heritage påpeker videre at samtaleanalyse som metodologi innebærer direkte observasjon av naturlig interaksjon. Fra dette utledes viktigheten av å kunne jobbe med opptak av materiale. Både for å kunne gå i ekstrem detalj, slik notasjonssystemet for transkriberingen legger opp til, i tillegg til å øke etterprøvbareheten for materialet (Clayman & Heritage, 2002, s. 18-19). I mitt tilfelle har alt materiale vært tilgjengelig som nedlastbare podcaster og i NRKs arkiver, og har dermed møtt kriteriene om detaljmulighet og etterprøvbarehet.

Slik Clayman og Heritage framstiller det, har samtaleanalysen til en viss grad et bein både i kvantitativ og i kvalitativ metode. På den ene siden er det viktig å analysere mange tilfeller systematisk for å komme fram til en generell forståelse av et fenomen. Samtidig legges det stor vekt på detaljert undersøkelse av intervjuene hver for seg (Clayman & Heritage, 2002, s. 19). For denne oppgavens del ligger hovedfokuset på den kvalitative tilnærmingen der man ser hvert intervju for seg. Dette er fordi de antatte fenomenene oppgaven har som

utgangspunkt kan forekomme i en så utydelig grad at en kvantifisering ville vært et for grovmasket nett til å fange opp alle tilfellene. Når det kommer til unnvikenhet, blir det kanskje enda tydeligere at ingen spørsmål eller svar eksisterer uavhengig i hverandre i en intervjukontekst:

Because interaction unfolds sequentially, turn by turn, each successive utterance ordinarily responds to and hence deals in some way with the one that came just before it. Correspondingly, each utterance displays that speaker's analysis and understanding of what preceded it (Clayman & Heritage, 2002, s. 19).

Intervjuet utfolder seg hele tiden på en slik måte at svar og spørsmål ikke står isolert, men bygger på og relaterer til de spørsmål og svar som har kommet tidligere i intervjuet. Generalisering kan man først gjøre når alle tilfellene er undersøkt (Clayman & Heritage, 2002, s. 20). Dermed er det mer egnet å bruke en kvalitativ tilnærming for å se på de ulike fenomenene.

Det ville vært for omfattende og blitt for overfladisk å gå gjennom Clayman og Heritages beskrivelser av alle deler av intervjuet. Metodologien deres er grundig, og tar blant annet for seg åpninger og avslutninger av intervjuer gjennom et helt kapittel (Clayman & Heritage 2002, s. 57-94). I og med at hovedfokus er de situasjonene der et intervjuobjekt i større eller mindre grad *ikke* svarer på et spørsmål, vil det også være denne delen av metodologien som er av størst interesse. Vi skal allikevel ta med to korte poenger fra kapittelet om åpninger og avslutninger. For det første er det vanlig at intervjuer introduserer intervjuobjektet med å fortelle hvilken posisjon han eller hun har til saken, særlig hvis det er snakk om noe kontroversielt. Videre er det også vanlig å sette sammen to motstridende syn i debattintervjuer, hvor poenget i stor grad er å få fram uenighet (Clayman & Heritage, 2002, s. 71-72).

3.4 Spørsmålene

I omtalen av spørsmål og spørsmålsdesign tar Clayman og Heritage utgangspunkt i at dette er den arenaen hvor intervjuere i aller størst grad må forholde seg til journalistikkens to store konkurrerende normer, henholdsvis upartisk og utfordrende (adversarial) spørsmålsstilling (2002, s. 188). Dette skal vi komme tilbake til i en kort diskusjon av nøytralitet i intervjuers rolle.

3.4.1 Spørsmål eller påstand

Clayman og Heritage går via Levinson (1983) og lingvister for å vise forskjellen mellom den grammatiske formen til uttalte ytringer, og betydningen de samme ytringene har når de uttales i en bestemt kontekst. Uten at vi skal gå for langt inn i lingvistikken, kan det i denne sammenhengen være nyttig å se på akkurat disse forskjellene for å kunne bruke et presist begrepsapparat. *Interrogativer* og *deklarativer* beskriver den grammatiske formen til ytringer, mens *spørsmål* og *påstand* beskriver ytringene som handling i en bestemt kontekst. Poenget her er at disse begrepsparene ikke alltid svarer hundre prosent til hverandre som grammatisk form og uttalt ytring. I en bestemt kontekst kan et deklarativ fungere som et spørsmål, og et interrogativ kan fungere som mange andre ting enn et spørsmål (Clayman & Heritage, 2002, s. 99-100). Sandra Harris på sin side har i stor grad samme målsetting som Clayman og Heritage, i det at hun vil undersøke hva som skjer i direkteintervjuer med politikere. Hun hevder imidlertid at lingvistikk ikke er så relevant for hennes mål når det gjelder å definere kategoriene *spørsmål* og *svar*. Harris mener at man kan anta at publikums forventninger til et intervju er at intervjueren skal spørre, mens den som intervjues skal svare. Derfor er hun for en pragmatisk definisjon av spørsmål som ”oppfordringer til å komme med informasjon”, heller enn syntaktisk som interrogativer (Harris, 1991, s. 80). For denne oppgavens del kan det være hensiktsmessig å forholde seg til litt av begge deler. På den ene siden virker det, som Harris skriver, rimelig å tro at konvensjonene og forventningene til et intervju gjør at man forventer at det intervjuer sier skal generere en respons fra den som intervjues. Men på den andre siden er oppgavens mål å isolere og analysere de tilfellene der det *ikke* svares tilfredsstillende på et spørsmål. I disse tilfellene kan det være interessant å ha det lingvistiske skillet mellom deklarativ/interrogativ og påstand/spørsmål i bakhodet, for å se om de dukker opp i relevante situasjoner, og i så fall på hvilken måte.

3.4.2 Spørsmål med innledninger

Et spørsmål kan formes på mange ulike måter. Det kan starte med de klassiske spørreordene, være et ja/nei-spørsmål, et enten/eller-spørsmål, og det kan være formet som et deklarativ med en ”spørsmålshale” – for å nevne noe. I Clayman og Heritages materiale på flere hundre intervjuer, består litt under halvparten av intervju spørsmålene av mer enn én ”spørsmålsenheter”: ”These more complex questions normally take a *prefaced* form which involves additional statements that lead up to the question itself” (Clayman & Heritage, 2002, s. 104). Det Clayman og Heritage kaller *prefaced questions* vil fra nå av omtales som *innlede spørsmål* eller *spørsmål med innledning(er)*. Denne formen for spørsmål bygger på

en enighet mellom intervjuer og intervjuobjekt, som henger sammen med turtagningssystemet. Intervjuobjektet lar intervjueren legge fram både innledninger og spørsmål uten å avbryte, og venter med å svare til spørsmålet er stilt. Slik utfyller de rollene sine innenfor sjangeren, ved at intervjuobjektet venter på å få stilt et spørsmål fordi han eller hun er klar over at "turen" deres skal komme i form av svar på et spørsmål. Clayman og Heritage påpeker at nettopp denne situasjonen viser betydningen av turtagningssystemet: "Interviewee forbearance and self-control in the face of hostile question prefaces is strong evidence for the significance of the turn-taking constraints that we have outlined" (Clayman & Heritage, 2002, s. 105-107). Men som vi skal se senere betyr ikke nødvendigvis det at man holder seg til turtagningssystemet at man faktisk svarer på spørsmålet som stilles.

3.4.3 Nøytralitet og spørsmål

Som tidligere nevnt er det ikke spørsmålene rundt intervjuers nøytralitet eller mangel på sådan som er hovedfokuset i denne oppgaven. Journalisters forhold til objektivitet og nøytralitet kunne, og har sikkert vært en masteroppgave i seg selv, om ikke flere. Men omtale og klassifisering av enkelte spørsmålspraksiser ut fra en nøytralitetsmålestokk kan allikevel være nyttig i en analytisk sammenheng. Clayman og Heritage framholder at turtagningssystemet i seg selv skaper et viktig grunnlag for intervjuers nøytralitet. Poenget for intervjuer er at man vil bruke sin tur på å få fram intervjuobjektets synspunkt på en sak, og ikke sitt eget synspunkt.

"Noen vil påstå at..."

For å beskrive en form for nøytrale spørsmål bruker Clayman og Heritage Goffmans (1981) uttrykk om "å endre det interaksjonelle fotfestet" ("shift in the speaker's interactional footing"). Dette kan også omtales som å snakke på vegne av en tredjepart, enten navngitte personer eller grupper, eller mer uklare størrelser som "folk" eller "kritikere", eller "det har blitt sagt" eller "noen vil si". Materialet til Clayman og Heritage viser at denne formen som oftest forekommer som en påstand, uten noen spørsmålshale (Clayman & Heritage, 2002, s. 152-154).

Å mestre denne teknikken er viktig for å kunne utføre en rekke journalistiske oppgaver uten å ofre nøytraliteten på veien (Clayman & Heritage 2002, s. 155). Den kan for eksempel brukes til å påberope seg legitimitet, i de tilfellene der journalister presenterer seg selv som talsmenn for *folket*. Når spørsmålet gis karakter av å framsettes på vegne av folket, og man er ute etter

informasjon som folket enten ønsker å vite eller burde vite, legitimeres spørsmålet automatisk. For et intervjuobjekt er det vanskeligere å tilbakevise et spørsmål på vegne av folket, enn et spørsmål som stilles på vegne av en tredjepart som omtales som ekspert (ibid, s. 171-172).

Nøytraliteten i fare

Innledede spørsmål som vi var inne på for litt siden, er i en litt spesiell posisjon i forhold til nøytralitet. Hvis man som intervjuer framfører en innledning til et spørsmål, men er litt uklar på *hvem* uttalelsene kommer fra, er det vanskelig å forsvare seg mot angrep på ens egen nøytralitet. Og uansett er en slik svakhet innebygd i spørsmålene med innledninger. Selv om det faktisk er noen andre som har framført poenget som intervjuer bruker som innledning, er det uansett intervjueren som har valgt å introdusere nettopp dette poenget (Clayman & Heritage, 2002, s. 179-180).

3.4.5 Spørsmålsanalyse

Et spørsmål kan altså konstrueres på mange ulike måter, med ulike komponenter og forskjellige formål. Når det kommer til analysen kan man derfor også angripe spørsmål og spørsmålsdesignet fra mange ulike vinkler (Clayman & Heritage, 2002, s. 191). Vanlige trekk ved spørsmål er for det første at de setter agendaen for intervjuobjektets svar. For det andre inneholder spørsmålene ofte antagelser om det aktuelle temaet. En tredje karakteristik som passer mange spørsmål, er at de ofte er laget for å foretrekke en type svar framfor et annet. På sin side kan intervjuobjektene respondere med enighet eller uenighet til alle disse tre trekkene (ibid, s. 192).

Mer om innledninger

Disse tre grunntrekkene ved spørsmål kan tydeliggjøres gjennom innledningene til spørsmål som vi har vært innom tidligere (Clayman & Heritage, 2002, s. 192). Innledningene har flere bruksområder. De kan være med på å gi en erfaringsbasert kontekst for et av intervjuobjektens svar, særlig hvis de har personlig erfaring med det temaet som diskuteres. Innledningene brukes også i stor grad til å gjenetablere konteksten for et intervju, for eksempel når et intervjuobjekt har begynt å snakke om noe som intervjuer anser for å være utenfor spørsmålets agenda. Clayman og Heritage hevder også at innledede spørsmål gir journalistene rom til å manøvrere i, samt makt og autonomi i forhold til spørsmålsstilling. Ved å benytte seg av innledninger kan en intervjuer i større grad spisse temaet og styre

intervjuet i den retningen de helst vil (Clayman & Heritage, 2002, s. 195-196). Selv om innledninger i utgangspunktet kan virke som et positivt og konstruktivt verktøy for intervjuer, skal vi også se eksempler på det motsatte.

Spørsmålenes agenda

Spørsmålene i et intervju er med på å sette en agenda for intervjuobjektene på hovedsakelig tre måter. For det første definerer spørsmålet en agenda ved å sette opp parametre for hva som oppfattes som en passende respons på det aktuelle spørsmålet. Hvis intervjuobjektet så svarer utenfor de grensene intervjuer har satt opp gjennom spørsmålet sitt, åpner det for at intervjueren kan komme med antagelser om at intervjuobjektet svarer unnvikende. For det andre trekker ikke bare spørsmålet opp grenser for hva som er et passende svar. Spørsmålene kan også vise til hvilke handlinger et intervjuobjekt helst bør utføre i svaret, for eksempel ved å stille et ja/nei-spørsmål. Da legges det opp til at den ønskede handlingen er å svare enten ja eller nei (Clayman & Heritage, 2002, s. 196-198). Clayman og Heritage påpeker også at jo mer intervjuer tilrettelegger for en type svar framfor et annet, jo mer setter intervjuer sin egen nøytralitet på spill. Ikke bare gjennom ja/nei-spørsmål, men også ved spørsmålsformuleringer som ”er det ikke sånn at” eller ”...stemmer det?” og lignende, samt gjennom bruk av innledninger til spørsmålene (ibid, s. 208-213).

Til sist kan vi også merke oss at spørsmålenes agendasettende funksjon også setter grenser for hvor bredt eller smalt intervjuobjektets svar skal være. Dette innebærer at hvis intervjuobjektet ikke svarer smalt eller bredt nok og dermed framstår unnvikende, legitimeres intervjuers videre press for å få et svar i henhold til den agendaen som er satt (Clayman & Heritage, 2002, s. 198-200).

Innledninger og spørsmålsagenda

Clayman og Heritage trekker fram at innledninger også kan brukes til å spisse en spørsmålsagenda, og dermed være med på å begrense enda mer hvilke svar som er ”godkjente” til ulike spørsmål. For å oppnå dette bygger spørsmål og innledninger ofte på ulike antakelser og premisser, som er eksplisitte i større eller mindre grad (Clayman & Heritage, 2002, s. 201-203). På den ene siden kan dermed disse innebygde antakelsene og premissene altså være med på stille intervjuobjekter mer detaljerte spørsmål. Men på den andre siden kan antakelser og premisser bli gjenstand for uenighet mellom intervjuer og

intervjuobjekt, og det er i de situasjonene der intervjuobjektet ikke går med på det underliggende premisset at de innebygde antakelsene blir mest synlige (ibid, s. 208).

Aggressive spørsmål

Spørsmål kan også formuleres aggressivt eller negativt på forskjellige måter. Noen av disse er også veldig tydelige i hvordan de tilrettelegger for en spesiell type svar på, for eksempel ”burde du ikke...” eller ”er det ikke sånn at...” etterfulgt av en negativ formulering (Clayman & Heritage, 2002, s. 217-219). Noen spørsmål er også tydelig anklagende i formen som ”hvorfør gjorde du X” eller ”hvordan kunne du X” og så videre (ibid, s. 221-222).

3.5 Svarene

På samme måte som med spørsmålene, trekker Clayman og Heritage fram at et *sva*r også er basert på et samarbeid mellom intervjuer og intervjuobjekt (2002, s. 113). I denne oppgaven ligger fokuset først og fremst på de *unntvikende* svarene, og det følgende vil for det meste dreie seg om ulike strategier og teknikker som brukes i denne typen svar. Først kan det imidlertid være nyttig med noen bemerkninger rundt hva Clayman og Heritage definerer som et svar.

3.5.1 Svarhandlingen

Hva som utgjør et svar er ikke alltid like lett å avgjøre som hva som er et spørsmål. Som vi så tidligere, gjør også nyhetsintervjuet som kontekst at det intervjueren sier lettere oppfattes som et spørsmål, selv om det lingvistisk sett ikke er et interrogativ. Samtidig er det viktig å se på hvordan man markerer et svar, fordi disse funksjonene også kan brukes til å få en unntvikende respons til å framstå som et svar (Clayman & Heritage, 2002, s. 250). Følgelig er Clayman og Heritage interesserte i å beskrive handlingen ”å svare” (2002, s. 242-243).

Ulike svarbaner

Clayman og Heritage tar som utgangspunkt at et svar kan følge flere ulike baner. En av disse er den såkalte ”rundkjøringsmetoden”, som kjennetegnes av at intervjuobjektet begynner å snakke om andre ting enn spørsmålet direkte, samtidig som man nærmer seg et svar. Denne typen svar er imidlertid sårbare for å feiltolkes som unntvikende, fordi intervjuobjektet er avhengig av at intervjuer gjenkjenner svartypen og lar han eller henne fullføre hele svaret. Her kan man jo også tilføye at denne formen kan se ut til å åpne opp for digresjoner og unntvikenhet. Hvis intervjuer antar at det kommer et svar mot slutten av et resonnement, kan

intervjuobjektet få lov til å snakke en stund, før man kanskje til slutt skjønner at han eller hun *ikke* nærmer seg et svar. En annen type svar kommer i formen ”minimalt svar pluss utdyping. Her starter man altså med et kort svar som går direkte på spørsmålet, før man følger opp med utdypende forklaringer (Clayman & Heritage, 2002, s. 243-245). For å markere at noe er et svar, kan man også bruke såkalte *indeksikalske uttrykk*, eller *anafore indeksikaler*. Dette innebærer at man gjentar ord som ”viser tilbake på et ledd foran i setningen”, eller ”bevisst gjentakelse av ord/frase” (oversettelse hentet fra ordnett.no). Ved å gjenta nøkkelord, fraser eller deler av spørsmålet, viser man at svaret henger sammen med spørsmålet. Man kan også markere et spørsmål ved å bruke såkalte ”turn-initial discourse markers”, som refererer til det foregående spørsmålet og altså markerer starten på en ”tur”. Ord som ”fordi” er et godt eksempel i denne sammenhengen (Clayman & Heritage, 2002, s. 248-249).

3.5.2 Motstand

Negativ motstand

Et intervjuobjekt kan enten vise motstand i en positiv form, eller en negativ form. ”The *negative* aspect is manifest to the degree that an interviewee fails to produce an adequate answer to the question” (Clayman & Heritage, 2002, s. 250). Den ekstreme formen for den negative motstanden er om intervjuobjektet nekter å svare. En mindre ekstrem form vil være å svare *kun* ”ja” eller ”nei” på ja/nei-spørsmål, eller å produsere ufullstendige eller fragmenterte svar, særlig når et spørsmål består av mange deler (ibid, s. 251-252). Til den siste formen kan man innvende at når et spørsmål er satt sammen av flere biter, kan det være vanskelig å svare på alle delene samtidig. Dermed kan man anta at denne formen for motstand også kjennetegnes av at den framstår som et bevisst valg fra intervjuobjektets side – det er vilje med i bildet når de velger å ta tak i kun én av spørsmålskomponentene.

Positiv motstand

Også denne formen for motstand forekommer med ulike styrkegrad, men alle manøvrene kjennetegnes av at intervjuobjektet beveger seg uten for de rammene intervjuer har satt for spørsmålet. Teknikker som viser positiv motstand kan være alt fra å bytte tema, gjøre forandringer i betingelsene spørsmålet bygger på, eller å komme med et svar som ligger innenfor spørsmålets rammer, men som allikevel utfører en oppgave som ikke ble gitt i spørsmålet (Clayman & Heritage, 2002, s. 253-254). Flere av disse motstandsteknikkene skal vi nå se litt nærmere på.

3.5.3 Åpenlys unnvikenhet

Den største fordelen for intervjuobjektet ved å være åpenlyst unnvikende i et svar, er at innrømmelsen av unnvikenhet gir en muligheten til å kontrollere og reparere omfanget av ”skaden” en slik manøver kan framkalle (Clayman & Heritage, 2002, s. 258). Når det skjer åpenlyst kan man heller ikke anklages for å drive med skjulte strategier. Åpenlys unnvikenhet kan forekomme på flere måter.

Å be om lov

Ved åpenlys unnvikenhet er intervjuobjekter veldig ofte påpasselige med å vise hensyn til intervjueren. For eksempel bygger Clayman og Heritage på Greatbatch for å vise at den mest vanlige åpenlyse praksisen er å *be* intervjuer om lov til å endre tema (Clayman & Heritage, 2002, s. 258). Ved å *be* om lov, viser intervjuobjektet at han eller hun anerkjenner intervjuerens posisjon som den som kontrollerer intervjusituasjonen. Hensynet til intervjuer beholdes også til en viss grad i de situasjonene der intervjuobjektet ber om lov til å tema uten å vente på svar, typisk ved å si ”kan jeg også få poengtere at” eller lignende fraser. Åpne skifter gjør altså at intervjueren i stor grad beholder den formelle kontrollen over et intervju, og kan også sies å vise en stilltiende aksept av turtagningssystemet fra intervjuobjektets side (Clayman & Heritage, 2002, s. 259-260).

Gode unnskyldninger

På en måte kan man si at *agendaskifte* veldig ofte er målet med unnvikenhet. Et intervjuobjekt har fått et spørsmål han eller hun ikke vil svare på, og bruker ulike taktikker for å endre agendaen til noe de *har* lyst til å snakke om. Ved åpenlyse agendaskifter er det dermed vanlig å komme med en forklaring på hvorfor man endrer tema. Man kan begrunne et agendaskifte ved å spille på tanken om rettferdighet, for eksempel ved å si at man vil ”kommentere det X sa om helseforetakene”, eller at man må få svare på anklager fra et annet intervjuobjekt. Eller så kan man bruke formuleringer som ”det *egentlige* problemet” eller ”den *virkelige* utfordringen”, for å demonstrere at man har tilleggsinformasjon av betydelig viktighetsgrad for temaet som diskuteres. Ved å bruke disse metodene kamufleres agendaskiftene ved at de gjøres legitime, og dermed kan intervjuobjektet holde ryggen fri for anklager om unnvikende oppførsel (Clayman & Heritage 2002, s. 262-263).

Andre agendaskifter

Med utgangspunkt i intervjuet som interaksjonspill og turtagningssystem har David Greatbatch isolert og beskrevet flere teknikker for agendaskifte fra intervjuobjektets side, hvor agendaskiftene representerer intervjuobjektets motarbeiding av turtagningssystemet (1986, s. 442). Disse tre agendaskiftene Greatbatch skisserer passer inn under Clayman og Heritages samlebetegnelse *åpenlys unnvikenhet*.

Den første er det Greatbatch kaller ”pre-answer agenda shifting”, og som heretter vil refereres til som før-svars agendaskifte. En slik strategi kjennetegnes av at et intervjuobjekt introduserer et nytt tema først i svaret sitt, som genererer videre prat rundt dette temaet, før han eller hun til slutt kommer tilbake til det intervjuer opprinnelig spurte om. På denne måten skaper intervjuobjektet en mulighet til å snakke om noe som egentlig faller utenfor spørsmålets parametere. Motstykket til et før-svars agendaskifte er såkalt ”post-answer agenda shifting”, heretter post-svars agendaskifte. Som navnet tilsier vil intervjuobjektet i denne sammenhengen først komme med et svar til spørsmålet som stilles, før han eller hun går videre til å endre tema (Greatbatch, 1986, s. 442-443). Mer nøyaktig hvordan disse overgangene kan gjøres, har vi allerede sett eksempler på hos Clayman og Heritage. Til sist har vi det Greatbatch beskriver som agendaskifter som forekommer etter et intervjuobjekt har påpekt at han eller hun *ikke* kommer til å svare på spørsmålet som stilles (ibid, s. 445-446). Man kan selvsagt argumentere for at denne strategien skiller seg litt fra de andre åpenlyse agendaskiftene ved at intervjuobjektet åpent velger å underkjenne intervjuers agenda for så å introdusere sin egen, men samtidig forholder den seg også direkte til spørsmålets agenda.

Med en forståelse av intervjuet som et interaksjonspill peker Greatbatch også på ulike måter intervjueren kan forholde seg til de forskjellige strategiene på. Grovt sett kan intervjuer enten fortsette intervjuet med å stille spørsmål som følger opp den agendaen intervjuobjektet har introdusert, eller intervjuer vil stille spørsmål som forsøker å gi han eller henne tilbake definisjonsmakten over intervjuets agenda. Dette kan gjøres både ved å rette fokus mot den opprinnelige agendaen, eller ved å etablere en ny agenda (Greatbatch, 1986, s. 447-449). Hvis intervjuer velger denne siste linjen, trekker Greatbatch fram at forsøket på å få tilbake kontrollen over agendaen ofte ledsages av sanksjonering overfor intervjuobjektets manglende svar (ibid, s. 451).

Et siste poeng fra Greatbatchs gjennomgang av noen teknikker for agendaskifte, er oppdagelsen av at før- og post-svars agendaskifter blir sanksjonert mye sjeldnere enn andre. Mye av dette skyldes at agendaskiftene forekommer som del av et faktisk svar på spørsmålet som stilles, og dermed har man ikke muligheten til å arrestere intervjuobjektet for manglende produksjon av svar. I tillegg kommer agendaskiftene som en del av intervjuobjektets rettmessige tur til å svare, og da kan intervjuer heller ikke påtale brudd på turtagningssystemet (Greatbatch, 1986, s. 453-454). Så kan man spørre seg hvilke implikasjoner intervjuers respons på disse, og andre agendaskifter har å si for utviklingen av intervjuet. Dette skal vi komme mer tilbake til i analysen.

Åpenlys svarnekt

Den siste formen for åpenlys unnvikenhet er når intervjuobjekter bent frem nekter å svare på et spørsmål. Denne formen fins selvsagt i varierende styrke, og svarnekt uten forklaring forekommer ytterst sjelden. Det ville i så fall innebåret et veldig tydelig brudd på intervjukontrakten, og den sjeldne forekomsten vitner om et behov for at temaskifter akkompagneres av rettferdiggjørelse. De vanligste mildere former for svarnekt – med forklaring – finner man oftere eksempler på. Intervjuobjektet kan begrunne manglende svar med at man ikke har nok informasjon til å besvare spørsmålet, eller at svaret er tilgjengelig, men intervjuforholdene gjør at spørsmålet ikke lar seg besvare forsvarlig (Clayman & Heritage, 2002, s. 264-265). Denne siste forklaringen henviser ofte til intervjuets begrensede varighet, og trenger ikke nødvendigvis å være en bortforklaring. I enkelte situasjoner kan denne forklaringen nærmest ses på som en slags protest mot tabloidisering og sitatjournalistikk, hvor man vil unngå å redusere et komplekst tema til en fengende parole.

3.5.4 Skjult unnvikenhet

Clayman og Heritage peker på to generelle trekk ved det som kalles skjulte strategier for unnvikenhet. For det første er det denne typen strategier som ofte brukes når det er snakk om det vi tidligere omtalte som den positive dimensjonen av å vise motstand mot et spørsmål, for eksempel ved å endre tema. For intervjuobjektet sin del er den åpenbare fordelene ved å benytte seg av skjulte strategier, nettopp det at man kan slippe unna med manøveren. Men på den andre siden kan sanksjonene være desto hardere hvis forsøket på unnvikenhet oppdages (Clayman & Heritage, 2002, s. 269). I det følgende skal vi ta for oss de viktigste strategiene for skjult unnvikenhet.

Umarkerte overganger

Disse kjennetegnes som oftest av en glidende overgang fra svar til et nytt tema. Clayman og Heritage bruker et intervju med Pat Buchanan som eksempel, der han lister opp en rekke elementer som svar på et spørsmål. Elementene bindes sammen med ”og”, som gjør at elementene gradvis kan byttes ut med svar som korresponderer med spørsmålet, til temaer intervjuobjektet heller vil snakke om (Clayman & Heritage, 2002, s. 272-273). En annen variant av dette er å starte et svar med ”fordi”, som dermed gir inntrykk av at det etterfølgende vil være en forklaring på det spørsmålet har stilt. Ved å bruke ”fordi” kan man for eksempel gjøre et post-svars agendaskifte ved først å gi et genuint svar, før man glir over til andre ting enn det det faktisk spørres om (ibid, s. 274).

Unnvikenhet forkledd med svarmarkører

I begynnelsen av dette segmentet som dreier seg om svar, var vi innom ulike teknikker som kan benyttes for å markere at noe er et *svar*. Disse markørene kan dermed også brukes til å få noe til å høres ut som et svar, selv om agendaen er endret fra spørsmålet til intervjuobjektets svar. Man kan gjenta nøkkelord, anafor eller fraser fra spørsmålet, og bruke disse i en annen sammenheng enn den originale (Clayman & Heritage, 2002, s. 275-277).

Manipulering av spørsmål og innledninger

En hyppig brukt taktikk for skjult agendaskifte er å ta tak i hele eller deler av spørsmålet eller innledninger, for så å manipulere utgangspunktet til å bli den agendaen man ønsker seg som intervjuobjekt. Dette kan skje på ulike måter. Intervjuobjektet kan referere til, karakterisere eller parafrasere intervjuerens spørsmål, og gjennom en av disse handlingene modifisere spørsmålet slik at temaet endres. På denne måten tilpasser intervjuobjektet spørsmålet til det svaret de har lyst til å gi, i stedet for å tilpasse svaret sitt til den agendaen spørsmålet satt i utgangspunktet (Clayman & Heritage, 2002, s. 280). Eller så kan intervjuobjektet reformulere spørsmålet, for eksempel gjennom å tilsynelatende oppsummere hva spørsmålet handler om, og dermed skreddersy spørsmålet til det svaret de vil gi. Særlig lange spørsmål med innledning er sårbare for denne strategien. Intervjuobjektet kan også ta tak i spørsmålsinnledninger, deler av et flerleddet spørsmål eller antagelser som ligger innebygd i selve spørsmålet, og manipulere disse med samme mål som skissert ovenfor (ibid, s. 282-284). Til sist kan intervjuobjektet velge å framstå som enig eller uenig: ”In the course of claiming to agree/disagree with some aspect of the question, an interviewee can embeddedly reformulate that question” (Clayman & Heritage, 2002, s. 285). Når man har adressert

spørsmålet ved å vise enighet eller uenighet, er veien kort til å introdusere den agendaen man *helst* vil snakke om (ibid, s. 286).

3.6 Avslutning

Til slutt i dette kapitlet skal særtrekkene ved debattintervjuet som form vies litt oppmerksomhet. Clayman og Heritage skisserer en rekke distinkte trekk ved debattintervjuet, men ikke alle disse er like relevante for den forestående analysen. Dermed skal vi ta for oss de trekkene som er mest hensiktsmessige å vurdere for det videre arbeidet.

Som vi har vært inne på tidligere er det *uenigheten* som er utgangspunktet for og poenget med debattintervjuer. De fleste av intervjuene i analysematerialet består av to parter med motstridende synspunkter på en aktuell sak, og begge er valgt ut som debattanter nettopp fordi de er uenige med hverandre. Intervjuerens spørsmålsformuleringer vil dermed være særlig viktige for hvordan et debattintervju utvikler seg. Intervjueren vil i stor grad tilrettelegge for uenighet, og kan også oppfordre intervjuobjektene til å svare hverandre i stedet for å ta tak i det temaet som er utgangspunktet for debatten (Clayman & Heritage, 2002, s. 319). Siden fokuset på konflikt og uenighet nærmest utgjør debattintervjuets eksistensgrunnlag, minner Clayman og Heritage på at det i forlengelsen av dette er en risiko for at debattintervjuet skaper ”more heat than light”; det vil si at underholdningsverdien ved debattintervjuet undergraver opplysningsfunksjonen (2002, s. 335-336). Denne advarselen kan være nyttig å ta med seg videre til analysen.

Denne oppgaven har ikke som hovedformål å diskutere intervjuerens posisjon sett i lys av idealer om objektivitet og nøytralitet. Allikevel dukker spørsmålet om nøytralitet opp i forbindelse med likeverdig behandling av intervjuobjekter i en debatt. Clayman og Heritage hevder imidlertid at ulik behandling av intervjuobjekter ikke nødvendigvis har med favorisering eller intervjuerens politiske preferanser å gjøre. Behandlingen av ett spesifikt intervjuobjekt kan like gjerne variere fra sak til sak der han eller hun kommer med forskjellige typer utsagn som krever ulike reaksjoner (Clayman & Heritage 2002, s. 322).

Dette kapitlet har med utgangspunkt i teoretikere innenfor samtaleanalyse tatt for seg intervjuet som analyseobjekt, og redegjort for en rekke ulike strategier for unnvikenhet som vil danne grunnlaget for den videre analysen. Vi har sett hva som kjennetegner et spørsmål,

og hvordan sider ved ulike spørsmålsdesign kan være med på å tilrettelegge for uklare og unnvikende svar. Videre har gjennomgangen vist hvordan bruk av markører som opprinnelig markerer et svar, også kan brukes for å kamuflere unnvikenhet. Jeg har skissert et analyseapparat med begreper og teknikker som gjør det mulig å fange opp relativt subtile unnvikningsstrategier, som vi skal se eksempler på i den følgende analysen.

4.0 ANALYSE AV DEBATTINTERVJUENE

4.1 Om programmene

Materialet til analysedelen er hentet fra to av NRKs daglige aktualitets- og debattprogrammer på radio, henholdsvis *Her og Nå* (P1 og Alltid Nyheter) og *Dagsnytt 18* (P2 og NRK2). Begge programmene varer en time, og består for det meste av debatter, intervjuer, reportasjer og analyser. Både *Her og Nå* og *Dagsnytt 18* ble valgt fordi de markedsfører seg som ledende på aktuelle debatter og intervjuer, samtidig som timesformatet gir rom for lengre liveintervjuer. Samtidig fins det noen ulikheter som gjør at det kan være interessant å sammenligne dem. På NRKs nettsider skriver *Her og Nå* at de har over 600 000 lyttere hver dag (nrk.no). Som P1-program med mange lyttere representerer *Her og Nå* dermed et bredt appellerende nyhetsprogram, hvor bredden understrekes av at de også dekker sport. Tanken bak å se på intervjuer fra *Her og Nå* var nettopp denne breddeappellen. Med 600 000 daglige lyttere er *Her og Nå* en del av mange nordmenns hverdag, og eventuelle funn i dette materialet kan dermed si noe om et mediefenomen mange nordmenn opplever på daglig basis.

Mens *Her og Nå* markedsfører seg som ”Norges største nyhets- og aktualitetsmagasin på radio” (nrk.no), hevder *Dagsnytt 18* at de er ”P2s populære debattprogram” og det programmet hvor man får ”høre de viktigste debattene, aktuelle intervjuer og analyser” (nrk.no). I denne salgsplakaten legger de altså vekt både på at de er et debattprogram, som i tillegg har fokus på de aller viktigste debattene. Dermed kan det være rimelig å anta at *Dagsnytt 18* kanskje har en mer spisset tilnærming til debattintervjuet, og slik kan stå som eksempel på en mer spesialisert form politisk journalistikk.

4.2 Materialet

Utvalgsprosessen foregikk ved gjennomlytting av begge programmene i tidsperioden 23. august 2010 til og med 15. september 2010, noe som utgjør 18 utgaver av hvert program og til sammen 36 programmer. Av disse ble det igjen plukket ut enkeltintervjuer hvor det forekom unnvikenhet fra intervjuobjekter i ulik grad, som videre ble transkribert og til slutt utgjør analysematerialet. Tidsperioden programmene er plukket fra ble valgt av flere årsaker, men først og fremst fordi jeg var interessert i en så ”hverdagslig” tidsperiode som mulig. Dette var ut fra et ønske om å kunne analysere mediefenomener folk opplever i hverdagen. Dermed ble det et poeng å unngå både valgkampperioder og sommerlige agurkdebatter, og valget falt på sen august/tidlig september 2010, som altså var et år mellom stortings- og kommunevalg.

I utgangspunktet var jeg på jakt etter lange direkteintervjuer med én politiker av gangen, men jeg utvidet søket fort til også å gjelde såkalte debattintervjuer – intervjuer med mer enn et intervjuobjekt. Bakgrunnen for dette var at det rett og slett var veldig sjelden at kun én politiker ble intervjuet lenge og på direkten, og viktigheten av at intervjuene skulle være direkte er understreket tidligere i oppgaven. De gangene dette forekom, var det stort sett for å orientere om noe, snarere enn å bli stilt til veggs over et politisk betent problem. Et eksempel på denne typen intervju, er Jens Stoltenberg som har vært i møte for å gi råd til finanskriserammede statsministre i andre europeiske land og forteller om dette i Dagsnytt 18 13. september 2010. Fokuset ble dermed endret til å gjelde debattintervjuene, som er den aller hyppigst forekommende formen for liveintervju med politikere i begge programmene .

Utenom live debattintervju består programmene i stor grad av reportasjer og redigerte intervjuer. Disse igjen etterfølges ofte av besøk i studio fra egne eller andre mediers kommentatorer som snakker om, forklarer og tolker den aktuelle saken. Det er også verdt å nevne at det forekom en del live debattintervjuer med politikere som ikke er tatt med i utvalget. Årsaken til dette er først og fremst at det ikke foregår unnvikende oppførsel, men dette skyldes også i stor grad uenighet langs ideologiske skillelinjer. Eksempel på en slik debatt kan være Bård Vegar Solhjell og Erna Solberg som debatterer sistnevntes utspill om at Høyres sjel ligger i velferdspolitikken. Solhjell og Solberg møttes både i *Her og Nå* og *Dagsnytt 18* 30. august 2010, etter Solhjell tidligere på dagen hadde gått ut i media og kritisert Solbergs utspill. Begge disse debattene preges naturlig nok av stor uenighet, men denne uenigheten kan altså i stor grad tilskrives forskjellige ideologiske begrunnelser for hvordan velferdsstatens utfordringer best kan løses. Eksempelvis ser det ut til at debattantene opererer med ulik definisjon av *hva velferd er*, og når man ikke har felles standarder å holde hverandre opp mot, er det sannsynligvis heller ikke nødvendig å måtte bruke unnvikende taktikker for å komme seg unna kritikk. Når den ene sier ”dere har ikke støttet dette velferdsforslaget vårt” kan den andre svare ”vi har jobbet fram andre velferdsløsninger som vi mener har ført til bedre velferd”. Hvis man skulle kunne pekt på unnvikenhet i intervjuer som dette, ville man også vært nødt til å avgjøre hvilke politiske løsninger som er *riktige* i de ulike tilfellene – en form for domsavsigelse som ligger langt utenfor denne oppgavens mandat. Det er ikke temaet, men hvordan det omtales, som utgjør denne forskjellen. Som vi skal komme tilbake til, har nemlig ett av debattintervjuene i utvalget Høyre og velferden som tema, men det behandles på en helt annen måte enn i eksempelet nevnt ovenfor.

Med disse kriteriene har jeg endt opp med et endelig utvalg på sju intervjuer til analyse. Hovedfokus for analysen vil være å ta tak i de situasjonene hvor intervjuobjektene svarer unnvikende, og se på både hvilke strategier de benytter seg av i svaret, i tillegg til hvordan disse svarene korresponderer med spørsmålene fra intervjuer. Analysen vil først ta for seg ett intervju av gangen, i kronologisk rekkefølge etter sendetidspunkt. Årsaken til dette er å kunne se på hvert intervju som en helhet, før ulike fenomener diskuteres på tvers av intervjuene i utvalget. For den fullstendige transkripsjonen av alle intervjuene i utvalget, se lenke i litteraturlisten.

4.3 Intervjuene

4.3.1 Navarsete vs. Bernander

Det første eksempelet er en debatt mellom NHO-sjef og tidligere Høyre-politiker John G. Bernander (IO1), og kommunal- og regionalminister Liv Signe Navarsete fra Senterpartiet (IO2) 25. august 2010. Debatten tar utgangspunkt i at Bernander samme dag har kommet med et utspill i Dagens Næringsliv, hvor han uttaler at Stortinget må tvinge kommuner til å slå seg sammen for å sikre at Norge forvaltes på den måten som gir best resultat. Denne uttalelsen leser programleder Håkon Olaussen (IR) opp som en introduksjon til saken, før vi får høre en ferdiginnspilt reportasje med blant andre Petter Ingeberg, informasjonsleder i Kristiansund kommune, som er positiv til frivillige prosesser. Fokuset for denne gjennomgangen vil for det meste være på interaksjonen Navarsete og IR i mellom. Først og fremst fordi det er politikerintervjuet som er forskningsobjektet i denne oppgaven, men også fordi det er Navarsete som står for den mest unnvikende svarformen.

(H&N a)

NRK Her og Nå: 25.08.2010: Sammenslåing av kommuner

IR: Håkon Olaussen

IO1: John G. Bernander

IO2: Liv Signe Navarsete

- 1 IR .hhh Administrerende direktør i NHO John G Bernander du mener kanskje likevel at tvang: må:
- 2 til: men:: først hvoffor er det så viktig for næ:ringslivet at flere kommuner slår seg sammen.

Som vi ser åpner intervjuet med at IR ber Bernander utdype hvorfor det er viktig for næringslivet at kommuner skal slå seg sammen. Dette begrunner Bernander gjennom linje 3-12, blant annet ved å vise til en undersøkelse som er blitt utført blant landets ordførere og rådmenn, før han får neste spørsmål fra IR:

13 IR [Og fordi dette] her er viktige:: elementer shå mener
14 du at::e:: når signal:e er såpass tykli (.) så må tvang til.

Dermed har IR bevedg seg fra først å etablere bakgrunnen for Bernanders utspill, til å utkrystallisere hvor uenigheten med Navarsete ligger, nemlig at tvang er nødvendig. Den neste utlegningen avslutter Bernander med en direkte anklage om ansvarsfraskrivelse, rettet mot regjeringen og Stortinget, og i denne konteksten representert ved Liv Signe Navarsete. Den videre utviklingen viser også en rekke interessante ting:

24 IO1 [MENMen] det er altså .hh (.) d'ekke mulig for regjering og Storting å abdisere fra den
25 fordømte plikt de må ha, .hh te også innrette strukturen i landet best mulig.
26 IR a) Kommuna:l og regiona:lminister:: eeh Liv Signe Navarsete har dere abdisert fra et viktig ansvar
27 her,
28 IO2 b) (.) .hhh Nei det meina eg: eeh me ikkje ha gjort øøøh å: .hh rapport::en som det bli visst: ti e jo
29 c) veldig enkel h e ein spør om ein ser fordele me kommunesammenslåinga selvfølgelig: vil ein
30 sjå fordele det e nesten meir aoverraskande at de e tjue prosent som seie atte dei ikkje ser
31 nokken fordel, .hh eeh for her ha ein ikkje sport om: ein: vil slå sah- om ein ønska å slå sammen
32 sin eigen kommune: de e helle ikkje sport om: fordele kontra ulempe. Så .hh så detta- den
33 undersøkelsen syns eg kanskje bli litt [tynn]
34 IR [okei men]
35 La oss ikke gå på under[søkelsen]
36 IO2 [Nei eee men]
37 IR d) [MENMnmn] BESvar spørsmålet mitt Navarsete dette med at
38 eeh ngBernander nå mener at dette er Stortingets ansvar å rett og slett tvinge kommunene
39 til å gjør det .hhh er det:: noe du:: en tanke du i det hele tatt:: kan ha noe sansen for?
40 IO2 (.) .hh Jah ei asså i ly::s a sommarns diskusjo:n om sentralstyring så tru eg ee at eee .hh detta
41 som på veldig mange andre område hh at:: e kommunan og lokalsamfunni sjøl e veldi godt i
42 stand ti: h å bestemma ka som e best foR DEI (.) og de e de og som e regjeringa si holdning e
43 e) ha grunnleggande tru på lokaldemokratiet, .hhh og:: mi ha jo nyleg hatt: ein: stor runde e-e me
44 folkerøystinga i kommunan, igangsett av: eeh .hh Erna Solberg, eeh og det va eeh ein nøttig
45 gjennomgang der det vart: eh diskutert i samtlige kommuna .hhh øh og det va sterk motstand
46 f) og det vart ikkje så mange (.) eh som: valde å slå seg sammen Årsaken (.) trur eg kan vera::
47 det kan vera fleire årsake, men .hh e trur mange: ville: øh sjåo at det kan bidra te sentralisering

48 (.) .h at dei områdi som då h bli: eh utkanta i en større kommune, vil ha: h .h vil ha frykt- vil
 49 frykta litt: før sine vel:ferdsteneste og vi ser og at innbyggjarundersøkelsen vise at: (.)
 50 tilfredsheiten med:: [.hh] tenesten e støst i dei minste kommunane og det e ganske PÅfallande
 51 IR [okei]
 52 IO2 store forskjella på ein del område som: blant anna omsorgssektor'n.=
 53 IR g) =Ja og ikke minst det at det er en del rike kraftkommuner som neppe vil slå seg sammen med
 54 fattige na:boer: tvang Bernander hva godt kan komme ut av det.
 55 IO1 .hh Asså e syns de e feil å snakke om tvang de-de-de e klart at de-de-de e et demokratisk valg
 56 hvordan vi ska s-s-styre landet vårt og hvordan det ska innrettes

I a) ser vi at IR bruker Bernanders formulering når han henvender seg til Navarsete for å få en respons, noe Clayman og Heritage omtaler som en subtil måte å få fram uenighet på (2002, s. 308 via Heritage 1985 og Olsher, uvisst utgivelsestidsdato). Men denne måten å formulere seg på kan også beskrives som et spørsmål som legger til grunn en viss preferanse for hva det vil passe best å svare (Clayman & Heritage, 2002, s. 208-209). Ordbruken er tydelig ladet, med ord som ”abdisere” og beskrivelsen av ansvaret som ”viktig”. Spørsmålet er bygget på det tredelte premisset at det *er* viktig å slå sammen kommuner, ansvaret ligger hos Stortinget og regjeringa, og endelig at dette er et ansvar de har sagt fra seg. I og med at Navarsete er hentet inn som motdebattant, og alle debattene i utvalget kan beskrives som diskusjon mellom to motstridende syn på en sak, vil man i utgangspunktet anta at hun ikke er enig i situasjonen slik Bernander framstiller den. Dermed virker det også opplagt at svaret på dette spørsmålet vil være ”nei”. Så langt kan man for så vidt også tenke at dette er IRs agenda: etter først å ha latt Bernander presentere sitt syn på saken, spiller han ballen videre til Navarsete som skal få gjøre det samme.

Når så Navarsete får ordet, begynner hun med å svare ”nei” (b) – hun er tross alt blitt stilt et ja/nei-spørsmål. I utgangspunktet kan det se ut som om det hun gjør videre er et godt eksempel på det Greatbatch omtaler som et post-svars agendaskift (1986, s. 443). Fra å avkrefte at hun syns Storting og regjering har abdisert fra et ansvar, går Navarsete rett inn i en utgreiing om hvorfor hun mener undersøkelsen Bernander har basert argumentet sitt på, ikke holder vann. Samtidig kan man også si at dette er et eksempel på en såkalt umarkert overgang som Clayman og Heritage plasserer i kategorien ”skjulte fremgangsmåter”. Fra å si ”nei det meina eg me ikkje har gjort” bruker Navarsete ”og” til å endre tema fra regjeringens ansvar og eventuelle mangel på sådant, til å fokusere på undersøkelsen kritikken er bygget på.

(Clayman & Heritage, 2002, s. 272-273). Med andre ord – hun forsøker å undergrave faktagrunnlaget det første spørsmålet er basert på.

IR aksepterer imidlertid ikke forsøket på agendaskifte, og ber Navarsete glemme undersøkelsen (d). Det han har oppfattet som et manglende svar på spørsmålet han stilte, sanksjoneres ved å avbryte resonnementet til Navarsete, før han eksplisitt ber henne svare på spørsmålet på nytt.

37 IR d) [MENMnmn] BESvar spørsmålet mitt Navarsete dette med at
38 eee ngBernander nå mener at dette er Stortingets ansvar å rett og slett tvinge kommunene
39 til å gjøre det .hhh er det:: noe du:: en tanke du i det hele tatt:: kan ha noe sansen for?

Denne gangen svarer Navarsete i større grad på spørsmålet, ved å framheve sin tro på lokaldemokratiet og lokalsamfunnenes evne til å bestemme selv. Men som vi ser i e) bruker hun samme umarkerte overgang for å endre tema som vi så i forrige eksempel. Fra å snakke om hvorfor hun mener Stortinget ikke bør tvinge fram sammenslåing, bruker hun ”og” for å gå over til å snakke om en folkeavstemning som har blitt holdt i kommunene, som viste stor motstand mot sammenslåing. I f) går Navarsete videre til å snakke om mulige årsaker, og får samtidig framhevet sentraliseringsfrykt og innbyggenes tilfredshet med små kommuner. Dermed foretar Navarsete to agendaskifter, hvor hun får rom til å fremme en av Senterpartiets store kjepphester: sentraliseringsfrykt.

Her ser det ut til at IR er fornøyd med svaret han får, siden han gir ordet videre til Bernander uten å sanksjonere Navarsete på nytt. Men i samme vending gjør han noe interessant. I g) bruker han ”og” for å si at det ”ikke minst” vil være en del rike kraftkommuner som ikke vil være interessert i å slå seg sammen med fattigere nabokommuner. Bruken av ”og” får utsagnet til å framstå som en hale til Navarsetes argumentrekke, som om han legger til en faktaopplysning til det hun har sagt. Samtidig har denne opplysningen et negativt fokus på hvorfor kommuner ikke er interesserte i å slå seg sammen: at det ikke handler om sentraliseringsfrykt eller nærhet til kommunale tjenester, men heller om egoisme og uvillighet til å dele på godene. Ved å hekte dette utsagnet på Navarsetes utspill, framstår det som et forsøk på å avdekke de mindre valgkampvennlige årsakene for Senterpartiets manglende vilje til å framtvinge kommunesammenslåing – nemlig at de er avhengige av stemmer fra rike kraftkommuner. Eksempler på lignende praksis skal vi komme tilbake senere.

Linje 53-87 går i all hovedsak med til at IR lar Bernander utdype argumentene sine for tvungen kommunesammenslåing, både fordelene med større kommuner og hvorvidt det kan komme noe godt ut av tvangsbruk. Her nevner han både Sverige og Danmark, i tillegg til egne opplevelser fra Kristiansand. Deretter går IR tilbake til Navarsete:

- 88 IR a) [Å-Å-Åkei], LI-li-liV Signe Navarsete kommunesammenslåing er vel (.) heller ikke direkte
89 u:ønsket fra myndighetens side, .hh men asså fra totusenogfem så er det vedtatt av Stortinget at
90 det skal være frivillig men, (.) fem kommuner mindre de siste åtte årene det er jo ikke særlig
91 mange og hva må gjøres her.
- 92 IO2 .hhh Asså de- de- d'e og ve- eeh et moment her eenf for det bli jo ofta skapt eit inntrykk av at
93 b) Senterpartiet e det mest kulturkonervative, Fire av dei fem e faktisk Senterparti: eehmeen
94 kommuna som hhh he vore og det samme gjeld hem Mosvik og Inderøy det e to Senterparti-
95 ordførarar som sitter der men LA Dette ligga=
96 IR =Ja- h=
97 IO2 c) =Det va nevnt Danmark e må få lov å knytta ein: betraktning te de: .hhhh
98 IR mhm
99 IO2 e hadde nylig besøk:: eeh eller vi hadde i Norge besøk av min kolle:ga og eg snakka:: mykje
100 med han: før ei tid sida .hhh eh der e misnøyen på Jylland nå så stor ette:
101 kommunesammenslåingsprosessen at det e danna ett nytt: distrikt:sparti i Danmark det e
102 nesten en sjølmotsigelse i seg sjøl for oss: som:: syns ikkje at Danmark har mykje distrikt,
103 .hh og det partiet e blitt så stort, at det kan velte heile regjeringen .hh fordi at ein: på
104 Jylland føle at det e vorten så: stor avstand (man) ha myst innflytelse: .hh øø og:: eeh i det
105 vi undersøkelssa vise jo og at det ha vorten asså eit par tusen fleire byråkrata ette reformen.
106 d) .hh eg ønske ikkje ei utvikling der p- folkevalde: bli erstatta h med byråkrata, .hh eg ynska
107 e) ei utvikling der ein får vekst: eeh og utvikling nedaifrå, og til Bernander må eg jo å sei:, (.)
108 at mykje av næringslivet som skapar verdier i detta landet ligg i små kommuna: for eksempel
109 kløstere: øøh .h som ligge innafør verftsindustrien. .hh og det e jo kjempeviktig det som skjer
110 der, gjennom at kommuna: (.) samarbeia [.hh] og får ti skikkelig vekst i sine område gjennom
111 IR [mhm]
112 IO2 at dei ha [effektive] rådmenn og dyktige ordførera som greie [å ()]
113 IR [og-] [BERNander hvor sikker
114 IO1 [Du- det- d]
115 IR er du på [at ikke] hver enkelt kommune selv: vet best hvordan de kan legge til rette for
116 IO1 [D- d- ai-]
117 IR næringslivet Selv om de er små,=

Det første som skjer i dette segmentet (a), er at IR henvender seg til Navarsete med et spørsmål som har to nesten selvmotsigende innledninger knyttet til seg. Først påpeker han at

kommunesammenslåing ikke er ”direkte uønsket fra myndighetenes side” før han slår fast at Stortinget har vedtatt at sammenslåingen er frivillig. I den tredje innledende opplysningen melder IR at fem færre kommuner på åtte år ikke er særlig mange, før han ender opp i spørsmålet ”og hva må gjøres her”. Hvis man skal være litt vrang, kan man jo spørre seg *hva* det egentlig spørres om: Selv om kommunesammenslåing ikke er direkte uønsket av myndighetene, har allikevel nettopp myndighetene avgjort at en slik sammenslåing er frivillig. Dermed blir det litt uklart hvilken målsetning IR sikter til når han etterlyser handlekraft hos Navarsete, særlig fordi hennes holdning til sammenslåing tidligere i intervjuet har fokusert på tillit til lokalsamfunn og –demokrati. Men hvis man på den andre siden skal være litt velvillig, kan det man tolke det dit hen at IR spør Navarsete om hva som må gjøres *for at kommuner skal slå seg sammen frivillig*.

Det Navarsete så gjør i b), er det Clayman og Heritage kaller ”operating on the question”, som i denne oppgaven altså forstås som ”å manipulere spørsmålet” (Clayman & Heritage, 2002, s. 280 og 283-284). I stedet for å svare på hva som må gjøres, tar hun tak i IRs innledende utsagn om at det kun har blitt fem kommuner færre, og gjør et poeng av at fire av disse var Senterparti-kommuner for å vise til at Sp ”feiloppfattes” som kulturkonservativt parti. Ved å fokusere på et av de innledende utsagnene har Navarsete dermed kunnet komme med et svar som passer det man kan anta er del av hennes agenda som Sp-leder, nemlig å tilbakevise negative stereotypier av partiet. I c) endrer Navarsete agenda på nytt, denne gangen ved å vise til noe Bernander har sagt tidligere.

97 IO2 c) =Det va nevnt Danmark e må få lov å knytte ein: betraktning te de: .hhhh

Her er hun helt åpen om at hun skifter agenda, ved at hun ber om lov – riktignok uten å vente på svar – til å komme med en betraktning i tilknytning til det Bernander har sagt tidligere. Ved å be om lov viser hun hensyn overfor IR, fordi denne handlingen viser at hun respekterer turtagningssystemet og IRs rolle som ordstyrer. Siden agendaskiftet foregår åpent og etter å ha bedt om lov, beholder IR den formelle kontrollen over intervjuet. Forespørselen om å få knytte en betraktning til noe som er sagt spiller i tillegg på tanken om en slags rettferdighet; når Bernander har fått lov til å snakke om Danmark og deres erfaringer, må Navarsete også få lov (Clayman & Heritage, 2002, s. 259-260). Fra betraktningen rundt Danmark går Navarsete så videre til å snakke om hva slags utvikling hun ønsker i det norske samfunnet i d), en overgang som bindes sammen ved at argumentasjonen rundt flere byråkrater figurerer både i

linje 105 og i linje 106. Derfra fortsetter Navarsete med en siste komponent, som igjen er rettet til Bernander og hans påstand om at større kommuner bedre kan tilrettelegge for næringsliv. I e) initierer Navarsete nok et åpenlyst agendaskifte, og hun rettferdiggjør det på samme måte som i Danmark-eksempelet (c), nemlig ved å vise til at hun må få si noe til Bernander og de påstandene han har kommet med tidligere i intervjuet. Hun blir riktignok avbrutt av IR mot slutten av resonnementet, men det ser ut til at han godtar svarene hennes, i og med at han vender seg tilbake til Bernander.

Bernander og Navarsete oppsummert

Agendaskifte

Dette debattintervjuet gir gode eksempler på særlig to ting. For det første demonstrerer Navarsete flere ulike strategier for hvordan man kan skifte agenda – både åpent og skjult, og med og uten symbolsk samtykke fra IR. Nå blir hun riktignok sanksjonert for det første forsøket, men IR lar de resterende passere. Kanskje dette har sammenheng med at det første agendaskiftet også er det tydeligste, nemlig når hun i linje 28-33 forsøker å vri fokus over på undersøkelsen som danner en del av grunnlaget for kritikken fra Bernander. Senere endrer Navarsete agenda ved å bruke ”og” til å skape en overgang fra svaret på spørsmålet om holdning til tvungen kommunesammenslåing, til et annet tema, nemlig småkommunenes (og Senterpartiets) frykt for sentralisering. Dette er et agendaskifte som ikke direkte sanksjoneres av IR, selv om han knytter en påstand om rike kraftkommuners vegring mot sammenslåing til Navarsetes poeng om sentralisering og tilfredshet i små kommuner. De siste tilfellene av agendaskifte fra Navarsetes side, c) og e) fra forrige avsnitt, skjer begge åpent, og ved å symbolsk be om tillatelse og appellere til et rettferdighetsprinsipp om å få svare på det Bernander har sagt tidligere.

Uklare spørsmål og spørsmålsmanipulering

Utover flere eksempler på agendaskifte, viser dette debattintervjuet også hvordan uklare spørsmål kan være med på å åpne for uklare svar. Clayman og Heritage peker på at spørsmål med innledning og innledende opplysninger (”prefaced questions”) først og fremst gir journalistene rom til å manøvrere, og at det er med på å gi dem mer makt over intervjuets retning enn om man kun bruker enkle spørsmål. Men i lys av det foregående debattintervjuet kan man også innvende at disse innledningene, kanskje ufrivillig, også er med på å gi *intervjuobjektene* rom til å manøvrere i. Når flere ulike opplysninger eller utsagn legges til grunn for et spørsmål, kan IO like gjerne ta tak i disse framfor å svare på spørsmålet. Og

nettopp dette er det Navarsete gjør når hun i linje 92-93 tar tak i en av IRs tre foregående innledninger til spørsmålet ”hva må gjøres her”, og bruker denne til å understreke at til tross for hvordan mange oppfatter Senterpartiet, er det faktisk deres kommuner som står for de fleste sammenslåingene de siste åtte årene.

4.3.2 Høyre-Høie og Ap-Kåss x 2

De to neste intervjuene er fra samme dag, med samme debattanter, om det samme temaet, og fra forskjellige programmer. 1. september 2010 møttes Bent Høie (H), leder for helse- og sosialkomiteen på Stortinget, og Robin Kåss, statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet for Ap, hverandre til debatt både i *Her og Nå* og i *Dagsnytt 18*, for å diskutere utfordringer rundt lang ventetid på sykehusbehandling. Debattene kom i kjølvannet av en rapport Helsetilsynet la fram som viste at både antallet behandlede pasienter og antallet pasienter i behandlingsskø hadde økt det foregående året, samt en artikkel i Aftenposten samme dag.

Selv om uenigheten i disse debattene i stor grad også kretser rundt partipolitiske skillelinjer for hva som oppfattes som en god løsning på utfordringen med sykehusventelister, gjør ikke det at de faller i samme bås som ”Høyre som påstått velferdsparti” som er nevnt i innledningen. Årsaken er som vi skal se, utstrakt bruk av ulike teknikker for agendaskifte, samt unnvikende oppførsel utover ideologisk uenighet.

Her og Nå

Debattantene møttes først i *Her og Nå*, med Håkon Olaussen som intervjuer. Før intervjuet starter, får vi en introduksjon fra programleder Olaussen. Den slår fast at sykehuskøene økte det foregående året, og nå står 260 000 nordmenn i kø. Helseminister Strøm Erichsen vil skjerpe kontrollen med helseforetakene, mens Høyre oppfordrer til økt bruk av de private sykehusenes kapasitet for å hankses med køene. Deretter spilles det av en reportasje, hvor blant annet forsker Jan Erik Askildsen fra Rokkan-senteret snakker om at ventetiden har økt kraftigst i rusbehandlingen, til tross for at regjeringen har lovet å prioritere dette området. Askildsen nevner også at den eksisterende stykkprisfinansieringen gir sykehusene insentiver til å behandle enkle pasienter raskt. Etter reportasjen tar IR oss med tilbake til studio, hvor debattantene venter.

De første 17 linjene i debatten går med til at IR lar Kåss fortelle hva regjeringen tenker om at ventetidene har gått opp. Denne første delen er ikke spesielt konfronterende i tonen, men

legger mer opp til at Kåss skal få forklare sin sak. Fra linje 18 henvender IR seg til Høie ved å spørre om Høyre har en forklaring på de økende køene. I de påfølgende linjene framfører Høie sin kritikk mot den rødgrønne regjeringens helsepolitikk. Kritikken går på at utviklingen er en villet politikk fra de rødgrønnes side, og at hvis de ville bruke samme oppskrift som da Høyre var i regjering, nemlig å utnytte kapasiteten til de private sykehusene, så ville ventetiden reduseres. Denne bruken har regjeringen kuttet ned på i følge Høie, og slik endt opp med lengre ventetider. Fra og med linje 43 henvender IR seg til Kåss igjen.

(H&N b)

NRK *Her og Nå*: 01.09.2010: Lange sykehuskøer

IR: Håkon Olaussen

IO1: Robin Kåss (Ap). Statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet

IO2: Bent Høie (H). Leder for helse- og omsorgskomiteen på Stortinget

- 43 IR a) =Okei Kåss: eeh to hundre og seksti: eh tusen asså i kø:: mn nå hører vi at: eh Høyre mener
- 44 b) atte det er: et eller annet med de private sykehusene her som kunne løse det hele men:: eh
- 45 c) hva slags tanker har dere om å fjerne eller i det minste korte ned køen?
- 46 IO1 d) (.) .hh Asså jeg tror hvertfall ingen:: eh savner: eh Bondevik: eh to eh regjeringa, hvor det var
- 47 langt færre som ble: .hh behandla hvor man gjorde: .h store kutt i: eh eh den offentlige: (.)
- 48 eh .h velferden, (.) .h .h j- jeg mener atte dette er et: eh alvorlig hh problem, men vi ser jo
- 49 e) uansett hvilket samfunns::problem man møter så er:: eh løsninga fra: .h Høyre privatisering .h
- 50 f) vi mener at vi må bruke eh de eh private og det gjør vi i: stort omfang, de regiona:le
- 51 g) helseforetaka få jo bruka sine bevillninger .hh til eh private, .h men det å: f-ff-flytte (.) .h
- 52 samme legen f-fra et offentlig sykehus til: et privat sykehus, a: ideologiske grunner, (.) det
- 53 h) hjelper ingen, .hh eeh jeg har ikke møtt no folkekrav der ute om at man må: bygge ned det
- 54 offentlige helsetilbudet og: .hh p-poenget må jo være summen av antallet man behandler,
- 55 i) () når vi øker kraftig det offentlige: eh tilbudet sli:k at sykehusene har mindre .hh behov eh
- 56 for eh de private, så er det: eh positivt, men når totalsummen: likevel blir at vi ikke .hh får
- 57 ned vent'tidene så må man se: på: alle muligheter vi bru:ker private i dag f'empel innenfor
- 58 rus seksti prosent .hh forti prosent a' røntgenundersøkelser tjue prosent a'
- 59 lab'ratorieundersøkelser, også: .h en [rekke a' behandlingene]

Spørsmålet fra IR til Kåss består av tre komponenter. Den første innledende opplysningen (a) slår fast det vi har hørt tidligere i sendinga, nemlig at 260 000 pasienter står i kø. Videre gjengis – kanskje litt sleivete – Høie og Høyres forslag om å bruke private sykehus i kampen mot køene (b), før Kåss får spørsmålet om hva slags tanker regjeringen har om å fjerne eller korte ned køen (c).

Kåss' svar begynner med en kritikk av Høyre og den forrige regjeringen de var en del av (d), og kan ses på som et tilsvarende svar til Høies forslag om å bruke Høyres oppskrift fra nettopp denne regjeringsperioden. Via en bemerkning om at han mener "dette er et alvorlig problem", går Kåss videre til å anklage Høyre for å ha et ensidig fokus på privatisering som problemløser (e). Dette utsagnet kan se ut til å spille tilbake på IRs innledende utsagn om at Høyres helsekøløsning handler om "et eller annet med de private sykehusene". Her ser vi at Kåss gjør det samme som Navarsate i det foregående intervjuet, nemlig å manipulere spørsmålet ved å komme med et delsvare som henviser til et av IRs innledende utsagn framfor spørsmålet i seg selv. Deretter nevner Kåss kort at det private allerede anvendes i stort omfang (f), før han i g) og h) lanserer nye anklager, tilsynelatende rettet mot Høie og Høyre: først at flytting av leger fra det offentlige til det private ikke vil hjelpe noen, deretter at han ikke møter folk med ønske om å bygge ned det offentlig helsetilbudet. Ingen av disse anklagene svarer verken direkte på IRs spørsmål, eller til noe Høie har sagt tidligere i intervjuet, og framstår derfor som noe løsrevne og grunnløse. Via angrep forsøker altså Kåss å skifte agenda til å handle om det kritikkverdige med Høyres helsepolitikk. Videre snakker Kåss om hva regjeringen gjør (i), men blir avbrutt av IR i en opprømsing av hvilke tjenester som i hvor stor grad utføres av det private i offentlig regi.

I dette tilfellet har Kåss snakket over tretten linjer, hvor han blant annet har fremført flere anklager mot Høyre, i tillegg til å gjøre forsøk på å tilbakevise Høies kritikk om manglende bruk av det private for å få ned køene. Imidlertid har ingen av utsagnene d) – i) karakter av å være et svar på spørsmålet IR stilte, nemlig om hvilke tanker regjeringen gjør seg i forhold til å kutte ned køene. Denne mangelen på svar sanksjoneres ikke av IR utover at han avbryter Kåss' opprømsing på slutten, en avbrytelse som kommer av at IR gir ordet over til Høie igjen.

- 60 IR [Ja- ja- .hh] MEN men eh eh øh la meg spørre Høie d-det
61 kan jo ikke dreie seg ene og alene om bruken av private sykehus jeg mener det satses jo store
62 summer innenfor helsesektor'n, ser: du andre faktorer her som gjør: eh helsenorge lite
63 effektivt?
64 IO2 a) Ja der e andre:: faktorar og:, eh det som: men det som me vett e atte:: han kan eeh komme
65 med så mye tall han bare vil men: eh erfaringen (.) historien fortelle oss at vår politikk virke
66 på dette område, .h den rødgrønne [politikken virke ikkje men- men ja- men]
67 IR b) [MENmen la oss glemme historien og gå litt på andre faktorer]

Uten å presse Kåss mer for konkrete forslag for å minske sykehuskøene, spør så IR Høie om han kan peke på andre faktorer som gjør den norske helsesektoren ineffektiv, utover lite utstrakt bruk av private sykehus. Som vi ser i a), forsøker Høie seg på et agendaskifte med en umarkert overgang, fra å si ”ja det er andre faktorer” via ”og” til ”vi vet at (...) historien forteller oss at vår politikk virker, den rødgrønne virker ikke.” I motsetning til Kåss’ vellykkede agendaskifter bare få linjer ovenfor, sanksjoneres dette forsøket umiddelbart. Høyre-angrepene Kåss kom med fikk stå uimotsagt, mens Høie avbrytes og penses tilbake på sporet med ”andre faktorer”, og bes om å ”glemme historien” (b). I linjene 68-77 fokuserer Høie så på mangler og utfordringer ved rusbehandling, en ball som IR spiller videre til Kåss:

- 78 IR =Ja Kåss dette med eh rus:behandling er: jo en av de:: tingene som skulle prioriteres sammen
79 med psykiatri, eeehm .hh i- d- i år- i fjo:r så økte: asså:: eh ventetida i rusbehandlingen tydelig
80 .hh har du noen forklaring på det?
- 81 IO1 a) .hhh m- Asså det er jo e- eh sammensatt og jeg må jo si atte:: eeh Bent Høie er jo nå mye mer
82 konstruktiv enn- enn å bare dra fram de gamle privatiserings: eh forslagene,=
83 IR b) =Ja [la oss] glemme dem
84 IO1 [eh eh] Ja=
85 IR =Gå videre=
86 IO1 c) =J- ja- for: eh det- det som vi ser er jo at man og det viser jo de talla klart, er: atte: sykehusene
87 de har: f-følgd opp den prioriteringa som har vært: fra: Stortinget, det blir .hh satsa kraftig
88 på rus og psykiatri, vi ser innenfor: eh legemiddelassistert rehabilitering øker med femti:
89 prosent, [samme] innenfor INNenfor barne og ungdomsspsyki[ATRI så øker]
- 90 IR d) [jo:::] [men likevel øker] ventetida:
91 IO1 [jo]
92 IR [altså hh]
93 IO1 e) D'er men altså d- d- d'er det som er med atte det er: et- et: sammensatt bilde det er e- ene
94 ene øhh problemstillinga er: .hh har vi: nok plasser behandler vi nok pasienter. .hh Men den
95 andre problemstillinga som:: Bent Høie tar opp, er jo (.) .hh behandler vi pasientene på riktig
96 måte, behandler vi de riktige pasientene på riktig: .hh sted, det er ting som vi: eh må se på, vi
97 må både se på har: vi .hh nok ehh kapasitet:, og gjør vi det: .h på: den: rette: .hh eh måten,=
98 IR =mm=
99 IO1 f) =og- og det vi også ser som forskerne var inne på i b'ynnelsen a' innslaget her er atte .hh
100 mange av de som må vente lenge de har: .h sammensatte lidelser, de har behov: for .hh en
101 rekke forskjellige tjenester, og da tror jeg at det offentlige er en mye: bedre: må:te å møte
102 møte de problemstillingane på.=

Fra og med linje 78 er IR mer på hugget overfor Kåss enn han har vært tidligere. For det første kan man kanskje si at innledningene her fungerer slik Clayman og Heritage så det for

seg når de beskrev denne spørsmålsformen som gunstig for IR, fordi den åpner for å la IR spore debatten og spørsmålet i den retningen han ønsker (2002, s. 196). De innledende opplysningene skaper konteksten for spørsmålet: regjeringen har sagt at rusbehandling skal prioriteres, men rapporten debatten bygger på viser at ventetiden her har gått opp. Innledningene munner ut i et ja/nei-spørsmål til Kåss: har han noen forklaring på dette? Først forsøker Kåss seg på å skifte agenda med en skjult overgang på akkurat samme måte som Høie, nemlig ved å bruke ”og” som overgang fra svaret på spørsmålet (”det er sammensatt”) til å ville rette fokus over på Høie og Høyres forslag igjen (a). Her er imidlertid IR kjapt ute med å ”geleide” Kåss tilbake, ved å be ham glemme Høyres gamle privatiseringsforslag og ved å oppfordre ham til å gå videre (b). I c) forsøker så Kåss på nytt å endre tema, denne gangen ved å snakke noe vagt om hva som blir gjort, og ved å lansere noen tall for å vise økning i behandlingsformer innenfor rusfeltet. Denne gangen bryter IR Kåss av, ved å minne ham på det temaet han selv har satt for spørsmålet: nemlig at ventetidene øker allikevel (d). I e) går Kåss først tilbake til det han startet svaret sitt med i dette segmentet, nemlig med å si at årsaken er sammensatt. Fra å konstatere dette, beveger han seg videre til å nevne en del forskjellige ting man *bør se på*. Dermed er temaet en slags oppramsing av områder der det fins et mulig forbedringspotensiale, men *ikke* en oppramsing av områder som har skylda for de økte ventelistene. Til slutt kobler han inn igjen forskerne som var sitert i reportasjen debatten ble innledet med (f). Her mangler det fortsatt en forklaring på hvorfor køene er så lange, når Kåss hevder at det offentlige vil være bedre på å ta imot folk med sammensatte lidelser. Resten av debattintervjuet forløper ved at IR spør Høie ut om effektivisering og stykkprisfinansiering i helsevesenet, før Kåss gis det siste ordet. Han avslutter med å forklare at regjeringen har bestilt denne rapporten nettopp fordi de ikke har gitt opp målsetningene for helsevesenet, og nevner samhandlingsreformen som et eksempel på hva som gjøres akkurat nå.

Dagsnytt 18

Det er denne argumentasjonsrekken som Kåss får åpne med i debattintervjuet fra *Dagsnytt 18*, litt senere samme dag. Der poengterer han også det problematiske i at til tross for at det behandles flere enn tidligere, er det også flere som står i kø. Også denne gangen forsøker IR å få Kåss til å snakke om årsaker:

(D18 a)

NRK *Dagsnytt 18*: 01.09.2010: Økt ventetid for å få sykehusbehandling

IR: Sverre Tom Radøy

IO1: Robin Kåss (Ap). Statssekretær i Helse- og omsorgsdepartementet

IO2: Bent Høie (H). Leder for helse- og omsorgskomiteen på Stortinget

- 10 IR Hvorfor er det slik?
- 11 IO1 a) (.) .hh Det er: eeh nok hh mange årsaker eeh til det, eeh .h det som er eh spesielt eeh
- 12 b) bekymringsfullt er jo atte .hh vi på tross av en: svært: kraftig økning i innsatsen innafor
- 13 c) helsevesenet, kraftig økning i antall som blir: .h behandla, .hh så får vi ikke ned: eeh vente::
- 14 d) ehh tidene det betyr at vi må eeh eh følge opp: sykehusene .h tettere, vi må se: på: hvordan
- 15 er det vi organiserer tjenestene, .hh for eksempel det er ka- øh eeh så er det trolig mange
- 16 som:: kanskje blir behandla av: s- spesialisthelsetjenesten som ville fått en bedre behandling
- 17 av: .hh kommunehelsetjenesten, .hh vi må se på kvaliteten: eh på eh behandlingen hvordan
- 18 kan .hh eh vi forebygge [at] folk trenger behandling
- 19 IR [mhm]

Først kommer et slags svar, om at ”det er nok mange årsaker” (a). Men i stedet for å utdype disse årsakene, påpeker heller Kåss at på tross av regjeringens kraftige økning i innsats (b) og kraftige økning i behandlede pasienter (c) går ikke tallene ned. Med andre ord fokuserer han på positive ting som allerede er gjort, i stedet for mulige årsaker til de økte køene. I d) går han over til å snakke om ting som bør gjøres og bør ses på. Selv om ”det er nok mange årsaker” kanskje ikke kan regnes som et fullstendig svar på hva som er årsakene til økende helsekøer, tar allikevel dette segmentet form av et post-svars agendaskifte. Kåss begynner med et slags svar, og går videre til å endre agenda to ganger (b og d). Interessant nok bemerker ikke IR manglende samsvar mellom eget spørsmål og Kåss’ svar, mens Høie derimot tar tak i IRs tolkning av svaret til Kåss:

- 20 IR a) .hh Det var et knippe med virkemidler det Bent: eeh Høie du er leder i helse og
- 21 omsorgskomiteen på Stortinget og er nestleder i:: eh Høyre men ikke spesielt: eeh (0.4)
- 22 .hh imponert over: eh regjeringens arbeid med å få: køene ned så langt.
- 23 IO2 b) nei eg hørte’kje et knip- knippe virkemidlar eg, eg hørte: se på: se på: se på.
- 24 IR [mhm]

IR presenterer svaret fra Kåss som ”et knippe virkemidler” til Høie, før han konstaterer at Høyre ikke er imponert over regjeringens arbeid overfor køene (a). Det første Høie gjør er å ta tak i IRs første innledende opplysning, og komme med sin tolkning av svaret til Kåss; nemlig ingen handlingsforslag, kun oppramsing av faktorer som må ”ses på” (b). Gjennom å reformulere en av IRs innledende opplysninger, viser Høie at han er uenig i den aktuelle

opplysningen, og bygger sitt videre svar på nettopp denne reformuleringen – en skjult fremgangsmåte som sorterer under det Clayman og Heritage omtaler som én av måtene å manipulere et spørsmål på:

- 25 IO2 c) [og nå har denne] regjeringen sett på økande helskøar: i fem år, .hh og økte ventetidår, .hhh
26 d) eeh d'e typisk når Arbeiderpartiet går tom for pengar så e de og tom for: øøh idear. .hh me
27 e) meine at me må få te et eh samarbeid mellom offentlig: og privat for å få ne'r: sykehuskøane,
28 .hh det fungerte ut:merka: onne vår regjeringstid, .hh der: eh køane ble redusert med søtti
29 tusen: (.) pasientar i løpet av de fem: siste åra har køane økt med .hh femti:: .hh tusen:
30 pasientar DEt vil vær: .hh strakstiltaket som umiddel- vil ha- viddel- umiddelbart vil ha
31 virkning,

Nå kan man selvsagt innvende at IR ikke stiller et spørsmål i a) i det hele tatt, og at det derfor ikke eksisterer et spørsmål som Høie kan manipulere, men i dette tilfellet kan det være nyttig å koble inn Sandra Harris (1991) og hennes pragmatiske forståelse av ”spørsmål” som ”oppfordringer til å komme med informasjon”, heller enn en syntaktisk forståelse av spørsmål som interrogativer (Harris, 1991, s. 80). I denne situasjonen behandler Høie også utspillet som et spørsmål, noe det i større grad ville blitt oppfattet som hvis IRs intonasjon hadde vært stigende og ikke synkende på slutten. Videre kommer Høie med en kort kritikk av Aps manglende handlekraft, som kan passere for et ideologisk motivert svar på hvorfor han er misfornøyd med arbeidet for å få ned køene (d), før han skifter agenda ved å rette fokus mot hvilke tiltak Høyre ville gjort om de satt med makten (e).

I linje 32-42 er det innholdet i Høies argument som er av størst interesse. Mens argumentene som har blitt framført til nå stort sett er ekko av det som ble sagt i *Her og Nå* tidligere på dagen, konkretiserer Høie her kritikken mot regjeringen:

- 32 IR .hh Så det er altså god gammaldags: eeh politisk ideologi: som: eeh som er forskjellen på::
33 dere o::g og regjeringen::s oppskrift her nemlig eeh privatisering eller samarbeid med det
34 private.
35 IO2 .h Ja det e samarbeid med private de private sykehusene har i dag legi- ledig kapasitet te en
36 pasient som hette Roar Anton Brun skreiv et lesarinnlegg i (.) h juli .hh der han spur:te
37 helseministaren nettopp dette kossen kan det ha: seg at .hh private sykehus som har ledig
38 kapasitet .hh nå har kvot:tar fra det offentlige på kor mange de får lov te å operera, .h og nå
39 de kvotene e brukt opp, .hh så må en asså stilla bakerst i køen igjen:, og det bety:r at en
40 minstepensjonist som he dårlig økonomi, .hh må [enten] stå bakerst kø'n, eller bruke av

- 41 IR [mhm]
 42 IO2 egen inntekt for å kjøpe seg fram (.) det skape et todelt helsevesen=

IR spiller så ballen fra Høie videre til Kåss, uten å legge til noe som helst (a nedenfor). Siden det ikke formuleres noe spørsmål, er det rimelig å anta at Kåss oppfordres til å respondere på Høies påstand om kvotebegrensninger for bruk av private sykehus, tross ledig kapasitet og køer hos det offentlige. I segmentet under forsøker Kåss seg på agendaskifte flere ganger og sanksjoneres, men ikke av IR:

- 43 IR a) =Kåss
 44 IO1 b) (.) .hh Asså vi- vi- vi ser jo her at uansett hvilke samfunns::problem .hh eeh man står ovenfor,
 45 så er løsningen: eh fra Høyre: privatisering. .hh Vi er ikke: i mot å bruke private vi bruker en
 46 c) (.) stor andel eeh private også .hh gitt klar beskjed om at private: kan brukes:, .hh men .h jeg
 47 d) møter ikke et folkekrav: der ute om at vi eh bør kvitte oss med de offentlige eller bygge ned::
 48 de offentlige sykehusene, [.hh vi- vi- t- t- neinei vi trenger] vi trenger et sterkt offentlig
 49 IO2 e) [Det har heller aldri Høyre foreslått]
 50 IO1 f) [helsevesen] Og- det- og- det- og det skje:er veldig mye eh godt arbeid på de
 51 IO2 g) [Det e me heilt enige i]
 52 IO1 h) offentlige sykehusene, senest: eh på fredag var jeg i:: eh Stavanger, .hh hvor Bent Høie sitter
 53 nå, .hh og så hva det va' man f'empel hadde fått til ved: organisere akuttmottaket på en
 54 annen måte [.hh så det- vi m h o- ss- ja:: men vi] må se: vi må se på
 55 IO2 i) [Og det e heilt fantastisk men det e'kkje det som e spørsmålet]
 56 IO1 j) både: hvordan vi kan bruke det offentlige bedre, .hh hvordan vi kan bruke det .h private
 57 k) bedre å flytte de samme legene: .hh og pasientene fra de offentlige sykehusene og til de
 58 private, (.) det løser ingenting.
 59 IR l) Høie

Kåss starter med et angrep på Høyre (b) som vi kjenner igjen fra debatten i *Her og Nå*, og fortsetter med å understreke at de regjeringen allerede bruker private sykehus (c). I d) lanserer Kåss en ny offensiv som vi også hørte i *Her og Nå*, nemlig at han ikke ”møter et folkekrav der ute” om at regjeringen bør bygge ned det offentlige helsevesenet. Denne bemerkningen ble ikke kommentert av verken IR eller Høie i den forrige debatten, og isolert sett framstår den ikke nødvendigvis som et direkte angrep på Høyre. Men konteksten gjør at den får karakter av å være nettopp et slikt angrep, særlig siden bemerkningen gjentas i begge debattene. Og i denne omgangen avbrytes Kåss av Høie som påpeker at Høyre aldri har kommet med et slikt forslag (e). Etter avbrytelsen skifter Kåss fokus og påpeker at ”vi trenger et sterkt offentlig helsevesen” (f). Her bryter Høie inn igjen, ikke for å markere uenighet, men

for å understreke at ”det er vi helt enige i” (g). Denne kommentaren kan man lese i tråd med konvensjonene Clayman og Heritage skisserer for debattintervjuet, hvor utgangspunktet er at deltagerne er der *fordi* de er uenige med hverandre (2002, s. 303). I en slik kontekst blir enighet sett på som overflødig og utenfor debattintervjuets rammer. På denne bakgrunnen kan man kanskje påstå at Høie påpeker opptreden som overskrider de usagte intervjugrensene. I h) forsøker Kåss seg med et nytt agendaskifte litt i forlengelsen av det forrige, ved å snakke om en konkret forbedring ved et bestemt sykehus. Igjen sanksjonerer Høie ham ved å understreke enighet, men denne gangen utvider han avbrytelsen med eksplisitt å påpeke at Kåss snakker seg bort fra temaet (i). Kåss går så tilbake til argumentasjonsrekken fra linje 14-18 ved å snakke om hva som må ses på (j) før han avslutter med å gjenta et argument fra debatten i *Her og Nå* om at flytting av leger og pasienter over i det private ikke vil løse noe (j). I linje 59 gir IR ordet tilbake til Høie på samme måte som han ga det til Kåss i begynnelsen av segmentet, uten å tilføye noen innledninger eller spørsmål. Høie benytter anledningen til å utdype kritikken:

- 60 IO2 a) Nei men asså eg kan då ikkje forstå visst ein prin:sipielt ikkje e’ i mot å bruke: det private
61 koffor e det sånn at denne regjeringen da (har) innført kvotar (.) .hh for de private
62 sykehusene som gjør: atte de går for halv maskin .hh og i realiteten må bruke legene sine te
63 .hh te:: te: plastikkoperasjonar og skjønnhetsoperasjonar, .hh fordi at de ikkje får lov te å
64 operere syke menneskar=
65 IR =Ja, er det riktig?
66 IO1 b) .hh Asså det er jo ingen som ønsker seg tilbake til: eeh Bondevik to [regjerINGEN]
67 ((alle tre snakker i munnen på hverandre et par sekunder, IR avbryter til slutt))
68 IR c) Et øyeblikk: Høie, er det riktig at det er sh- at det er innført slike kvoter?
69 IO1 d) .hh D’er- d’er slik at eh- eeh eh sykehusene eller asså helse::foretakene (de regionale) kan
70 kjøre tjenester fra private for å få ned .h ventetidene og da: .h vurderer de .hh hvor: det er
71 best å bruke ressursene, skal man bruke pengene i det offentlige sykehuset, .hh ofte så er
72 det: eeh det beste mest effektive,=
73 IR e) =Men [hvis det] hvis det er fullt der slik at helsekøene øker:, o:::g er det da slik at dere har
74 IO1 [ANDRE ganger]
75 IR innført et kvotesystem som gjør at: man ikke kan gå til private?
76 IO1 f) Nei da er det slik at eh da:: øøh øh kan, og det gjør jo også i stor grad, .hh helseforetakene kan
77 bruke de .hh private .hh men- men det men i: vårt: eeh langstrakte land, .hh folk som har
78 g) sammen:satte: h problemer, så er’e slik atte .hh å prøve å løse alt: gjennom: eh markeds:
79 stykkprisfinansiering, det vet vi vil gi et .hh dyrere og dårligere helsevesen.

I a) presiserer og konkretiserer Høie anklagen om at regjeringen har innført kvoter for bruk av privatsykehus, en anklage som IR følger opp med en oppfordring om svar. Kåss går direkte inn i første forsøk på agendaskifte, gjennom å relansere nok et angrep vi også hørte i *Her og Nå* (b). Som vi har sett ble disse angrepene i stor grad stående ubemerket i *Her og Nå*, mens Høie har valgt en mer konfronterende linje i *Dagsnytt 18* og ikke lar det stå uimotsagt. IR avbryter så begge, og gjentar kvotespørsmålet til Kåss, denne gangen formulert som et klart ja/nei-spørsmål (c). I d) begynner Kåss rett på en forklaring om hvordan helseforetakene *kan* kjøpe tjenester av det private, men han nevner ikke kvoter, og verken avfeier eller bekrefter denne påstanden. Men også dette noe mer subtile forsøket på et agendaskifte stoppes av IR, som for tredje gang stiller spørsmål om kvotesystemet. I sin omtale av det ”å svare” peker Clayman og Heritage på ulike markører man kan ta i bruk for å markere nettopp denne handlingen (2002, s. 242-250). Når Kåss for tredje gang responderer på IRs spørsmål om det påståtte kvotesystemet, benytter han seg av en av disse svarmarkørene når han gjentar ord fra spørsmålet og bruker dem i sitt eget svar. IR spør (min utheving): ”Men hvis det er fullt der slik at helsekøene øker, *er det da slik* at dere har innført et kvotesystem som gjør at man ikke kan gå til private?” Hvorpå Kåss åpner svaret sitt (f) med ”Nei da er det slik at (...)”, før han understreker at det private *kan* brukes, og avrunder svaret sitt med et stikk mot stykkprisfinansiering.

Til tross for tre repetisjoner av spørsmålet, får vi ikke svar på *om* dette kvotesystemet fins, og hvordan det i så fall fungerer. De to første og åpenlyse forsøkene på agendaskifte fra Kåss sanksjoneres raskt, mens det siste svaret får bli stående, selv om det heller ikke besvarer det opprinnelige spørsmålet om kvotesystemet. Men hvis vi tar et steg nærmere ser vi at IRs tredje gjentagelse av spørsmålet, også omformulerer det nok til at Kåss kommer seg unna uten å måtte bekrefte eller avvise eksistensen til et slikt system. De to første gangene spør IR om det er riktig at det er innført kvoter/et kvotesystem. Den tredje gangen spør han imidlertid om regjeringen har innført et kvotesystem *som gjør at man ikke kan gå til det private*. Hvis vi skal basere vår kunnskap om et eventuelt kvotesystem på det vi får vite i disse to debattene, fungerer det i følge Høie slik at regjeringen har satt en grense for hvor mange ganger et privat sykehus *kan* brukes. Dermed innebærer kvotesystemet at man *kan* gå til det private, men ikke ubegrenset. IRs omformulering av spørsmålet omdefinerer kvotesystemet slik det framsto i Høies forklaring, og snevret det inn fra begrenset bruk av privatsykehus, til å handle om bruk av privatsykehus generelt. Dette gjør at Kåss plutselig ikke trenger å svare på om

kvotesystemet fins, men heller kan avvise eksistensen av et kvotesystem som nekter bruk av det private i det hele tatt.

Kåss og Høie oppsummert

Det kan synes i overkant å ta med to debatter fra samme dag om samme tema med samme deltagere, men noe av poenget er nettopp å ha dette sammenligningsgrunnlaget. På den ene siden fins det, naturlig nok, flere likhetstrekk mellom de to debattene. Begge plasserer Kåss som forsvarer for det kritikkverdige i saksfremstillingen, nemlig de økende køene. Vi ser også at mange av de ulike teknikkene for agendaskifte brukes av begge debattanter både i *Her og Nå* og i *Dagsnytt 18*. Og det mest relevante for denne oppgaven: Robin Kåss kommer seg gjennom begge debattene uten å svare på de hovedanklagene.

Høies agenda

Ved første gjennomlytting er det Kåss som framstår som den utydelige og unnvikende som prøver seg med ulike utveier fra å svare på ubehagelige spørsmål. Og selv om han kanskje ser ut til å være unnvikende, møter han også interessant – i alle fall i en intervjuanalyserende kontekst – motstand fra Høie. Selv om temaet for begge debattene i utgangspunktet er det samme, kan man skille mellom hvilke undertemaer som får mest fokus. I *Her og Nå* presses Kåss mest på hva som er årsakene til de økte ventelistene, mens det i *Dagsnytt 18* handler mer om det påståtte kvotesystemet regjeringen skal ha innført. Utgangspunktet for debattene er den samme rapporten, og begge debattene introduseres relativt likt, blant annet med sitat fra Aftenposten samme dag. Allikevel skjer det en utvikling, eller tilspissing fra den ene debatten til den andre, og i førersetet for den sitter Bent Høie. Både IRs og Kåss' opptreden er relativt lik i begge debatter. Kåss gjentar til og med nærmest ordrett både argumenter, angrep og agendaskifter fra program til program. Høie derimot, er den man kan se en størst endring hos. I *Dagsnytt 18* tar han en betydelig mer offensiv rolle enn i *Her og Nå*. Høie både protesterer på anklagene fra Kåss og sanksjonerer forsøk på agendaskifte, i tillegg til å reformulere og dermed implisitt irettesette IR. Aller viktigst – han lanserer en agenda som vekker IRs oppmerksomhet, og som dermed ender opp med å bli hovedfokus for denne debatten. I stedet for å få nok en debatt der Høies forslag om bruk av private sykehus blir møtt med kritikk om hvor få pasienter som ble behandlet under Bondevik 2-regjeringen, får han nå en debatt hvor Kåss og regjeringen framstår som smålige som lar pasienter vente på behandling fordi ideologi stopper dem fra å ta i bruk ledig kapasitet i det private. Kvotesystemet ble ikke nevnt verken i *Her og Nå* eller av IR i *Dagsnytt 18* før Høie brakte dem på bane, og dermed står vi

igjen med et eksempel på hvordan en politiker kan endre store deler av agendaen for en debatt.

4.3.3 Rugtvedt og SFO-debatten

Flere av de foregående debattene har i varierende grad fulgt et mønster der én har kommet med et utspill eller en anklage, og en annen skal argumentere mot utspillet eller forsvare seg mot anklagen. I det neste eksempelet blir dette mønsteret muligens enda tydeligere, fordi debatten ikke er mellom *to* politikere (eller eks-politikere som i Bernanders tilfelle) som kan ses på som ”jevnbyrdige” motstandere, men mellom en statssekretær og en forbundsleder. Utgangspunktet for denne debatten er at tall fra Kunnskapsdepartementet har vist at norske foreldre betaler for at barn skal være i barnehagen i 43 timer i snitt hver uke. Norges Kvinne- og Familieforbund (NKF) uttrykker bekymring for utviklingen, og møter statssekretær i Kunnskapsdepartementet Lisbeth Rugtvedt (SV) til debatt.

Før debattintervjuet starter, får vi høre en reportasje hvor journalisten blant annet er på besøk i en barnehage, og intervjuer barn om hverdagen deres. Det kan være verdt å merke seg at Grete Nordbæk (IO1) deltar over telefon, noe som kan være med på å forklare en del litt lengre pauser i begynnelsen av utspill. Intervjuet åpner med at IR lar Nordbæk utdype NKFs bekymringer for lange barnehageuker, som blant annet etterlyser større valgfrihet for foreldre som vil være hjemme med barna. Deretter vender han seg til Lisbeth Rugtvedt (IO2)

(H&N c)

NRK Her og Nå: 08.09.2010: Barnehageukene er lengre enn arbeidsukene

IR: Kristian Hovstad

IO1: Grete Nordbæk, fungerende forbundsleder i Norges Kvinne- og Familieforbund

IO2: Lisbet Rugtvedt, statssekretær i Kunnskapsdepartementet

- 15 IR =me får gå øve te a ess Norge: representert av Kunnskapsdepartementet og statssekretær
- 16 a) Lisbet: Ru:gtvedt: .hh tida barna e i barnehagen har asså auka ganske mø:kje, .hhh e: da ei
- 17 utvikling: eh du ønske?
- 18 IO2 b) hh Det er en veldig rar framstilling NRK gir: av statistikken der, fordi at eh det som er: eh
- 19 saken er jo at foreldre: v- nå i mye større grad betaler for en heltidsplass .hh istedenfor en
- 20 c) halvtidsplass fordi det er blitt såpass mye rimeligere de siste åra å betale for en fulltidsplass.
- 21 .hh men vi vet faktisk ikke hvor mange: h h a’ disse treogferti timene de bru:ker, .hh i
- 22 barnehagen. .hh det kommer vi til å få: tall på, .hh øøøh f-fram mot neste sommer, da har vi
- 23 en undersøkelse som skal vise oss hvor mye: er barn faktisk i barnehagen .hh Så jeg syns vi

24 må ha littegranne: is i: magen og ikke forutsette at barn er: treogførti timer i barnehagen, .hh
25 for det- .hh det vet vi'kke.

IR starter spørsmålet med å slå fast i en innledning at ”tida barna er i barnehagen har økt ganske mye” (a). I stedet for å svare på spørsmålet om dette er en utvikling hun ønsker, tar Rugtvedt tak i innledningen. Linje 18-25 bruker hun så på å protestere mot og omformulere tolkningen av undersøkelsen som kritikken er bygget på (b), ispedd en kort og fordelaktig forklaring på hvorfor tallene er slik: fordi det har blitt billigere å betale for en fulltids plass (c). Ved å si at man fortsatt ikke har tall som viser hvor lenge barna *er* i barnehagen, bare hvor lenge de *kan* være der, ser det ut til at Rugtvedt, som Kåss i forrige eksempel, forsøker å komme seg unna å kommentere temaet for debattintervjuet, i denne sammenhengden *lengden* på barnehageukene. IR lar henne imidlertid ikke slippe unna:

26 IR a) Greit nok Rugtvedt men dokke har bygt ut tilbudet veldig mø:kje s- f- sannsynligvis for at folk
27 sa- ska: bruka det, hh
28 IO2 b) .hhh Det er: eeh en frivillig sak om man vil bruke barnehage men vi ønske jo å ha et godt
29 c) barnehagetilbud som innebærer foreldre kan være trygge for at: mens de er på jobb, .hh så
30 har barna et godt tilbud som først og fremst handler om lek: og omsorg: .hhh og de er jo'kke
31 sånn lenger at det vrimler av barn ute: i: gata o::g at unger kan være hjemme og fi- finne et
32 lekemiljø, .hh gata: h h h er i eeh eller gården er: i stor grad i dag i: barnehagen d'er der
33 barna finner: venner:, .h d'er der de lærer seg sosial (.) .hh kompetanse, og barnehagen åsså
34 vist seg å være: vel:dig: godt egna til å gjøre barna: .hh godt forberedt [til] skole.

Rugtvedt forsøkte å underminere faktagrunnlaget som ble tolket dit hen at barn *er* lenge i barnehagen, og slik ugyldiggjøre kritikken mot regjeringen. Her ser vi imidlertid i a) at IR ikke har latt seg vippe av pinnen, men heller påpeker fakta (tilbudet er bygget ut mye) og legger til en antagelse om at utbyggingen jo må ha skjedd med tanke på bruk. Dette utspillet er formet som en påstand snarere enn et spørsmål, men snevrer allikevel inn intervjuagendaen i større grad enn forrige spørsmål. Begge IRs utspill overfor Rugtvedt ser så langt ut til å søke en innrømmelse av at regjeringen har *ønsket seg* lengre barnehageuker. Men heller ikke denne gangen får han det. Rugtvedt tar tak i et av de sentrale ordene fra IRs utspill, og anvender dette i responsen sin, noe Clayman og Heritage peker på som en sentral måte å markere et svar på, og dermed en sentral måte å forkle unnvikenhet på. IR påstår at regjeringen har bygget ut tilbudet veldig mye ”sannsynligvis for at folk skal *bruke* det” (min utheving). I første setning sier så Rugtvedt at ”det er en frivillig sak om man vil *bruke* (med trykk på, min

utheving) barnehagen (b). Deretter bruker hun ”men” som overgang for å endre agenda til å snakke om det positive ved barnehage (c). Men heller ikke dette forsøket lar IR gå upåaktet hen:

- 35 IR [Så:]
- 36 a) økt bruk av barnehage og en Villa utvikling.
- 37 IO2 [.hhh]
- 38 IR [Det var] spørsmålet.
- 39 IO2 b) Det som er en villa utvikling det er: hvertfall at foreldre skal få et tilbud om barnehageplass:
- 40 c) når de trenger det og det har jo også vist seg at norske foreldre ønsker .hh en
- 41 d) barnehageplass for sine:: barn, .hh og for- norske foreldre er også:: veldig fornøyd: med
- 42 barnehagetilbudet når vi ser på foreldreundersøkelser.
- 43 IR e) Nordbæk folk ønske barnehage.

IR gjentar igjen, om ikke direkte, så i alle fall essensen av det han har forsøkt å få en kommentar til: hvorvidt økt bruk av barnehage er en *villet* utvikling. Denne gangen tar Rugtvedt tak i begrepet ”villa utvikling” fra innledningen til spørsmålet, og bruker det som utgangspunkt for svaret sitt. Den viktige forskjellen er at Rugtvedt bruker nøkkelbegrepet ”villa utvikling” i en annen sammenheng enn i spørsmålet (b): ”Det som er en villa utvikling det er hvertfall at foreldre skal få et tilbud om barnehageplass (...)”. Her har hun først skiftet agenda fra å handle om regjeringens holdning til økt barnehagebruk, til å handle om full barnehagedekning, en av SVs store kampsaker. I c) bruker hun ”og” som umarkert overgang til å endre tema igjen, denne gang til å handle om at norske foreldre *ønsker* barnehageplass. Via enda et agendaskifte gjennom ”og”, blir foreldres tilfredshet med barnehagetilbudet tema i d). Til tross for tre forsøk fra IR, har Rugtvedt fortsatt ikke kommentert hvorvidt regjeringen ønsker økt bruk av barnehage eller ikke. Og denne gangen lar IR henne gå. I stedet tar han tak i et av temaene Rugtvedt lanserer i sitt siste svar, og bruker dette for å henvende seg til Nordbæk (e). Nordbæk argumenterer så for at kontantstøtten er for lav til at foreldre har en reell valgmulighet til å være hjemme med småbarn i stedet for å sende dem i barnehage.

Mot slutten får Rugtvedt en siste gang et spørsmål som dreier seg om regjeringens holdning til lengden på barnehageukene (a nedenfor):

- 94 IR a) Rugtvedt kor går: grensa: for kor lenge et barn: eeh ska vera i barnehagen då.
- 95 IO2 b) æ- Jeg syns foreldre skal bestemme det og jeg har stor tiltro til at foreldre flest de ønsker å

- 96 c) ha mest mulig tid sammen med: eeh barna sine .hh når det gjelder dette med lang: tid i
97 barnehagen så er det asså .hh i teori:en mulig å for barna å være i barnehagen: .hh eeh hele
98 d) eeh uka hele den tida man betaler for, men jeg tror eh de fleste: de gjør alt de kan for å hente
99 barna .hh før det har gått eeh en lang arbeidsdag.

I utgangspunktet ligger det en del fakta i bordet i forkant av denne debatten. Barnehageukene har blitt lengre de siste årene. Denne utviklingen har skjedd under den rødgrønne regjeringen, og full barnehagedekning har vært en viktig kampsak for et av regjeringspartiene. Allikevel klarer ikke IR å få svar på hvorvidt en slik utvikling har vært ønsket fra regjeringens side. I dette siste segmentet er Rugtvedt fortsatt veldig forsiktig med å uttale seg entydig om barnehageukenes varighet. Først snakker hun om tiltro til ansvarlige foreldre (b), før hun påpeker at de lange barnehageukene bare er en *teoretisk* mulighet (c), og at hun regner med foreldre henter barna så fort de kan (d). Gjennom disse manøvrene kan det se ut til at Rugtvedt legger ansvaret for at barn er lenge i barnehagen over på foreldrene; regjeringens politikk har bare gjort dette teoretisk mulig, mens foreldrene har det endelige ansvaret for barnehagedagens lengde.

SFO-Rugtvedt oppsummert

Denne debatten viser kanskje først og fremst hvordan man kan forkle en respons som et svar, ved å ta tak i ord eller nøkkeluttrykk fra IRs spørsmål eller innledninger. Spesielt tydelig framstår denne teknikken i avsnittet der Rugtvedt spørres om hvorvidt det er snakk om en ”villa utvikling”, og her slipper hun også unna med unnvikelsen. I tillegg er den også et godt eksempel på en situasjon der IR har en tydelig agenda for spørsmålet (om hvorvidt regjeringen *ønsker* lengre barnehagedager), som gjør at Rugtvedt sanksjoneres flere ganger. Det interessante er imidlertid at IR *gir opp* etter mange mislykkede forsøk på å få et svar, og lar Rugtvedt gå uten å sanksjonere ytterligere.

4.3.4 Rikke Lind og omstridt våpeneksport

Den neste debatten vi skal ta for oss er hentet fra *Dagsnytt 18* og har hele tre deltakere i tillegg til programleder. I og med at denne oppgaven undersøker politikeres opptreden i direkteintervjusituasjoner, vil den etterfølgende analysen derfor ha mer fokus på statssekretær i Handels- og Næringsdepartementet Rikke Lind (Ap) enn masterstudent Magnus Nystrand og konsernsjef i Nammo, Edgar Fossheim. Debatten tar utgangspunkt i en kronikk skrevet av Nystrand og noen av hans medstudenter. Den handler om at det norske firmaet Nammo,

hvorav staten eier 50%, produserer og eksporterer et våpen som skal være så brutalt at det strider mot Genevekonvensjonen. USA er blant kjøperne, og våpenet skal blant annet være brukt under angrepet mot Fallujah i Irak.

Før vi kommer til analysen kan det være verdt å merke seg at en del av uenigheten mellom Nystrand og Fossheim kunne vært interessant å diskutere, men den dreier seg mye om opplysninger som tilsynelatende burde være fakta. Det vil være en for omfattende oppgave å undersøke sannhetsgehalten i den enkeltes påstand, og siden det uten en slik verifisering vil være vanskelig å avgjøre hvem som snakker sant eller ikke, utelates omtale av denne uenigheten i stor grad.

Debattintervjuet åpner med at IR ber Magnus Nystrand forklare hva slags våpen det er snakk om. Nystrand redegjør for hvordan våpenet fungerer, i hvilke sammenhenger det skal være brukt, og hvorfor det strider mot Genevekonvensjonen. Deretter vender IR seg til statssekretær Rikke Lind. En av manøvrene vi så hos Lisbet Rugtvedt i forrige debatteksempel, viser seg enda tydeligere her. Lind gjengir tilnærmet ordrett en av nøkkelfrasene fra spørsmålet (a og b nedenfor), men bruker den for å snakke om noe helt annet enn det omtalte våpenets karakter.

(D18 b)

NRK Dagsnytt 18: 09.09.2010: Våpeneksport

IR: Sverre Tom Radøy

IO1: Magnus Nystrand

IO2: Rikke Lind (Ap), statssekretær i Handels- og Næringsdepartementet

IO3: Edgar Fossheim, konsernsjef i Nammo

- 24 IR .hhh Rikke Lind:: du er statssekretær i nettopp Nærings- og Handelsdepartementet og da:
25 a) representerer: Arbeiderparti:: i:: så uh i så måte: er det en naturlig del av det rødgrønne
26 prosjektet å:: å:: dyrke fram slike våpen og selge det på det int'nasjonale markedet?
27 IO2 b) .hhh D'er to ting som er en naturlig:: del av det rødgrønne prosjektet, det ene: er å: .hh sikre
28 industrien og arbeidsplassene også: (.) i: (.) Kongsberg: og i Nammo som jo er: ganske
29 c) betydelige (.) arbeidsplasser i: distriktsnorge. .hh Det jobber vi for, i det rødgrønne prosjektet.
30 .hhh det andre er: et be:dre internasjonalt regel:verk, som nett:opp ivaretar som du sier, .hh
31 sivilbefolkningen, .hh og bruken. .hh regjeringen Stoltenberg: ha:r jobbet for strengere (.) eh
32 regler, og forbud mot klase: eh våpen, og vi ønsker også slutt:brukererklæringer.

Lind tar tak i IRs formulering ”naturlig del av det rødgrønne prosjektet” og bruker det i sitt svar, ikke for å svare på om våpenet er en del av dette, men som utgangspunkt for å snakke om hva hun faktisk anser for å være en ”naturlig del av det rødgrønne prosjektet”, mer generelt (b). Nøkkelfrasen ”det rødgrønne prosjektet” gjentas også to linjer nedenfor (c), som for å understreke at hun holder seg til spørsmålets agenda, selv om hun fokuserer på viktigheten av arbeidsplasser og regjeringens arbeid for strengere internasjonalt regelverk. Først og fremst blir dette et eksempel på hvordan gjentakelsen av ord og begreper fra et spørsmål kan være med på å kamuflere unnvikende oppførsel som et svar (Clayman & Heritage, 2002, s. 275-277). Men denne teknikken kan på sett og vis i sin reneste form framstå som mer grammatisk enn tematisk. Med det menes at Lind ikke bare gjentar ord, men også tar tak i en bit av tematikken IR presenterer i spørsmålet, og bygger svaret sitt på den. Dermed kan man også si at Lind gjennom ordgjentakelsen og bruken av denne i en ny sammenheng, implisitt modifierer spørsmålet og tilpasser det til svaret hun har lyst å gi.

Til tross for at Lind gjennomfører et agendaskifte uten innblanding fra IR, drar IR i sin neste ”tur” fokus tilbake på våpenet (a nedenfor):

- 33 IR a) Og mens:: dere jobber med det, så:: brukes altså disse våpnene som Norge ha:r vært med på å
34 utvikle og selge.
- 35 IO2 b) (.) .hhh Ja fordi at norske: bedrifter:, (.) skal følge et int'nasjonalt regelverk. .hh Vi forventer
36 c) at Nammo gjør det (.) og det: har: vi: eh bedt om en redegjørelse om i dag, om det er slikt .hhh
37 at de produserer våpen, som ik:ke er i overenstengelse .hh stemmelse me:d de: strenge:
38 d) internasjonale regler, .hhh som regjeringen Stoltenberg, har vært i front for .hh at vi skal få på
39 e) plass. .hhh det har vi fått beskjed fra Nammo:, at: (.) de er. .hh men om det er: noe bruk av
40 f) våpnene .hh som foregår på en gal måte, .hh så: må: vi jo selvfølgelig også ettergå det for det
41 er jo (.) forskjell på å om et: våpen blir: produsert fremstilt og solgt til .h bruk mot et militært
42 formål, .hh (.) men: blir brukt mot sivilbefolkning og helt andre formål, .hh enn våpenet er
43 fremstilt for.=

For det første kan man her innvende at det IR sier ikke egentlig er et spørsmål (a). Men som vi har sett tidligere, gjør konteksten av å være del av et nyhetsintervju at et slikt utsagn uansett forventes å få en respons fra IO. Dermed framstår det snarere som en påstand som det legges opp til at Lind skal svare bekreftende eller avvisende på. Lind svarer først bekreftende, før hun legger til ”fordi” (b). Bruken av dette ordet gir inntrykk av at det som følger etter vil være en utdyping av det opprinnelige svaret. Men som vi har sett med flere andre eksempler

kan ord som i utgangspunktet er med på å markere at noe er et svar, like gjerne brukes til å kamuflere unnvikende utsagn som et svar. Bruken av ”fordi” hører også til kategorien med umarkerte overganger i følge Clayman og Heritage (2002, s. 274).

Selv om IRs påstand i dette segmentet ikke nødvendigvis setter de strengeste parametrene for hva som vil kunne utgjøre et svar, ser det allikevel ut til at hensikten var å flytte fokus tilbake på det konkrete våpenet Nystrand & co har omtalt i kronikken. Svaret etter ”fordi” bruker imidlertid Lind til å få frem flere ulike poenger, hvor hovedessensen synes å være at regjeringen har sitt på det tørre. De har bedt Nammo om å redegjøre for anklagene (c), regjeringen Stoltenberg har vært i front for å jobbe fram internasjonale regler (d), Nammo sier selv de er innenfor regelverket (e), og at hvis det viser seg at *bruken* av våpenet er problematisk må dette ettergås (f). Først i f) nærmer Lind seg det opprinnelige temaet for debatten, nemlig den påstått problematiske bruken av et slikt våpen. Etter en ny påstand fra IR, får Lind også forklart at regjeringen jobber med denne problematikken også:

- 44 IR =Men det kan dere [jo ikke::] undersøke på grunn at det er jo ingen int'nasjonale regler som:
45 IO2 [og d'er]
46 IR øøøh som styrer dette her akkurat nå=
47 IO2 =Jo:, jeg snakket med eeh Utenriksdepartementet, o:g .hh e- de vil forfølge nettopp dette:, .h
48 og se: me:r på denne type våpen, og virkningene for .hh sivilbefolkningene, .h og undersøke
49 mer rundt [akkurat] dette.
50 IR [mhm] [Nystrand da har] du fått de svarene du skulle,=

Etter denne replikkvekslingen slår IR fast at Nystrand har fått de svarene han skulle. Samtidig kan han påstå at Lind til en viss grad bruker samme teknikk som Bill Clinton hadde suksess med en stund, nemlig å endre verbtiden som diskuteres. Nystrand påpeker at Norge, akkurat *nå*, tjener penger på et våpen som befinner seg i en folkerettslig gråson. Lind snakker imidlertid om hva regjeringen *skal* gjøre, uten egentlig å forholde seg ansvaret man eventuelt har hvis dette pågår her og nå. Mens IR tilsynelatende mener at Lind så langt har kommet med tilfredsstillende svar på Nystrands anklager, mener Nystrand selv debatten tilbake til den problematiske bruken *her og nå*.

- 51 IO1 [Og de:::t ()]
52 =Ja nei æ e veldig positiv til eehm .hh at regjeringa gir de signalan de gir, eecho men æ
53 bære: understrek da at eeh eierskap gir åns- gjør- gjer også ansvar, .hhh eeh de::t det e æ

54 veldig glad for at du: eeh også påpek, .hh eehm og at: hh det her e et eeh folkerett-
 55 a) folkerett- folkerettslig sett eeh litt sånn problematisk område, .hh der Norge burde, som de
 56 va:: i forhold til klaseammunisjon, .hh =
 57 IO2 =mm=
 58 IO1 =der man: ehv- jobba for å få plass () et forbud, så- så e det litt- det e veldig problematisk.
 59 b) ikkje bære litt men veldig problematisk at vi nu .hh eh tjæn pænga på våpen som ligg i en
 60 folkerettslig gråson og som bidrar (.) til eeee til (.) større: eh lidelsa før sivile. så det- det
 61 c) ha- vi har et ansvar også ikke bare om de her våpnan e innafør eller uttafør folkeretten, men
 62 det: .hh [det e også] h h et ansvar for å- å bring folkeretten i ret- folkeretten i rett retning .hh
 63 IO2 [()]

Argumentasjonen til Nystrand i dette segmentet inneholder flere påstander som kunne vært interessante å konfrontere Lind med. For eksempel påpeker han hva Norge gjorde i forhold til klaseammunisjon, og at dette kunne vært overført til det aktuelle våpenet (a). Videre trekker han på nytt fram det problematiske ved å tjene penger på et brutalt våpen som befinner seg i en folkerettslig gråson (b), i tillegg til Norges ansvar for å bringe folkeretten i riktig retning (c).

Nystrands presensorientering ser også ut til å pense IR tilbake på dette sporet (a nedenfor):

64 IR a) Jeg tro:r veldig mange: .hhh øøh vt- synes det e:r eeh eh er i ææh h at d'er ra:rt atte den
 65 norske staten da eier femti prosent a' et firma som som utvikler den slags v- he:lt: eeh
 66 barba:riske: øøh våpen og som .hh angtakelig da:: slik v- hvertfall artikkelforfatterne:: eh
 67 b) hevder bru:kes eh u:ten eh uten: eeh kontroll? (.) Er det en statlig oppgave? (.) Er det for også
 68 c) redde no'n arbeidsplasser på:: på Raufoss eller Kongsberg? Er de arbeidsplassene så viktige at
 69 d) de faktisk må .hhh må ta: ta i dette her?

Før vi ser på Linds svar, er noen bemerkninger til IRs utspill på sin plass her. Han åpner med å lansere utspillet sitt på vegne av "veldig mange", en ganske vanlig strategi for å understreke egen nøytralitet (Clayman & Heritage, 2002, s. 152-153). Åpningen "jeg tror veldig mange" er imidlertid kanskje også det eneste som understreker nøytralitet i utspillet. I tillegg til at innledningen avsluttes med stigende tonefall og dermed høres ut som et spørsmål, fortsetter IR med tre nye spørsmål før han gir ordet til Lind (b, c og d). Det siste spørsmålet peker i særlig stor grad tilbake på innledningen. Her stiller IR spørsmål ved hvorvidt arbeidsplassene på Kongsberg og Raufoss er så viktige at staten må ta i "dette her", hvor vi kan anta at "dette her" spiller på innledningens omtale av ukontrollert bruk av et barbarisk våpen.

Poenget med å peke på hvilke deler av Nystrands argument som kunne vært brukt til konfronterende spørsmål rettet mot Lind, var å vise hvordan muligheten til konfrontasjon forsvinner litt i en blanding av ladet begrepsbruk og tre-fire spørsmål. Vi har tidligere sett eksempler på hvor enkelt det kan være for intervjuobjekter å ta tak i innledninger, enkeltord eller aspekter ved et spørsmål for så å formulere et svar ut fra dette, heller enn å svare direkte på ubehagelige spørsmål. I en slik kontekst framstår IRs trippelspørsmål nærmest som en gavepakke til et intervjuobjekt som ikke har lyst til å svare på ubehagelige spørsmål. Uten å tillegge verken IR eller Lind for mange motiver, ser vi at Lind ikke svarer direkte på noen av IRs spørsmål, men tar tak i et av momentene fra utspillet hans, nemlig viktigheten av arbeidsplasser (a nedenfor). Samtidig er IR veldig på hugget i det følgende segmentet, og avbryter Lind flere ganger (se linje 72, 73, 76, 92 og 94):

- 70 IO2 a) .hh alle arbeidsplasser er viktige for oss for regjeringen Stoltenberg så e:r jo: arbeid til alle:
71 b) jobb til alle: h nummer en, eeh [.hhh men] [Ne:i] ikke koste hva det koste vil=
72 IR [Koste hva] [det koste vil?] =Men
73 [b'yinner vi'kke å nærme oss en grense når du hører om brennendel lik som rives i stykker=
74 IO2 [For d- ne::i h h h fordi- hhh hh h h hh h hhhh]
75 c) =Ja men- ja men det handler om bruk og det handler om da=-
76 IR =ehm [Bruk og bruk det må jo utvikles det må jo være en vilje bak å utvikle et sånt våpen og?]
77 IO2 d) [et int'nasjonalt eh regelverk h h h h h ne::i Nei nå syns jeg du: du:: du: hh]
78 e) la meg først svare på spørsmålet JA, h vi mener: de:t er riktig å ha:: Nammo,
79 Kongsberggruppen .hhh Natek, andre forsvarsbedrifter i Norge som utgjør en forsvars: (.)
80 industri, .hh som vi: eh har mange arbeidsplasser i, og som vi eks:porterer produkter som er
81 til gode for .hh velferdssamfunnet Norge. Den industrien jobber vi for at vi skal bevare og
82 videreutvikle,
83 IR Og det gjør=
84 IO2 =i Norge=
85 IR f) =Og det gjør dere såpass godt at eeh Norge vel da:: anses for å være den største
86 våpeneksportøren i verden: eeh utifra folketallet.
87 IO2 g) eh Vi vil gjerne eksportere mer våpen produsere mer våpen: MEN: vi skal gjøre det innenfor
88 .hh et strengt regelverk, .hh
89 IR [mm]
90 IO2 h) [og her] klarer vi å gjøre to ting samtidig (.) både ivareta arbeidsplasser i industrien, .h (.) o::g
91 jobbe for internasjonale regelverk: som ivaretar .hh sivilbefolkningen,
92 IR i) [OG TJENER] penger på disse våpnene som [altså framstilles som:: eh som ganske barbariske]
93 IO2 j) [Jeg er-] [Jeg er glad for at du har tatt opp dette:: jo::]

- 94 IR [EDGAR Edgar] Fossheim du er konsernsjef i:- eh i eeh Nammo som vi nå altså da:: eh
 95 IO2 [det går an å gjøre to ting]

Hvis vi ser litt bort fra potensialet for unnvikenhet IRs trippelspørsmål legger opp til, kan vi helt fint se hvilke parametere han setter for det han lurert på. Oppsummert kan man si at spørsmålene handler om hvorvidt noen få arbeidsplasser er så viktige at man kan forsvare produksjon og salg av et våpen som påstås å være spesielt grusomt i måten det brukes mot sivile på. Og her sanksjoneres Linds forsøk på agendaskifter fortløpende. I a) tar hun først tak i IRs ordbruk rundt viktigheten av arbeidsplasser, og bruker det i svaret sitt: ”Alle arbeidsplasser er viktige for oss”. Utbroderingen om regjeringens prioritering av arbeidsplasser stanses av IRs ”koste hva det koste vil?”, som like fort avfeies med et ”nei, ikke koste hva det koste vil” (b). Igjen gjengir Lind direkte en frase fra intervjuet i sitt eget svar, og forsøker en fortsettelse med ”fordi” men avbrytes av IR. Han fortsetter på utspørringen om hvilke kostnader man kan tåle, og vil vite om ikke det går en grense når man hører om ”brennende lik som rives i stykker”. I c) trekker Lind fokuset tilbake på at akkurat den delen handler om bruk, men avbrytes igjen av IR som kjapt avfeier forsøket:

- 76 IR =ehm [Bruk og bruk det må jo utvikles det må jo være en vilje bak å utvikle et sånt våpen og?]
 77 IO2 d) [et int'nasjonalt eh regelverk h h h h h ne::i Nei nå syns jeg du: du::: du: hh]
 78 e) la meg først svare på spørsmålet JA, h vi mener: de:t er riktig å ha:: Nammo,

Som vi ser av notasjonen snakker Lind samtidig som IR stiller dette spørsmålet. I d) forsøker hun to ulike agendaskifter: først ved å bringe internasjonalt regelverk på banen, og så ved en begynnende kommentar rettet til IR. Her høres det ut som om Lind skal til å kritisere IRs framturen. Denne kommentaren dropper hun imidlertid fortsettelsen på, når hun i e) spiller på prinsippet om rettferdighet og retten til å svare ved å henvise til at hun *først* må få svare på spørsmålet (Clayman & Heritage, 2002, s. 263). I linje 78-82 utdyper hun så svaret hun først begynte på i linje 70, om viktigheten av arbeidsplasser i forsvarsindustrien. Når IR så i f) skyter inn at Norge er verdens største våpeneksportør i forhold til folketallet, bruker Lind begrepene herfra i sin videre argumentasjon (g). Her fortsetter hun å understreke viktigheten både av forsvarsindustrien og arbeidet for et internasjonalt regelverk. Før IR introduserer Edgar Fossheim (IO3), skjer det noe interessant som vi så vidt har sett et eksempel på i en tidligere debatt.

- 90 IO2 h) [og her] klarer vi å gjøre to ting samtidig (.) både ivareta arbeidsplasser i industrien, .h (.) o::g
 91 jobbe for internasjonale regelverk: som ivaretar .hh sivilbefolkningen,
 92 IR i) [OG TJENER] penger på disse våpnene som [altså framstilles som:: eh som ganske barbariske]
 93 IO2 j) [Jeg er-] [Jeg er glad for at du har tatt opp dette:: jo::]
 94 IR [EDGAR Edgar] Fossheim du er konsernsjef i:- eh i eeh Nammo som vi nå altså da:: eh
 95 IO2 k) [det går an å gjøre to ting]

I i) kommer IR med en slags oppsummerende påstand som han henger på Linds argument, og avbryter henne i forsøket på å komme med en kommentar (j og k). Noe lignende gjør han også helt på slutten av debattintervjuet (g nedenfor), etter å ha gitt Lind siste ord i debatten:

- 161 IR a) .hh EEEH RIKKE LIND SOM statssekretær i Nærings og Handelsdepartementet skal du få:
 162 siste ord her faktisk, og si: hvor'an dere kommer til også jobbe videre med denne saken nå.
 163 IO2 b) .hh det som er viktig for regjeringen, e:r å he:le tiden være obs på hva skje:r med
 164 sivilbefolkningen og hvordan bru:kes våpen. .hh for det vi har erfaring fra at våpen kan være
 165 produse:rt, for et militært formål, .hh men så er det bru:ken av våpenet, .hh som gjør at det f
 166 får .hh konsekvenser [som] du blant annet beskriver [og:] [DE:T]
 167 IR c) [mm] [Og nå har dere da etterlyst] nå har dere
 168 gått til: eh firma for også få: eh spek- uuh spesi[ka]sjoner om dette her]
 169 IO2 d) [DET Æ'KKE NAMMOS ansvar] fordi:: de
 170 selger våpenet så da må vi ha internasjonale regelverk=
 171 IR =mm=
 172 IO2 e) =Det var jo blant annet [bru:ken av klasevåpen]
 173 IR f) [Jamen] [det var jo akkurat når det gjelder dette våpenet her] så har
 174 dere i da:g sa du gått til Nammo for også få: eeh spesifikasjoner og en garanti for at eh de
 175 følger Genevekonvensjonen.
 176 IO2 JA [og] det gjør de [m-]
 177 IR g) [ja] [OG DET] GJORDE DERE ETter at eeh Magnus: Nystrand:, o:g hans
 178 medstudenter hadde skrevet sin kronikk, men takk skal du ha Rikke Lind, statssekretær i
 179 Nærings og Handelsdepartementet, Magnus Nystrand masterstudent ved peace and conflict
 180 studies, .hh og Edgar Fossheim konsernsjef i: eeh Nammo.

IR gir Lind siste ord med et spørsmål om hvordan regjeringen skal jobbe videre med saken (a). Lind åpner med ”det som er viktig for regjeringen” (b), en frase som ofte brukes når IO gjennomfører et agendaskifte uten å be om lov (Clayman & Heritage, 2002, s. 262). Ved å åpne med denne frasen har hun endret tema fra å være hva regjeringen vil *gjøre*, til hva regjeringen synes er *viktig*. Her begynner hun igjen å snakke om hvordan det er *bruken*, og ikke produksjonen og salget av et våpen som er problemet. Når IR så i c) påpeker at

regjeringen nå har gått til Nammo for å få opplysninger rundt bruken, avbryter Lind ham for å understreke at som produsent og selger har ikke Nammo ansvar, men at det er internasjonale regelverk som må på plass (d). I e) begynner Lind på en parallell til bruken av klasevåpen, men avbrytes av IR (f) som tydeliggjør og gjentar påstanden fra c). Denne gangen avbryter han Linds svarforsøk, og konstaterer at de gikk til Nammo for å få spesifikasjoner først etter kronikken til Nystrand og hans medstudenter sto på trykk. Det IR gjør her minner litt om det han gjorde i linje 92, hvor han avbryter Linds argumentrekke og legger til at de tjener penger på barbariske våpen. Litt på samme måte avbryter han Lind i linje 177, og legger til en opplysning hun selv ikke har ytret.

Lind og våpeneksport oppsummert

Bruk av svarmarkører

Denne debatten viser først og fremst hvordan svarmarkører som gjentakelse av ord og uttrykk fra spørsmålet effektivt kan være med på å forkle agendaskifter som svar. Selv om langt fra alle Linds forsøk på agendaskifter er suksessfulle, er det allikevel en god del som får bli stående.

Spørsmålsformuleringer

Selv om forsøk på agendaskifter kan komme i de fleste situasjoner, ser vi i denne debatten også eksempler på hvordan lange spørsmål, doble eller triple spørsmål, bruk av ladede ord i spørsmål og innledninger eller bruk av påstander framfor spørsmål i stor grad er med på å gi intervjuobjekter andre ting å ta tak i enn spørsmålene i seg selv.

”Ufrivillige” tilleggsopplysninger

Så kan man også spørre seg hva som er formålet med denne praksisen der IR altså legger til opplysninger til Linds ytringer. Kanskje kan det ses på som et forsøk på å få sagt det usagte; at IR selv velger å ytre disse tingene som Lind selv sannsynligvis ikke ville sagt, i alle fall med eksempelet hvor han påpeker at regjeringen ”tjener penger på barbariske våpen.” Tolket på denne måten kan praksisen se ut som et forsøk på å få fram negative poenger ved Linds argumentasjon som hun selv aldri ville poengtert.

4.3.5 Frp mot Ap om sykehjemsplasser

Denne debatten er den som skiller seg mest ut fra de andre i utvalget. Både fordi det knapt svares på et eneste av spørsmålene som stiller, men også fordi den har et litt annet ”maktforhold” enn de andre vi har sett på til nå. De fleste debattene så langt har hatt karakter av å være fundert på et utspill fra én person, som oftest rettet mot en posisjonspolitiker som så må forsvare seg eller forklare seg konfrontert med utspillet. I dette tilfellet er det imidlertid to posisjonspolitikere som møtes til debatt. Mazyar Keshvari (Frp) er komitéleder for helse- og sosialkomiteen i Oslo kommune, mens Sissel Trønsdal (Ap) er kommunalråd i Trondheim. Begge tilhører partier som sitter med makten i sine respektive kommuner. Samtidig er en del av utgangspunktet for intervjuet tall fra Dagsavisen som viser at Oslo kommune har fått en mange færre sykehjemsplasser med Frp ved roret, mens Ap-styrte Trondheim har fått flere. Dermed kan man si at Frp og Keshvari til en viss grad ”anklages” mer enn det Trønsdal fra Ap gjør. Vi skal komme tilbake til disse diskusjonene etter en gjennomgang av sentrale deler av debattintervjuet.

Debatten tar utgangspunkt i at kommunevalget er ett år unna, og *Her og Nå* vil i den forbindelse se på eldreomsorgen i to store norske kommuner. I introduksjonen får vi også høre en reportasje fra Munkvold sykehjem i Trondheim, som i stor grad fokuserer på hvor godt de eldre har det der.

I det første segmentet vi skal se på, er det verdt å merke seg at IR konsekvent spør om sykehjemsplasser.

(H&N d)

NRK *Her og Nå*: 13.09.2010: Sykehjemsplasser i Trondheim og Oslo

IR: Håkon Olaussen

IO1: Mazyar Keshvari (Frp), komiteleder for helse- og sosialkomiteen i Oslo kommune

IO2: Sissel Trønsdal (Ap), kommunalråd i Trondheim

- 1 IR O::g komiteleder for helse og sosialkomiteen i Oslo kommune:: Mazyar Keshvari .hhh Flre
- 2 hundre og (.) retti færre sykehjemsplasser siden Frp: fikk plass i Oslo byråd. .hh hvordan
- 3 forklarer dere denne nedgangen.
- 4 IO1 a) .hhh for det første så er eeh det eeh tallene som brukes i Dagsavisen og som du refererer til
- 5 b) feil, i følge Oslostatistikken, .hhh så: må man:: så se vi helt klart at det er en reduksjon på to
- 6 hundre: og førtiseks sykehjem::beboere, fra .hh totusenogtre, ti' totusenogni. .hhh og

- 7 c) nedgangen skyldes rett og slett at det har blitt cirka fjorten: hundre: færre eldre over: øøh åtti
8 år. .hhh eeh siden totusenogtre så har det vært eeh eeh en:: eeh reduksjon asså en nedgang: på
9 fem komma en prosent i antall sykehjems:beboere, .hhh mens i samme periode så har det vært
10 en reduksjon i antall eldre på over åtti år i Oslo på fem komma syv prosent.=
- 11 IR =Okei det [blir]
- 12 IO1 d) [så-] så- så det at det eeh det har blitt noe færre sykehjems:beboere det skyldes rett
13 og slett den demografiske utviklinga=
- 14 IR =Okei det høres ut som du skiller mellom beboere og plasser her: eeh hvoffor gjør du det
- 15 IO1 e) .hh eeh For- fordi atte eeh plassene i seg sjøl eeh gir (jo oss) ikke indikasjon på:: på: noenting
16 hvis vi'kke ser det i: .h hvis vi ska' sammenligne plasser så må vi gjøre det med plasser=
- 17 IR =Ja=
- 18 IO1 =og hvis vi gjør det med beboere og da kan man ikke for totusenogtre ta sykehjems: plasser og
19 så sammenligne det med det med sykehjems: beboere, .h i totusenog ni, .hh

På spørsmål om nedgang i plasser, starter Keshvari svaret sitt med å underkjenne faktagrunnlaget spørsmålet bygger på (a). Ved først å vise at han er uenig i opplysningen spørsmålet stilles ut fra, for så å introdusere nye faktaopplysninger (b), har han implisitt også omformulert spørsmålet gjennom å manipulere innledningen. Når Keshvari har lansert de ”riktige” tallene og begrepene, fortsetter han med å komme med et svar som forklarer hva disse tallene betyr (c). Det endelige svaret hans i d), handler ikke lenger om sykehjemsplasser, som IRs spørsmål dreide seg om, men sykehjemsbeboere, og at nedgangen i disse skyldes demografiske faktorer. Nå kan man selvsagt påpeke at disse innvendingene fra Keshvari kan være helt rimelige og på sin plass, og at IRs spørsmål trengte nyansering. IR tar også tak i distinksjonen mellom plasser og beboere som Keshvari trekker fram, og ber ham utdype dem. Dette gjør Keshvari så i e), hvor essensen i det han sier er at man må sammenligne plasser med plasser, og beboere med beboere.

- 18 IO1 =og hvis vi gjør det med beboere og da kan man ikke for totusenogtre ta sykehjems: plasser og
19 så sammenligne det med det med sykehjems: beboere, .h i totusenog ni, .hh

Dermed er distinksjonen mellom plasser og beboere spesifisert. Samtidig kan vi også bemerke at Keshvari så langt ikke har kommet med noe svar på reduksjonen av plasser. IR slipper imidlertid ikke temaet, og hans neste spørsmål handler fortsatt om plasser (f).

- 20 IR f) Så det betyr at det var masse le:dige plasser i totusenogtre?
- 21 IO1 g) .hh De- det betyr atte det har blitt eh en reduksjo:n (.) eh på fem komma en prosent i antall

22 sykehjems: beboere fra perioden totusenogtre, .hh og i samme: eeh tidsperiode så ser vi atte
23 reduksjonen på antall eldre over åtti år er redusert med fem komma syv: prosent.=

Her ser vi at Keshvari tar i bruk den samme strategien som Rikke Lind og Lisbeth Rugtvedt viste gode eksempler på. I f) spør IR ”Så det betyr at det var masse ledige plasser i 2003?” Keshvari tar så tak i formuleringen ”det betyr at..” fra spørsmålet, mens resten av svaret hans ikke handler om plasser i det hele tatt, det handler om beboere og antall eldre over åtti år (g). Når det er Keshvari selv som har introdusert og understreket forskjellen nettopp mellom *plasser* og *beboere*, vil det være lett å anta at han her med viten og vilje svarer noe helt annet enn det IR spør om. IR fortsetter med et nytt spørsmål om reduksjonen av plasser (h).

24 IR h) =Men betyr de:t da:: atte denne reduksjonen av plasser da:: eeh er eh ønsket og kontrollert?
25 IO1 i) .hh Det v- v- vil si atte demografien har eeeh endret seg, og i takt med den endringen så vil
26 det jo være u- u- f- forskjellig .hh behov for ulike institusjoner og den type ting, assa .hh Oslo
27 [er]
28 IR j) [Men Keshvari] bety:r det at dere har sty:r denne reduksjonen: fordi dere har har sett at det
29 ikke er behov for så mange plasser,
30 IO1 k) (.) De:t bety:r atte det har blitt eeh f- færre sykehjems: beboere i den perioden fordi atte det
31 har blitt færre over åtti år (.) i samme periode,

I i) starter Keshvari på noe som med velvilje kan oppfattes som et slags ”rundkjøringssvar”, hvor man altså begynner med å snakke om noe litt annet enn å svare på spørsmålet direkte, samtidig som man nærmer seg svaret (Clayman & Heritage, 2002, s. 243). Her avbrytes han imidlertid av IR (j), som gjentar spørsmålet fra h). Her gjør Keshvari det samme som i f), og bruker formuleringen ”det betyr” fra spørsmålet i svaret sitt, men fortsatt uten å svare på det IR faktisk spør om – nemlig hvorfor det er færre sykehjems*plasser* nå enn i 2003. Dermed har han kommet seg gjennom hele begynnelsen av debattintervjuet uten faktisk å svare på IRs spørsmål. De eneste gangene han nevner *plasser* i svarene sine overhodet, er når han påpeker at antall plasser ett år ikke kan sammenlignes med antall beboere et annet år.

Etter dette lar IR Keshvari gå, og introduserer Sissel Trønsdal. Åpningsspørsmålet til henne handler om hvordan Trondheim har prioritert de siste årene for å få 200 flere sykehjemsplasser. I linje 35-45 snakker Trønsdal hovedsakelig om hvordan Trondheim kommune har prioritert eldre og skole. Dette svaret fokuserer på det positive ved prioriteringene, og IR følger opp med spørsmål om det negative (a):

- 46 IR a) mm m- men prioritering:: eeh Trønsdal: bare for å spørre om det det handler jo også om å
 47 velge bort noe Hva er det som er valgt bort.
- 48 IO2 b) .hhh eeh Nå ska itj æ gå: inn på:: enkelt:budsjettan: vårres, men: eeh vi har jo bevisst
 49 prioritert el:dre og skole .hhh eeh (.) hvis vi går tilbake te: to t- fø:r totusenogtre, .hh så:::
 50 sjer vi at situasjonen va en he:lt annen i Trondheim kommune, .hh da va:: søtten skola i den
 51 her byen eeh .hh eeh sykemeldt for å si det [sånn ()]

Dette er det første eksempelet vi har sett så langt i analysen på denne måten å *ikke* svare på. De fleste tilfellene vi har sett der det ikke svares på spørsmålene, handler i stor grad om å forkle unnvikenhet som svar, eller foreta agendaskifter med ulik grad av åpenhet rundt praksisene. Det er svært sjeldent et intervjuobjekt åpenlyst nekter å svare, men samtidig er det dét Trønsdal gjør – selv om hun rettfærdiggjør det. Som vi så i metodekapittelet er det å *ikke* svaret den sterkeste formen for brudd på intervjukontrakten. Derfor kan det anses som ekstra viktig å rettfærdiggjøre et slikt brudd (Clayman & Heritage, 2002, s. 264). Det Trønsdal gjør her er ikke å underslå at svaret fins, men heller å hinte mot at det aktuelle svaret vil være for langt og detaljert til å gå inn på i den situasjonen hun befinner seg i, nemlig en tidsbegrenset intervjukontekst (Clayman & Heritage, 2002, s. 265). IR aksepterer Trønsdals svar, og går tilbake til Keshvari med et lignende spørsmål om prioriteringer. Etter Keshvari har snakket om prioriteringer, kvalitet og private sykehjem i linje 56-64, stiller IR et nytt spørsmål (a).

- 65 IR [Vi s- vi s-]
- 66 [VI SKAL SNAKKE] LITT om kvaliteten etterpå Keshvari, men la meg bare spørre: .hh e:r
- 67 IO1 [og () og]
- 68 IR a) det mange som nå venter på plass:: eeh eh for å få en sykehjemsplass i Oslo?
- 69 IO1 b) .hh det æ:: .hh det er faktisk byrådet i gang med å kartlegge fordi i Oslo så er det sånn atte det
 70 er opp til bydelene å bestille .hhh eeee sykehjems: eeh plasser:: eeh etter eeh anmodning fra
 71 bestillerkontoret som ta tar den eh faglige .hh eeh vurderingen .hhh og der er det helt klart s-
 72 der ser vi: en helt klart eeh forskjellig praksis fra: bydel til bydel, .hhh og dette henger ikke
 73 nødvendigvis samm:en med økonomi, for eksempel så er det sånn atte [i en] by:del som har eh
- 74 IR [mh]
- 75 IO1 .hh trede millioner kroner: eeh som går i trede millioner k- kroner pluss, så er'e
 76 avslagsprosent på femogtjue .hh seksogtjue prosent, i en annen bydel som går akkurat i null,
 77 så er det [.hhh] langt lavere::: [avslagsprosent]
- 78 IR c) [Åkei] [Men- men] bare kort er det mange som venter?
- 79 IO1 d) .hh Ja de- det må jo vi:: uuuv- kart[legge]
- 80 IR e) [det vet] det har dere ikke helt oversikt over?

81 IO1 f) N- n- nei asså [det] ska' [kartlegges] asså på hvilken [kriterier] man utdeler .hhh eeh disse
 82 IR [nei] [men] [okei]
 83 IO1 sykehjemsplassene [og det]

IRs spørsmål (a) stilles som et ja/nei-spørsmål: ”Er det mange som venter for å få en sykehjemsplass i Oslo?” Keshvaris svar har karakter av å være et rundkjøringssvar, og denne gangen lar IR ham snakke en stund, men avbryter i en oppramsing av tall og kostnader. I c) gjentar IR spørsmålet fra a), men denne gangen legger han til at det skal være kort. Keshvari svarer ved å henvise tilbake til det han allerede har sagt, nemlig at det må kartlegges (d). Her kan det se ut til at Keshvari begrunner manglende svar med å ikke ha nok informasjon til å besvare spørsmålet, en av de vanligste begrunnelsene for ikke å svare som Clayman og Heritage peker på (2002, s. 264). Når IR så i e) vil få bekreftet at manglende svar skyldes manglende oversikt, får han en slags bekreftelse på det før Keshvari går tilbake til å snakke om at ”det skal kartlegges” (f). Det kan selvsagt hende at dette er tall som Frp ikke har, men sett i lys av Keshvaris tidligere tydelige unnvikenhet i intervjuet, framstår denne replikkvekslingen kanskje mer mistenkelig enn den ville gjort løserevet fra konteksten.

Så avbryter IR Keshvari, og stiller Trønsdal spørsmålet om hvor mange hennes kommune har på venteliste (a nedenfor).

84 IR [Sissel Trønsdal]=
 85 IO2 =ja?=
 86 IR a) =er det mange som venter i Trondheim?
 87 IO2 b) .hhh eeh I Trondheim så har vi bevisst eeh prioritert eldre:: o:g skole foran skattelett:a i:: vi
 88 har eeh vedtatt en eldreplan i Trondheim,
 89 IR c) Men er det [mange som venter h h h]
 90 IO2 d) [som si:: at] ja, som si: at alle som trenger he:ldøm- he:ldøgnsomsorg
 91 enten som sykehjemsplass eller som .hh bolig i et v- helse og velferdssenter, .hh ska' få: det
 92 e) innen seks u:ka. .hhh per i dag så e: vi: nede på en ventetid mellom:: tre: og fæm uka, .hhh
 93 så vil æ o:g si at eldre:ombudet i Oslo, dæm på:peke at terskel'n for å få: sykehjemsplass der e
 94 alt:for høy, .hhh eeh i ombudets årsmelding for totusenog: ni:: så nevnes flere h:å:rrisende
 95 eksempla, .hh på at eldre menneska får avslag .hh på sykehjemsplass, te tross for at det e et
 96 stort [behov.]

I svaret sitt går Trønsdal først rett tilbake til den samme tematikken som det første spørsmålet hun fikk i debattintervjuet overhodet, nemlig prioriteringer som i *hva* som har blitt prioritert

(b). Der Keshvari fikk snakke en stund i sitt første svar til vente-spørsmålet, avbryter IR Trønsdal ganske raskt. Han gjentar spørsmålet, og det kan være verdt å nevne at h'ene i notasjonen her står for en oppgitt latter (c). Dette legger også tyngde til oppfatningen av at Keshvari *også* svarte unnvikende i forrige segment, der vente-spørsmålet måtte gjentas flere ganger. Når IR så må gjenta spørsmålet overfor Trønsdal i tillegg, blir den oppgitte latteren ganske talende for hvilket inntrykk debattintervjuet gir: her er det utfordrende å få et svar. I d) fortsetter imidlertid Trønsdal svaret hun begynte på i b), og gir dermed inntrykk av at det er et slags rundkjøringssvar. Allikevel er det ingenting i svaret som handler om hvor mange som står i kø. I d) trekker hun fram målsetningen om at alle skal få plass innen seks uker, og i e) legger hun til at denne ventetiden er nede på mellom tre og fem uker. På den ene siden kan det sies at lengden på ventetiden tematisk henger sammen med det spørsmålet handler om. Allikevel er grensene for hva som er et "akseptabelt" svar trukket opp ganske strengt fordi spørsmålet har satt parametrene til å gjelde et ja/nei-svar om *antallet* som venter, i *tiden* de bruker på venting.

Der forlater Trønsdal også venteproblematikken i Trondheim, og går over til å kritisere eldreomsorgen i Oslo. Men verken Keshvari eller Trønsdal har svart på spørsmålet om *hvor mange* som står i kø. Etter dette bryter Keshvari inn med et forsvar mot anklagene fra Trønsdal, og IR ser ut til å miste litt kontrollen over debattintervjuets gang.

- 97 IO1 [DEN type] eksempler finner vi fra he:le landet og det skyldes at vi ikke ha:r en sta:tlig
 98 a) finansiering av eldreomsorgen .hh slik vi i Fremskrittspartiet har foreslått i mange år. .hh
 99 dersom eldreomsorgen hadde vært folkefinansiert asså eehv finansiert gjennom folketrygden,
 100 .hh sånn som vi har på sykepengen svangerskappenger og alle mulige an:dre .hh eeh tilbud
 101 som vi har, .hh så ville vi ikke vært i den situasjonen og gre:lle eksempler det finner man også
 102 dessverre i (.) Trondhjem. [.hh men det som er f-:]
 103 IR b) [Sikkert, Trønsdal hvordan finansierer de:re satsingen]
 104 IO2 c) [i::: f:::ø::l::ge::: hhh] helse og
 105 omsorgsombudet- ombudet som vi: ha:r i: Trondheim dæ:m: har asså sin årsrapport, på lik
 106 linje med el::dreombudet i [Oslo, der på:pekes det ikke]
 107 IO1 [Hvorfor var det da eldreopprør i Trondhjem for ikke så lenge siden]
 108 IO2 lêng:er .hhh eeh der e det næsten ikke henvendelsa, angående sykehjemsplassa lenger, .h
 109 fordi: vi: ha:r bygd ut to: hun:dre nye sykehjemsplassa i Trondheim, i perio:den.
 110 IR d) men vi hører Keshvari:: eeh antar at det trengs en statlig finansiering her hvordan finansierer
 111 Trondheim sin satsing!
 112 IO2 e) .hhh igjennom:: eeh bevisst prioritering eeh i eeh vårr:es budsjetta, kor vi prioritere el:dre

113 foran skatteløtte=
114 IR f) =Og tar inn eiendomsskatt.

Det viktigste vi skal ta med oss herfra, er for det første at Keshvari tar steget utenfor turtagingssystemet og svarer direkte på anklagene fra Trønsdal uten å ha blitt gitt ordet av IR (a). I dette tilsvaret (re)lanserer han også problematikken rundt finansiering av eldreomsorgen, et tema som IR tar tak i og retter som et spørsmål til Trønsdal (b). IR har vært inne på lignende tema tidligere i debattintervjuet, der han forsøkte å få Trønsdal til å svare på hva som er prioritert vekk for å få til ekstra sykehjemsplasser. Her framstår det allikevel som om det tas tak i på nytt nettopp fordi Keshvari bringer temaet på bane igjen. Men i c) begynner Trønsdal å snakke en stund før IR har stilt spørsmålet ferdig, og det blir tydelig at hennes svar retter seg kun mot Keshvaris utspill, og ikke til IR og hans spørsmål overhodet. Etter litt diskusjon intervjuobjektene i mellom, spør IR Trønsdal på nytt om hvordan Trondheim finansierer sin eldresatsing. Når Trønsdal så gjentar argumentet hun startet debatten med, nemlig at det handler om ”bevisst prioritering” (e), så går IR til det skritt vi har sett et par ganger tidligere: han slår fast og legger til en opplysning til det Trønsdal sier, som om det skulle være en naturlig forlengelse av hennes utspill, samtidige som innholdet er av en slik karakter at det tydelig framstår som en formulering hun selv vil unngå (f).

I linje 115 lanseres et nytt tema som går litt bort fra hovedtemaet, det kringles litt og intervjuobjektene snakker i munnen på hverandre, før IR avbryter og begynner avrundinga av debatten.

127 IR a) La oss he:lt til sist for nå begynner tida vår definitivt å renne ut eeeh Keshvari kommer dere til
128 å satse nå da .hhh på:: å få dette tallet på firehundregtredve ne:dlagte plasser opp igjen mot et
129 eh tilfredsstillende tall da sånn at folk kan få plasser hvis de venter.

IR begynner avslutningen med et forholdsvis langt spørsmål til Keshvari (a). Spørsmålet bygger på flere premisser. For det første nevner IR de 430 nedlagte plassene som Keshvari har unngått å bekrefte at fins gjennom hele intervjuet. Videre spør IR om de vil satse på å få antalle plasser opp på et ”tilfredsstillende” nivå, en ordbruk som impliserer at det nåværende nivået *ikke* er tilfredsstillende – en situasjonsrapport Keshvari ikke har villet si seg enig i så langt. Til slutt legges det til at et sånt tiltak ville være for ”at folk kan få plasser hvis de venter”. Dette kan sies å være nok et moment som Keshvari ikke har villet bekrefte, nemlig at

det er folk som venter på sykehjemsplass. Og Keshvari starter avslutningen litt som han begynte, med en formulering som implisitt reformulerer spørsmålet.

- 130 IO1 b) Målsetningen for Fremskrittspartiet i Oslo er at alle som trenger en sykehjemsplass skal få
131 c) det .hhh og for å komme dit, så må vi bruke konkurranse og private aktører gjennom
132 konkurranseutsetting så har vi seksti millioner kroner .hhh mer .hh eeh til eeh til eh
133 sykehjemsplasser noe som tilsvarer nittifem sykehjemsplasser. .hhh gjennom å
134 d) re[kommunalisere] slik man har gjort i Trondhjem så vil man eeh oppleve samme situasjon
135 IR [Åkei]
136 IO1 som komm:- eeh som Trondhjem, nemlig at man har en eeh gjeldsgrad per innbygger som
137 e) er skyhøyt .hh og jeg forstår ikke hvordan en representant for Arbeiderpartiets konkursbo i
138 Trondhjem .hh tør [å kritisere Oslo]

Ved å åpne med ”målsetningen for Frp” påpeker jo Keshvari hva som vil være viktig for partiet å jobbe for framover. Man kan kanskje si at han parafraserer IRs ”satse på” og bruker denne til å snakke om innsatsen framover, selv om den innsatsen ikke tar opp i seg de premisene IR la til grunn for spørsmålet sitt.

Disse siste anklagene fra Keshvari (d og e) gjør at Trønsdal reagerer kraftig, og resten av debattintervjuet foreløper stort sett ved at de snakker i munnen på hverandre helt til IR avbryter og avslutter.

Keshvari og Trønsdal oppsummert

Posisjon mot posisjon

Som påpekt i innledningen er både Keshvari og Trønsdal politikere i posisjon i sine kommuner, og det eneste eksempelet på et slikt møte i analyse materialet. Selv om vi ikke har med noe sammenligningsgrunnlag av lignende debatter, inneholder allikevel møtet mellom Keshvari og Trønsdal et meget høyt antall unnvikende svar. De tidligere eksemplene har i stor grad vist at den som svarer unnvikende i størst grad, også som oftest er den som er i posisjon, og om den mest unnvikende ikke er i posisjon, er det stor sjanse for at det er denne personen som må forsvare seg i debattintervjuet. Til tross for manglende statistikk til å bygge under påstanden med, er tendensen her i alle fall tydelig. Det å svare unnvikende henger tett sammen med det å forsvare seg, og det er som oftest posisjonspolitikere som er nødt til å forsvare seg.

Konvensjonsbrudd

Som nevnt i introduksjonen skiller dette debattintervjuet seg litt fra de andre vi har sett på tidligere. Det som utgjør den interessante forskjellen er kanskje ikke først og fremst den hyppige forekomsten av unnvikende måter å svare på, for det har vi allerede sett mange eksempler på i andre debattintervjuer. Den store forskjellen kan heller sies å ligge i det at her foregår det noe mer åpent. Trønsdal og Keshvari forholderholder seg i bare litt, men likevel merkbart, mindre grad til konvensjonene for intervjusituasjonen. Ved tydelig unnvikethet undergraves IRs autoritet som samtaleleder og ordstyrer. Og den samme autoriteten forbigås også i de tilfellene der intervjuobjektene snakker mer direkte til hverandre og overhører IRs spørsmål og innvendinger. Ved ikke å bruke metoder for agendaskifte som kamufleres med å utvise en slags høflighet overfor IR, framstår agendaskifter og manglende svar tydeligere enn de ellers gjør.

4.3.6 Isaksen vs Linge

I innledningen til analysen nevnte jeg debattene mellom Erna Solberg og Bård Vegar Solhjell om Høyre som velferdsparti som eksempler på debatter der det var vanskelig å påvise unnvikethet. Årsaken til det var at mye av uenighetene og anklagene var basert på ulike definisjoner av velferdsbegrepet. Den siste debatten i utvalget har samme tema og er basert på det samme utspillet fra Solberg, men i dette tilfellet foregår det også en del annet enn uenighet langs ideologiske skillelinjer.

Utgangspunktet for debatten er som sagt Solbergs utspill om at Høyres sjel ligger i velferdspolitikken. Denne gangen har tematikken fått en liten vri, ved at anklagene om å seile under falskt ”velferdsflagg” kommer fra tre unge SV-politikere som i en kronikk hovedsakelig retter pekefingeren mot de *unge* Høyre-politikerne. Følgelig er Olav Magnus Linge, leder for Sosialistisk Ungdom (SU) og en av de tre kronikørene, hentet inn i studio for å debattere mot Torbjørn Røe Isaksen, stortingsrepresentant for Høyre og tidligere Unge Høyre-leder. Debatten åpner med at IR lar Linge forklare bakgrunnen for kritikken, og hvorfor han mener Høyre har en historie for å være negativ til velferdstiltak, som gjør det ukorrekt for dem å kalle seg velferdsparti. Linge krever også et klart svar fra Høyre på hvordan velferdsstaten i deres regi ville sett ut. Etter 20 linjer går IR over til Isaksen.

(D18 c)

NRK Dagsnytt 18: 15.09.2010: Høyre som påstått velferdsparti

IR: Hege Holm

IO1: Olav Magnus Linge, leder i Sosialistisk Ungdom

IO2: Torbjørn Røe Isaksen (H), arbeids- og sosialkomiteen

- 21 IR Torbjørn: Røe:: Isaksen: du e:r medlem av arbeids og sosialkomiteen: eh på Stortinget for
22 Høyre og du er altså en a:: .hh de yngre politikerne som he:r får eeh kritikk: o::g mistanke om
23 a) at dere egentlig ikke er for å opprettholde velferdsstaten slik vi kjenner den, .hhh hva vil du svare?
24 IO2 b) (0.6) Nei først vil jeg jo si at dagens kronikk er jo en u:sammenhengende blanding a::
25 konspirasjo:nsteorier gamle løsrevne sitater og essveretorikk, la meg bare ta ett: eksempel,
26 .hhh i kronikken så sier asså e:ss ve: som er et parti som fikk fe:m komma to: prosent ved sist
27 valg, .hh at d'er å:penbart at fo:lk: ikke vil ha høyrepolitikk, .hh vel ved sist valg så u:ttalte jo
28 folk seg om parti:ene de ville ha og da var det nittifi:re komma åtte prosent som ikk:e ville ha
29 c) .h ess ve (.) som- som parti. .hhh eh De:r velferdsdebatten står i dag det er jo på de store
30 utfordringene blant annet at åtte hundre tusen mennesker stå:r utenfor arbeidslivet i Norge. .hh
31 ess ve er jo det e::neste partiet i Norge som har en klar politikk for å si at det ikke ska' lønne
32 seg å jobbe, .hh ess ve foreslo for et par år siden at man skulle ha: trygdenivåer som var så:
33 høye, .hh at man faktisk ville fått m:e:r penger på å ikke jobbe, enn på å sitte i kassa .hh vaske
34 være snekker .h rørlegger eller lærer på en skole. .hh de:t er dårlig politikk, det er
35 gammaldags politikk, og det er dårlig velferdspo[litikk.]
36 IR d) [Så du mener] at d'er ess ve som er i ferd
37 med å:: bryte ned velferdsstaten du:?
38 IO2 e) (.) .hh Ja asså ess ve har jo aldri hatt no?: spesielt god velferdspolitik, la meg bare ta enda et
39 eksempel, .hhh eeh hvis man tar ess ves program isole:rt sett så er det kanskje den stør:te
40 trusselen mot velferdsnorge som fin:s i det politiske Norge. .hh heldigvis modere:rer partiet
41 seg kraftig i regjering, .hh men ess ves program: hvis man tar det isolert sett er jo program for
42 å ba:re bruke penger, .hh d'er knapt ord om verdiskapning der, ikke noe om arbeidsplassene,
43 .hh ikke noe om at vi skal ska:pe før vi kan dele, ess ve er et parti som bare bruker penger, .hh
44 al:dri er opptatt av de som skaper verdiene.

Som vi ser i a) formulerer IR spørsmålet til Isaksen relativt åpent. Hun konstaterer kort at kritikken går på at Høyre ”egentlig ikke er for å opprettholde velferdsstaten slik vi kjenner den”, før hun spør ”hva vil du svare?”

Det er klart man kan hevde at nesten samme hva Isaksen svarer så vil det være godt innenfor spørsmålets tilsynelatende ganske vide rammer, med ”hva vil du svare?”. Når IR bruker denne formuleringen legger hun i stor grad opp til at Isaksen kan svare det han syns passer. Samtidig kan man si at Isaksen heller ikke forholder seg til IRs premiss for spørsmålet. Han kommenterer ikke kritikken som går på at Høyre mistenkes for å ville bygge ned velferdsstaten slik den eksisterer nå. I stedet lanserer Isaksen flere angrep som en strategi for

agendaskifte. Først på kronikken som danner bakteppet for debattintervjuet (b). Så tar Isaksen for seg SVs velferdspolitik, og framhever grunnene for at han mener det er *den* politikken som virkelig truer velferdsstaten (c). Etter denne utlegningen kommer IR med et oppfølgingsspørsmål til Isaksens anklager (d), uten å kommentere at Isaksen så langt ikke har adressert kritikken som er utgangspunktet for hele debatten. Oppfølgingsspørsmålet gir Isaksen en mulighet til å utbrodere kritikken mot SVs velferdspolitik, som plutselig har blitt viet mer oppmerksomhet enn Høyres.

Det første forsøket på å få debatten tilbake inn på originalsporet kommer ikke fra IR, men fra Linge. Han påpeker også at Isaksen har beveget seg utenfor de opprinnelige parametrene for debatten (a nedenfor).

- 45 IO1 .hh veldig bra at Torbjørn Røe Isaksen no e te å tjenne igjen: når han går laus på
 46 trygdeordninga og velferdsordningane i norge så e:r det go:d gammaldags Høgrepolitikk. .hh
 47 d:ei rike ska stimulerast ved å gi dei meir penga, .hhh og dei fattige ved å gje dei: mindre
 48 penga. det er jo det motsatte av det vi ønska, .hhh vi ønska å styrke velferden for alle. .hh Også
 49 a) E:r det jo interessant at du: eeh Torbjørn Røe Isaksen: (.) snakka deg rundt problemstillinga,
 50 b) ka er det Høgre ønska å gjer med velferdsnorge. (.) .hh øn:ska dokke å stramm:e inn sjukelønna,
 51 øn:ska dokke å innføre kadensdaga slik Michael Tetzschner tek til orde for .hhh øn:ska dokke
 52 å fjerne dei gratis skolebøkene som eleva he fått (.) me:d den raudgrønne regjeringa. .h eller
 53 skal det altså bli: (.) eh mindre penga til u:føre som e Høgres svar: (.) på framtidas
 54 velferdssamfunn. .hh [Og e meina at]
 55 IO2 c) [Jeg- jeg- jeg-] kan godt sende deg en utgave av Høyres program: for der
 56 står jo alle de spørsmålene du l- lurer på nå, står jo veldig klart i Høyres program. .hh Der står
 57 det altså veldig klart at Høyre ikke går til valg på:, den perioden her på å kutte i
 58 sykelønnsordninga asså det er helt åpenbart .hhh eeh når det gjelder dette med kutt: i trygd: så
 59 d) har Høyre aldri fo:reslått kutt i trygd De e:neste som har foreslått å kutte drama::tisk i
 60 pensjonene denne perioden, .hh det er jo den regjeringa du representerer, .hh kom med et
 61 forslag til sam:ordning mellom tjenestepensjon og offentlig pensjon nå, som gjorde at en del
 62 av sli:terne på gølvvet ville tapt opp mot søtt:i tu:sen kro:ner i året, .hh med rødgrønn politik, .
 63 .hh heldigvis så gikk da parti:ene på stortinget samm:en mot mot regjeringa, .hh og fikk ordna
 64 e) opp i de:t. .hh DET VI snakker om, det er at dere har foreslått å ø::ke trygdene så: dramatisk, .
 65 hh at f:orskj:ellen mellom d- det å stå i jobb og det å være hjemme vi' bli lik null, .hhh dere
 66 foreslo for no'n års- siden at trygdesatsene sosialhjelpssatsene i Norge skulle være opp mot
 67 tre: hundre tusen kroner. .hhh og d'er klart at hvis de TA::per penger på å gå fra sosialhjelp og
 68 over i jobb, .hh så blir det f:le:re mennesker som blir lå:st ned i velferdsordningene, .hh fle:re
 69 mennesker som ikk:e kommer over i arbeid, og på sikt også fle:re mennesker som blir fattigere.

I b) følger Linge opp ordlyden fra introduksjonen, og lanserer konkrete spørsmål til Høyre og Isaksen om hvordan en velferdsstat i deres regi ville sett ut. Isaksen gjør så litt det samme som Sissel Trønsdal i forrige eksempel. Der Trønsdal sier at hun ikke kan gå inn på de detaljerte budsjettene for å forklare hvor pengene til eldreomsorgen kommer fra, sier Isaksen noe av det samme. Begge peker på at svaret fins, men der Trønsdals detaljerte budsjetter umiddelbart framstår litt lite radiovennlig, velger Isaksen å henvise Linge til Høyres program, hvor han kan finne svar på ”alle de spørsmålene du lurer på” (c). Man kan si at denne formen for å vise til at svaret fins, men det kommer ikke til å omtales i denne sammenhengen, er en måte markere fraværende svar på som er en del tydeligere enn det Trønsdal gjorde. I d) tilbakeviser Isaksen tilsynelatende noe av kritikken fra Linge, men bare enkeltdeler av den, og ikke helheten. Etter å ha fått fokus tilbake på SV og rødgrønn politikk, annonserer Isaksen så klart og tydelig hva som *nå* er den korrekte agendaen, ved å si ”det vi snakker om er”...

Først nå tar IR ordet igjen, etter å ha vært stille den siste halvdelen av debatten. Det eneste hun gjør er å gi ordet over til Linge (a nedenfor). Dermed kan det synes som om hun godtar den nye agendaen som Isaksen har lansert.

- 70 IR a) du rister på hodet Linge
- 71 IO1 b) n- nei detta e berre tull, (.) det er jo: sjø:lsagt slik at det lønne seg å stå i jobb, og det gje:r det
- 72 c) jo, .hh eh men det høgresa ønska det er jo å fra:ta dei som i dag er utfafør arbeidslivet på
- 73 d) grunn av sju:kdom eller u:førhet .hh det trygghetsnettet som vi he: i Norge og ess ve står jo
- 74 bei:nhardt på .hh for å forsva:re nettopp uførepensjonen .hh og sjukelønna mot alle forma for
- 75 e) usosiale kutt. .hh OGSå er det (.) utru:lig rart å høre høgresa til (.) en (.) kva:r tid
- 76 argumentere dobbelt. .hh Det e dei rikaste som ska man asså stimule:re: (.) .hh til auka innsats
- 77 ved å kutte skattane. .hh Men dei fattigaste dei ska få samme stimulans, ved å (.) .hh få mindre
- 78 i trygd, .hh [det e altså omvendt ()]
- 79 IO2 f) [Du ka- ka- kan jeg bare BRy:te inn der litt du må-] du må slutte: å si at Høyre skal kutte
- 80 i trygdene det er altså en BLAnk (.) LØ:gn: (.) d'er en lø:gn (.) vi har ALdri foreslått det, .hh
- 81 det har aldri vært i våre budsjetter, vårt siste alternative budsjett brukte vi til og med en halv
- 82 milliard me:r til fattigdomsbekjempelse:, .hh så det er tull (.) og [tøys at Høyre skal gjøre det.
- 83 IO1 [Siste gang Høgre va i regjering
- 84 ((IO1 og IO2 snakker i munnen på hverandre en stund, IO2 hysjer og får til slutt ordet))
- 85 IO2 g) OG SÅ er det sånn at det e:r faktisk ikke sånn (.) at det nå: lønner se:g å jobbe. .hh det e:r
- 86 faktisk sånn at f- for ve:ldig mange mennesker, .hh som i da:g e:r på en offentlig støtteordning
- 87 så t:a:per de penger på å gå over i jobb, .hh og jeg tro'kke at noen ve:lger å stille seg sånn at
- 88 de .h sier at jeg skal bli sosia:lhjelpsmottager eller je' h skal bli uføretrygda, .hh men jeg syns
- 89 d'er vel: mye forlangt at folk ska' (.) gå ne:d i levestandard, .hh når de går inn i

90 arbeidsmarkedet! (.) det har vi masse politikk for å gjøre no' for, .hh det har ikke ess ve
 91 [vært med på i det hele tatt]
 92 IR h) [MEN ISAKsen vi må] la Linge forsvare: når du angriper ham for å: fare med løgn: o::g fanteri

Linge velger først å forsvare seg mot kritikken fra Isaksen, men gjør ikke dette utover å fastslå at det Isaksen sier er ”tull” (a). Han går raskt videre til å lansere et nytt angrep på høyresidens påståtte ønske om å bygge ned velferdsstaten og kutte i trygd (c), før han i d) legger til SVs posisjon i samme sak. Til slutt kommer Linge med en ny påstand om at høyresida argumenterer dobbelt, i forhold til at de rike skal stimuleres med mer penger mens de fattige skal stimuleres med færre (e). Før han kommer noe videre blir Linge avbrutt av Isaksen som slår fast at anklagene er basert på løgn (f). Denne uenigheten ender med at begge intervjuobjektene snakker en stund i munnen på hverandre. Som vi har sett tidligere er det stort sett IR som avbryter slike diskusjoner og gir ordet til et av intervjuobjektene. Denne gangen er det imidlertid Isaksen som hysjer ned Linge og tar ordet selv. Dermed får Isaksen enda en sjanse til å utvide kritikken sin mot SV og deres politikk som angivelig skal ha ført til at det er mer lønnsomt å være trygda enn å stå i jobb (g). Og når IR så tar ordet igjen, fortsetter hun på agendaen som Isaksen har lansert, og gir ordet til Linge slik at han skal få forsvart seg når Isaksen ”angriper ham for å fare med løgn og fanteri.”

93 IO1 a) h Ja det her e jo berre tull fra Isaksen: fordi: eh Høgres () år i regjering kutta asså trygd, for
 94 arbeidslause .hh Høgres Michael Tetzschner foreslår kaden:sdaga på: .h sjukelønn .hh og
 95 Høgre i Norge e asså Torbjørn Røe Isaksen det partiet som he røysta i mot (.) s:am:tlige:
 96 utbygginga av velferdsstaten. .hh frå åttetimers arbeidsdag via trygd for blind:e og uføre .hh
 97 til: gratis skolebøker DU HE SJØL:! på din egen blogg SKRY:ti av å ALDri: ville love gratis
 98 b) skolebøker til elevane i videregående skole, .hh DÅ e mitt spørsmål ska dei bøkene fje:rnast
 99 dersom Høgre .hh får det som Høgre vil.
 100 IO2 c) Ne:i de ska'kke fjernes. og du er jo utrolig A:historisk, (.) asså d'er å::penbart at norsk skole
 101 d) har svikta hh for å si at Høyre har stemt mot alle velferdsreformer er jo også sprøyt, .hhh asså
 102 bare: ta en så: li:ten og elementær ting i det norske: samfunnet som folketrygdreformen, for
 103 eksempel, .hh som ble gjennomført under en bor:gerlig regjering, og som ble gjennomført
 104 blant annet etter press fra Arbeiderpartiet og Høyre, .hh så det er f:ei:! det du sier der, .hhh jeg
 105 e) syns du isteden ska' svare for det som er ess ves politikk, for det f:ørste så har ess ve ingen
 106 politikk for verdiskaping. .h dere har ingen politikk [for arbeidsplasser,]
 107 IR f) [MEN Det har du allerede sagt noen
 108 ganger]
 109 IO2 g) [DU men] jo men da har jeg lyst til å si en annen ting da og det er jo at du le:der jo da et
 110 ung:doms:parti: (.) .hh som på deres nett:sider sier at dere er for revolusjon i Norge, .hh dere

111 er for PLa:nøkonomi,=
 112 IO1 =nehei h h=
 113 IO2 =dere er for at arbejderne skal ta: o:ver makten over produksjonsmidlene det står under .hh
 114 sosialisme under vår ideologi på ess u v- sine nettsider .hhh DET er jo det vi burde diskutere,
 115 at et regje:ringsparti i Norge ha:r et ungdomsparti som ønsker revolusjo:n i landet vårt? I
 116 Norge i totusenogti?
 117 IR h) Det er også noe vi kan diskutere men eh det æ'kke deffor dere er invite:rt hi:t i dag, .hhh takk
 118 til deg Torbjørn Røe Isaksen medlem av arbeids og sosialkomiteen på Stortinget og Olav
 119 Magnus Linge leder i Sosialistisk Ungdom og initati:vtager til .hh en eh kronikk i Ve Ge i dag.

Linge velger her å gjøre det samme som i forrige segment. Han avfeier Isaksens påstander som ”tull”, og går over til å påpeke steder han mener Høyre har vist at de er mot velferdsstaten (a). Disse anklagene ender opp i et spørsmål til Isaksen om hvorvidt Høyre vil fjerne gratis skolebøker hvis de får regjeringsmakt (b). Isaksen benytter her sjansen til å gjennomføre et såkalt post-svars agendaskift. Først svarer han ”nei” på Linges spørsmål (c), før han fortsetter i samme spor som tidligere med å undergrave sannhetsgehalten i Linges anklager (d). Til slutt ender han opp med de samme anklagene som tidligere, og krever at Linge svarer for SVs politikk (e). Denne gangen avbrytes han av IR som påpeker at han gjentar seg selv (f), og da vrir Isaksen anklagene sine over til å gjelde SU og deres program. Han gis rom til å stille noen retoriske spørsmål, før IR tar ordet og avrunder debatten med å si at ”det er også noe vi kan diskutere men det er ikke derfor dere er invitert hit i dag”. Interessant nok har også svært lite av debatten faktisk dreid seg om det debattantene ble invitert til studio for å snakke om. Brorparten av diskusjonen har dreid seg om SVs velferdspolitik, og ikke et eneste ord har blitt sagt om hvordan et velferdssamfunn ville sett ut om Høyre fikk bestemme.

Isaksen vs Linge oppsummert

Denne debatten er ganske først og fremst et godt eksempel på hvordan man kan skifte agenda for en debatt *totalt*. Isaksen angriper SU og SV fra første mulighet, og klarer allerede her å vri oppmerksomheten bort fra kritikken mot Høyres manglende velferdsprogram, til å handle om SVs påstått hasardiøse politikk *generelt*. IR griper ikke inn i agendaskiftene, og Isaksens offensive standhaftighet gis rom til å omdefinere hele debatten. Isaksens angrepsstrategi kan ses på som en måte å si ”det *egentlige* problemet” på, der han både underminerer den opprinnelige problemstillingen og relanserer sin egen versjon av hovedproblemet som får bli stående som debattens endelige tema.

4.4 Avslutning

Analysen har først og fremst gitt oss svar på et hovedspørsmål. Uten å tillegge de aktuelle politikerne et uttalt ønske om å opptre unnvikende, kan vi i alle fall slå fast at unnvikende adferd forekommer i relativt utstrakt grad. De fleste strategiene vi har sett eksempler på koker ned til å handle om en form for agendaskifte, der det tilsynelatende målet er å kunne snakke om noe annet enn det intervjuerens spørsmål dreier seg om. Midlene på vei til agendaskiftet varierer noe, fra tydelig bruk av svarmarkører for å forkle unnvikenhet som et svar, til mer subtile skifter gjennom bruk av ord som ”og” eller ”fordi” som overgang fra konkret svar til et annet tema.

Analysematerialet i denne oppgaven er på ingen måte stort nok til å kunne være et representativt utvalg, der man kan trekke ut generaliserende konklusjoner. Det er også vanskelig å peke på tydelige forskjeller mellom debattene i *Her og Nå* og de i *Dagsnytt 18*. Samtidig skal vi huske Clayman og Heritages ord om at ved å studere nyhetsintervjuet kan man oppdage en del tendenser både i politikk og journalistikk. Og i materialet er det en del av de samme fenomenene og strategiene som dukker opp i flere av intervjuene; til tross for at tema, deltagere, intervjuer og programflate kan variere. De fleste debattene i utvalget har et viktig fellestrekk: de tar utgangspunkt i at en av partene har kommet med et utspill den/de andre må forsvare seg mot. Dette gir dermed en relasjon der en av partene i større grad er i forsvarsposisjon enn den andre. Ikke overraskende er det også fra forsvarsposisjon at de fleste tilfellene av unnvikenhet kommer. I det avsluttende kapittelet skal jeg forsøke å sammenfatte funnene som har blitt gjort i analysen, og hvilke mulige årsaker og implikasjoner disse funnene kan ha.

5.0 OPPSUMMERENDE DRØFTING

I dette avsluttende kapittelet skal vi se på hvordan henholdsvis spørsmålene og svarene i analysen er med på å tilrettelegge for, og gjennomføre, unnvikende adferd.

5.1 Spørsmål og intervjuerens rolle

En stor del av intervju spørsmålene kan karakteriseres som spørsmål med innledninger, eller det Clayman og Heritage kaller ”prefaced questions”. I følge dem gir denne spørsmålsformen først og fremst den som intervjuer mer makt over intervjuets retning enn om man kun bruker enkle spørsmål. Samtidig har vi i analysen sett mange eksempler på tilfeller hvor intervjuerens innledninger – ufrivillig, kanskje – gir *intervjuobjektene* rom til å manøvrere i. Også når ulike opplysninger eller utsagn legges til grunn som premisser eller innebygde antagelser, skjer det ofte at intervjuobjektet heller tar tak i disse og manipulerer spørsmålet derfra, til et spørsmål de har lyst til å svare på. Jeg vil dermed hevde at denne spørsmålsformen med innledninger, premisser og antagelser i minst like stor grad som det gir intervjueren makt over intervjuet, gir intervjuobjektet åpninger for unnvikende svar.

Resten av intervjuernes spørsmål kan oppsummert beskrives enten som lange, innledede, flerleddede eller bestående av verdiladde ord. I tillegg er det en del eksempler på det diametralt motsatte, nemlig de situasjonene der intervjuer kun gir ordet fra et intervjuobjekt til et annet, for eksempel ved bruk av navn. På den ene siden kan man si at lange spørsmål med mange komponenter og bruk av verdiladde ord og uttrykk gir intervjuobjektet mange momenter de kan ta tak i om de vil unngå å svare på ubehagelige spørsmål. Men samtidig skal vi passe oss for å tillegge politikerne i eksemplene et gjennomgående motiv for unnvikenhet: når spørsmålene blir lange, og det gjerne stilles flere spørsmål på en gang med bruk av verdiladde ord, gjør ofte begrensning i både tid og andre ressurser at det vil være mulig å gi et fullgodt svar som tar opp i seg alle spørsmålets komponenter. Kanskje alle spørsmålene hver for seg i utgangspunktet trenger lange og komplekse svar for å få fram det viktigste. Slik sett kan man si at lange, verdiladde og oppdelte spørsmål ikke bare gir muligheter for unnvikende svar, men de innskrenker også muligheten for å gi gode svar nettopp fordi de er så komplekse.

Et annet trekk ved intervjuers oppførsel dukker opp ved noen anledninger. I flere situasjoner sanksjonerer intervjueren unnvikende oppførsel ved å gjenta spørsmål, gjerne opp til flere ganger. Pussig nok er det flere episoder der intervjuer går videre etter en tre-fire gjentakelser

av et spørsmål, fortsatt uten egentlig å ha fått noe klart svar. Og i disse situasjonene er det heller ikke alltid de påpeker at svaret fortsatt mangler. Nå er det selvsagt mye lettere å peke på unnvikenhet når man har transkribert og nøye gått gjennom et intervju mange ganger, sammenlignet med hvordan det er å takle disse situasjonene under direktesending, og gjerne i debatter med høy temperatur. Uten rom for å stoppe opp, analysere og eventuelt sanksjonere der det er nødvendig, har jeg stor forståelse for at det er lett å overse manglende svar. Pussigst blir dermed de situasjonene der intervjueren også tilsynelatende anerkjenner at han *ikke* får svar, men velger å gå videre uansett. Som eksempel kan vi tenke tilbake til Håkon Olaussens oppgitte latter i debattintervjuet med Mazyar Keshvari fra Frp og Sissel Trønsdal fra Ap, der Olaussen knapt får et eneste svar på det han spør om *hele* intervjuet gjennom. Denne resignasjonen bør kanskje få noen varselplamper til å blinke, særlig om en større undersøkelse enn denne oppgaven kunne vist til lignende hendelser i andre programmer. Hvis journalistene *gir opp* å få svar på spørsmålene sine, begynner noe av poenget med journalistrollen å forsvinne.

Andre ganger gjør intervjueren det som tilsynelatende er å gjenta det opprinnelige spørsmålet flere ganger, og dermed implisitt påpeke at intervjuobjektet ikke har svart tilfredsstillende. Analysen har imidlertid vist flere eksempler på intervjuere som i sin gjentakelse av spørsmål, også *omformulerer* spørsmålene – ikke mye, men nok til at intervjuobjektet har noe annet å ta tak i enn spørsmålet i seg selv – eller legger til nye komponenter som gir nye utveier.

5.2 Svarene

Som vi har vært inne på kan *unnvikenhet* være et problematisk begrep å bruke. Å velge og være unnvikende som en aktiv strategi, kan i ytterste konsekvens være et uttrykk for kynismesyndromet Christian Kock beskriver. Samtidig har materialet vist at det er veldig mange eksempler på situasjoner der politikere gjør bruk av mange ulike strategier for *ikke* å svare på spørsmålet de stilles. Dermed kan i det minste svarene karakteriseres som unnvikende – en eventuell diskusjon av bakenforliggende motiver ligger utenfor denne oppgavens rammer.

I mange av intervjuene utkjemper det tilsynelatende en kamp om agendaen, på større og mindre plan. Vi har sett eksempler som strekker seg fra det å skifte agenda innenfor rammene satt av et spørsmål, til å skifte agenda for hva *hele intervjuet* dreier seg om. Det er også

agendaskifte som er sentrum for, eller målet med, de aller fleste tilfellene av unnvikenhet i materialet. Andre strategier har også som regel agendaskifte som mål, enten det er snakk om før- eller post-svars agendaskifter, subtil bruk av ”og” eller ”fordi”, eller offensive angrepsstrategier som Isaksen bruker for å endre temaet for en hel debatt. De aller fleste tilfellene av unnvikende eller utydelige svar i materialet ligger innenfor det Clayman og Heritage kaller den positive dimensjonen av unnvikenhet. Denne kjennetegnes blant annet av strategier der intervjuobjektet viser hensyn til intervjuerens rolle som den som har den formelle kontrollen over intervjuet. Ved ikke å vise åpenlys motstand gjennom svarnekt eller andre tydelige brudd på intervjukontrakten, kan man si at denne praksisen kanskje peker mot et ønske fra intervjuobjektens side om å *fremstå* som om man gjerne svarer på spørsmål, til tross for at svaret ikke samsvarer med spørsmålet som ble stilt. Å unngå åpenlyse brudd på intervjukontrakten er et viktig argument *for* denne typen unnvikenhet. Ved for eksempel å bruke svarmarkører for å få det til å se ut som om man faktisk svarer på spørsmålet, unngår man den negative dimensjonen som et brudd på intervjukontrakten ville representert – et brudd som kunne gjort situasjonen vanskeligere for intervjuobjektet.

Dette inntrykket stemmer også overens med funnene Clayman og Heritage gjorde i sitt materiale:

(T)he present analysis suggests that, in the contemporary news interview, answering questions remains a formidable social convention imbued with a powerful normative force. Resistant or evasive responses, while frequent, are done cautiously and are managed with an elaborate array of remedial practices that work to ameliorate the breach of conduct (Clayman & Heritage, 2002, s. 297).

Selv om materialet jeg har analysert er betraktelig mindre enn Clayman og Heritages, stemmer i det minste mitt inntrykk med det de har funnet. Samtidig framhever de også at dette på ingen måte gjør intervjuobjektene immune mot oppfølgingsspørsmål eller kritikk for unnvikenhet, både underveis i intervjuet og i etterkant. Slik sett kan unnvikende oppførsel ha negative effekter for intervjuobjektet både på kort sikt og på lang sikt (Clayman & Heritage, 2002, s. 298). Men da er det igjen viktig å minne om at mye av materialet til Clayman og Heritage er hentet fra intervjuer med presidenter, statsministere, generaler og andre høyprofilerte statsmenn- og kvinner i England og USA. Det er klart at et intervju med Bill Clinton om hans utenomekteskapelige eskapader er gjenstand for flere forstørrelsesglass enn

det en debatt om eldreomsorg mellom bystyrerepresentanter fra Trondheim og Oslo vil være. Hvis normen er at man svarer unnvikende på hvordan man finansierer eldreomsorg i kommunen sin, eller resolutt skifter agenda for ikke å svare på hvordan velferdsstaten ville sett ut i Høyre-regi – begge deler svar som er relativt faktabaserte og bør være ganske lette å få tak i – så er det fristende å hevde at unnvikenhet som strategi kan ha festet seg som en generell beskrivelse på politisk diskurs. Om ikke annet så betyr det at unnvikende svar forekommer relativt ofte, og på en type arenaer og i en kontekst der det ikke alltid er naturlig at unnvikenheten sanksjoneres og kommenteres i etterkant.

5.3 Sluttmerknader

Denne oppgaven har undersøkt og pekt på en del praksiser som dukker opp i direktesendte debattintervjuer med politikere. Vi har sett mange ulike eksempler på strategier med undervarianter som kan brukes for å endre tema, både i enkeltspørsmål på den ene siden, og i hele intervjuer på den andre siden. Hvis man i et forsøk på å skulle si noe om tilstanden til nyhetsintervjuet generelt ut fra dette materialet, vil jeg trekke fram tre perspektiver. Først og fremst: ja, politikerne i analysematerialet svarer unnvikende i relativt stor skala. Men samtidig er det veldig mange faktorer ved intervjuernes spørsmål som på flere måter legger til rette for upresise svar. Som vi har sett er debattintervjuet et viktig medieprodukt som mange forholder seg til i hverdagen. Og nettopp ved å stille upresise spørsmål kan man påstå at journalistene åpner opp for at det demokratiske potensialet i debattintervjuet ikke utnyttes til fulle. Ser man spørsmål og svar under ett er det viktig å huske på et framtrekkende fellestrekk ved nesten alle intervjuene i materialet: de er bygget opp som en polarisert debatt der det ene intervjuobjektet ofte må forsvare seg mot et angrep fra det andre intervjuobjektet, som tidvis kan framstå som alliert med intervjuer. Det er selvsagt vanskelig å avgjøre hva som kom først av aggressiv spørsmålsstilling eller unnvikende oppførsel, men de to henger uten tvil tett sammen.

Det fins selvsagt mange mulige årsaker til at journalister tilsynelatende har problemer med å få svar på det de spør om. Vi står midt oppe i en mediehverdag preget av nedbemanninger og dårlig økonomi i flertallet av landets redaksjoner, i tillegg til en internettledet strukturendring man knapt har sett maken til i mediehistorien. Kontinuerlig deadline og stadig tilspisset konkurranse om lyttere, seere og antall ”klikk” er ikke nødvendigvis den mest fruktbare grobunnen for ressurskrevende journalistikk. Hvis sensasjonspreget og temperaturen i seg selv blir det salgbare og interessante ved debatter, er det lett for journalister å fjerne seg fra

den spørrende vaktbikkjerollen, og i større grad innta en rolle som konfliktskaper. Samtidig kan man kanskje si som Hans Geelmuyden, at det koker ned til at journalister stiller for dårlige spørsmål. Hvis det er tilfellet, er det nødvendigvis ikke så mye som skal til for å nærme seg idealjournalistikken som Martin Eide og Vær Varsom-plakaten legger opp til. Som vi har vært inne på er debattintervjuet på sett og vis en plattform der journalist og intervjuobjekt møtes til kamp med en verktøykasse bestående av de samme våpnene: ord og kunnskap. Gjennom en bevisstgjøring om unnvikenhetsstrategier man kan møte, kombinert med et fokus på hvilke spørsmål som er med på å åpne opp for disse, kan igjen journalistene kanskje få overtaket i medialiseringsspiralen.

Litteraturliste

Clayman, Steven og Heritage, John. (2002) *The News Interview: Journalists and Public Figures on the Air*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eide, Martin. red. (2001) *Til Dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Ekström, Mats; Kroon, Åsa og Nylund, Mats. red. (2006) *News from the Interview Society*. Göteborg: Nordicom.

Greatbatch, David L. 1986: Aspects of topical organisation in news interviews: the use of agenda shifting procedures by interviewees. I: *Media, Culture, Society*, 8: 441-455

Handgaard, Brynjulf. (2008) *Intervjuteknikk for journalister*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Harris, Sandra. (1991) Evasive Action: How Politicians Respond to Questions in Political Interviews. I: Scannell, Paddy. red. *Broadcast Talk*. London: Sage. s. 76 – 99.

Jensen, Anders Todal og Aalberg, Toril. red. (2007) *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Kock, Christian. (2009) Kynismesyndromet. *Rhetorica Scandinavica*, nr. 49/50-2009, s. 51-71.

McNair, Brian. (1999) *Journalism and Democracy: An Evaluation of the Political Public Sphere*. London New York: Routledge.

Scannell, Paddy red. (1991) *Broadcast Talk*. London: Sage.

Schudson, Michael. (1995) *The Power of News*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Thorbjørnsrud (2007) Nærkamp i Redaksjon EN. I: Jenssen, Anders Todal og Aalberg, Toril. red. (2007) *Den medialiserte politikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

Internett

NRK Her og Nå [Internett]. Tilgjengelig fra:

http://www.nrk.no/programmer/sider/her_og_naa/ [Nedlastet 24. august 2011]

NRK Dagsnytt 18 [Internett] Tilgjengelig fra:

http://www.nrk.no/programmer/sider/dagsnytt_atten/ [Nedlastet 24. august 2011]

Norsk Presseforbund. (1. januar 2008) *Vær Varsom-Plakaten*. [Internett] Tilgjengelig fra:

<http://presse.no/Etisk-regelverk/Vaer-Varsom-plakaten> [Nedlastet 24. august 2011]

De fullstendige transkripsjonene av intervjuene i utvalget mitt finnes her:

<http://vedlegg.uib.no/?id=6d7b32040a2b78779686b23f56a736ae>

Radioprogrammer

Kurér. (2009). *NRK P2*. Lørdag 31. oktober.